

РК III 612 = 4/103
С-66

Володимир
Сосюра

ДЛЯ БИБЛИОТЕК

Б-У

КОРОТКИЙ ПАСПОРТ КНИГИ

+

Шифр РкШ6(2-4к) С66 Інв. № 311Автор Соснора, Володимир,Назва Вибрані поезії.Місце, рік видання К., 1941.Кіл-ть стор. 297, [7] с.

-\\- окр. листів _____

-\\- ілюстрацій [1] арт. портр.

-\\- карт _____

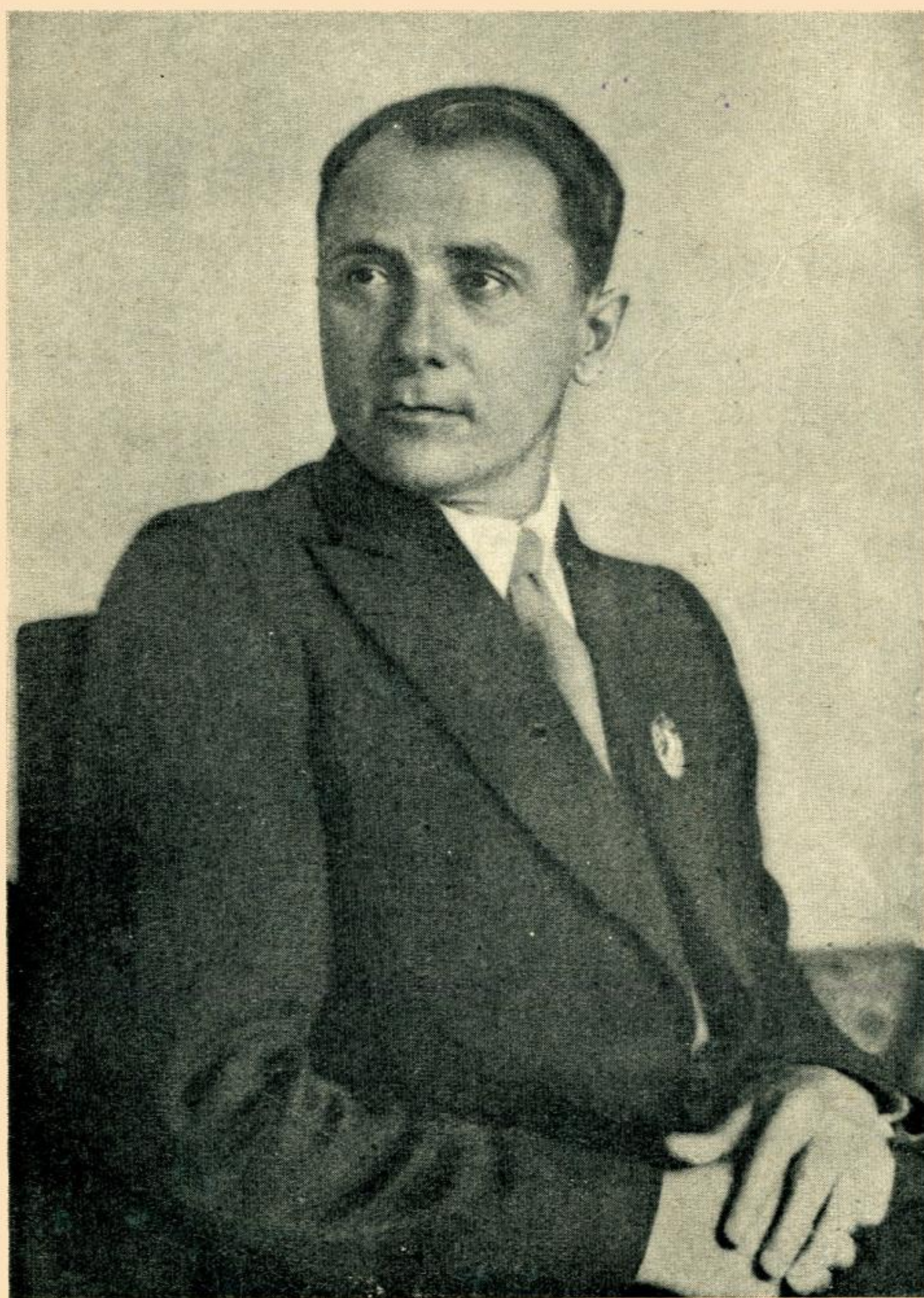
-\\- схем _____

Том _____ частина _____ вип. _____

Конволют _____

Примітка:

12.09.2007,
Мамс —

Володимир Сосюра

ВИБРАНІ ПОЕЗІЇ

**ДЕРЖАВНЕ
ЛІТЕРАТУРНЕ ВИДАВНИЦТВО
Київ 1941**

ВОЛОДИМИР СОСЮРА

1

Ліричний жанр, мабуть, чи не найпоширеніший в світовій поезії.

В наші дні лірика набула великого значення тому, що в умовах соціалізму формується душа нової людини, складаються нові взаємини між людьми, почуття, думки і переживання яких визначають зміст творчості ліричного поета. Наше розуміння лірики стало значно ширшим і глибшим. Ліричний герой нашої поезії — це не обов'язково сам поет. Ми тепер часто - густо бачимо приклади, коли поет з глибоким ліричним піднесенням і натхненням оспівує свого сучасника, розкриває його внутрішній світ, виступаючи не від власного «я», а від імени свого героя.

В капіталістичному суспільстві поет - лірик, будучи передовою людиною свого часу, змушений протиставляти світ своїх почуттів, настроїв і думок пануючим у даному суспільстві звичаям, порядкам і смакам. Якщо в поета бракує рішучості боротися із звичайним станом речей, він заглиблюється в самого себе, замикається в «башту з слонової кості», стає співцем власного «я», всіх своїх печалей і розчарувань. Він може стати видатним майстром, посісти певне місце в літературі своєї епохи, але все ж може статися так, що його цінитиме обмежене коло людей і його голос хвилюватиме лише небагатьох його сучасників.

В нашій радянській дійсності зняті всі перешкоди між поетом і суспільством, між літературою і життям. Нашим поетам - лірикам нема потреби заглиблюватися в світ власних, ізольованих від навколишньої дійсності переживань, бо їхнє духовне життя нерозривно зв'язане з життям усього народу, з його думками, почуттями і прагненнями. Наш ліричний поет зобов'язаний бути виразником і співцем тих духовних і моральних якостей, носієм яких є наш народ і яких він набуває в міру дальшого просування до безкласового соціалістичного суспільства.

Творчість видатного українського радянського поета - орденосця Володимира Сосюри наочно показує, яке велике значення має лірична поезія в боротьбі за формування характеру нової людини.

Володимир Миколайович Сосюра народився 6 січня 1898 р. на Донбасі. Дитинство поета пройшло в заводському селищі Третя Рота поблизу Луганська.

Рання смерть батька примусила Володимира Сосюру ще в шкільні роки шукати заробітків. Він працює спочатку батраком на селі, потім чорноробом на заводі, і нарешті, шахтарем.

В 1918 р. Володимир Сосюра, як він писав у своїй автобіографії, «пішов у повстанці проти гетьмана й окупантів». Тут, на фронтах громадянської війни, і почав він свою літературну діяльність.

Рання творчість поета цікава передусім її тематикою і гострою політичною спрямованістю. Мотиви його поезії породжувала тодішня дійсність, події і конфлікти, що розгорталися навколо поета. Зрісши серед шахтарів Донбаса, кровно зв'язаний з цим середовищем, Сосюра присвячує кращі свої вірші цього періоду темі участі донецьких пролетарів у боротьбі за перемогу соціалістичної революції. Поет оспівує трудовий народ, який піднявся на боротьбу за молоду країну Рад, він змальовує яскраві епізоди громадянської війни на Україні.

У чудовій поемі «Червона зима» (1921 р.) Сосюра барвисто змалював те піднесення, з яким робітники Донбаса йшли захищати завоювання великого Жовтня. В цій поемі, яка користується величезною популярністю серед читачів, свіжо й своєрідно зображені робочі будні шахтарів, проводи на фронт, бойові епізоди. Життєствердження революційної дійсності, кровна зацікавленість поета в перемозі озброєного народу пронизує всю поему. Автор виступає в поемі як активний учасник боїв. Тому розповідь побудована, як ліричний спогад поета про недавнє минуле :

Вкраїну з краю в край проходили з боями...
Червоно танув сніг в пожежах барикад...
І громом молодим котилося над нами,
лунало по ланах : «Вперед, за владу Рад!..»

І де ми не пройшли, нас радо зустрічали,
і навіть вітер нам доріг не замітав.
Дівчата нам стрічки червоні пришивали,
і хлопці радо йшли озброєні до лав...

Вже в цьому уривку впадає в очі ліричне забарвлення поезії В. Сосюри. Справді, Володимир Сосюра увійшов в українську поезію як блискучий майстер радянської лірики. В поемі «Червона зима» тісно переплетені громадські і особисті мотиви. Яскрава образність поетичного малюнка, свіжість барв і глибока щирість характерні для цього твору. Сосюра вміє по-своєму сказати про навколишню дійсність, виразно подати деталь, тепло і свіжо описати людське почуття і настрій.

В одному з кращих ранніх віршів В. Сосюри «О, не даремно, ні...» узагальнена типова для громадянської війни картина, яка допомогла самому поетові усвідомити, що народ не даремно проливав свою кров, борючись за своє щастя, за світле майбутнє. Цікаво відзначити тут таку характерну річ: в цьому вірші висновок поета зафіксований тільки в перших і третіх рядках вступної і останньої строф. Лише вони переносять нас в сучасність. Решта — це картини минулого, конкретні приклади героїчної боротьби народу. Так поет реалізує свій творчий задум.

В цьому вірші ми бачимо один з улюблених засобів В. Сосюри — кільцеву побудову вірша. Слід віддати належне поетові дуже часто він, вдаючись до цього способу, домагається безперечного успіху.

Уже в своїй ранній творчості Володимир Сосюра велику увагу приділяє картинам природи, пейзажеві. Пейзаж для поета один із засобів художнього сприймання дійсності. В. Сосюра тут, звичайно, користується прикладом народної творчості, в якій природа завжди відіграє велику роль, часто активно втручаючись в долю героїв. В. Сосюра тонко відчуває природу, її красу, її кольори, її форми і обриси.

Інтересно, наприклад, що в поемі «1917 рік», в якій змальовується ряд революційних епізодів на Україні, поет часто спиняється на пейзажі, вводить звертання до вітру, а наприкінці поеми говорить про природу, як про активну силу, що бере участь у людському житті.

Кінцеві рядки цього твору є прикладом олюднення, персоніфікації природи:

Шле усміх в далечінь теплом останнім Осінь,
і вітер по садках шпурляє жовтий лист ...
Він теж із нами йде, з піснями по дорозі,
сміливий, як і ми, він тоже комуніст.
І ніби шарудить крилом золотолистим ...
І хочеться мені веселим стрибунцем
без краю цвірінчать про ранок променистий
і Осінь цілувать в зажурене лице ...

Однією з тем поетичної творчості Володимира Сосюра в цей період є осмислювання тих нових життєвих умов, що їх внесла соціалістична революція в побут шахтарів Донбаса.

У старому Донбасі, що був місцем збагачення іноземних і місцевих капіталістів, шахтар жив злиденно і безрадісно, зазнавав жорстокої експлуатації і приниження. Найчастіше його чекала загибель у забої, а сім'ю його — голодна смерть на вулиці.

У вірші «Сніг» поет говорить про те, що революція позбавила трудову шахтарську сім'ю страждань, що вона піднесла бадьорість і волю до життя в людей, які не знали, що таке радість і веселість. Звичайність слів, вживаних поетом, ще більш підкреслює глибоку реальність і правдивість всієї картини :

Мамо !..
Уже радянська влада,—
 витри сльози.
Вже не буде Гулька пасти панські кози
і не покличе німців знову
 на Україну Центральна Рада,—
бо у нас на багнетах світові червоні грози ...

Однак, в своєму поетичному сприйманні революції Сосюра не завжди був реальний і конкретний. Сосюра в деяких віршах занадто абстрактно сприймав навколишню дійсність. Інколи він не помічає конкретних, буденних завдань сучасності, його поетичний зір абстрагується від навколишнього світу, він починає оперувати сторонніми поняттями. В одній з його поем ми знаходимо, наприклад, такі рядки :

Ударим в далечінь багнетами бажань.
Ще вік шпурнем в безодні ...
На гривах Космосу ми вилізли із шахт
сьогодні.

Блискуcho - радісних пісень
ми назбираєм
з вії комет покірних ...
І в ніч і в день, і в ніч і в день
тремтять, тремтять в повітрі ліри ...

(«В віках»)

Володимирові Сосюрі іноді здавалось, що перемігшому радянському народові тісно на землі, що треба зараз же, негайно, завойовувати планети, всесвіт і розпалювати світову пожежу. Нам здається, що ці наївні космічні абстракції пояснюються насамперед тим, що світогляд поета в ці роки ще тільки формувався.

Слід, проте, сказати, що подібних прикладів у творчості Сосюри небагато. Однак, В. Сосюрі довелося докласти чимало сил і праці для того, щоб розвинути і зміцнити в своїй творчості ті риси реалізму та художньої конкретності, які більш за все відповідали природі його таланту і характерові його лірики.

2

Багато нових мотивів породив в творчості В. Сосюри перехід до мирного етапу соціалістичного будівництва. В. Сосюра бачив, як повертаються з фронтів шахтарі рідного Донбаса, як наново починають гудіти заводські цехи і шахтні лштреки («Завод... гуде, гуде, гуде...»), як починають загоювати свої рани радянські міста і села.

Зміцнення революційного світогляду допомогло Володимирові Сосюрі домогтися в цей період нових творчих досягнень.

Один з найяскравіших мотивів його поезії в ці і дальші роки — це мотив любові до прекрасної, вільної України, до радянського міста. У вірші «Іду» поет писав :

Не розлюблю тебе ніяк,
моя вишнева Україно ...
красуне ...

Наприкінці цього ж вірша він писав :

Прийми, прийми привіт од сина,
що вже близька віків мета,
моя робоча Україно,
моя ти нене золота !

Часто Сосюра звертається також до любимого Донбаса, до його заводів і шахт, де минали роки його юності. Він змальовує обстановку своєї молодості заводський пейзаж, річку, освітлену сонцем і заслану пасмами диму, юнака, що мріє про подвиги і щастя.

Володимир Сосюра продовжує успішно розробляти тематику громадянської війни на Україні. Спогади поета про бої і походи Червоної Армії, як і раніш, насичені глибокою теплотою і ліризмом.

Мужній вчинок молодого червоноармійця зображено в баладі «Комсомолец». Жертвуючи собою, герой цього твору врятовує життя своїх друзів і товаришів. Подвиг комсомольця розкриває моральну чистоту його душі, його благородство і відвагу. Водночас у баладі показана витримка і згуртованість інших полонених бійців, які навіть під загрозою смерті відмовляються видати катам свого товариша - комсомольця.

Одна з улюблених тем Сосюри в ці роки — це тема участі трудящої жінки в революції. Поет правильно ставить і розв'язує цю тему. Він показує величезну роль жінки в революційній боротьбі. Його героїні (поєми «Оксана», «Залізниця») — активні учасниці громадянської війни, політкомісари, командири загонів, що пройшли з боями всю Україну.

Тема участі жінки в революції в творчості Сосюри звичайно супроводжується темою любові і дружби. Поет зображує сильні людські почуття і пристрасті, які іноді полоняють людину цілком.

В українській радянській поезії своєрідне місце займає любовна лірика Володимира Сосюри. Широко відомі його вірші «Так ніхто не кохав», «Коли поїзд у даль загуркоче», «Рвав восени я шипшину», «Сміхом і піснями» та багато інших. Глибока сердечність і задушевність, гаряча щирість почуття пронизує ці вірші.

Один з найзначніших творів В. Сосюри цього періоду — поема «1871 рік». Ця поема має прямий зв'язок з його громадянською лірикою. Цей твір, не зважаючи на історичну тему, глибоко сучасний. Поема розповідає про Паризьку Комуну і про бійців за соціалістичний Жовтень, які продовжували велику справу комунарів. Невипадково розповідь у поемі ведеться від першої особи: поет мислено переносить себе в описувану ним обстановку, свої думки і надії втілює в образі ліричного героя поеми, і, нарешті, в кінцевому розділі вдається до ліричного відступу для безпосереднього звернення до комунарів.

Аналізуючи вірші Володимира Сосюри, не можна не спинитися на його «Траурному марші». Цей вірш пройнятий почуттям глибокої любові до генія людства — Володимира Ільча Леніна. Поет говорить про те, що радянський народ виконує заповіти Володимира Ільча, які завжди світитимуть йому на шляху до комунізму.

Для більшості віршів і поем Сосюри в ці роки характерна свіжа образність і багата, соковита мова. Поет уміє знайти точне порівняння, влучну метафору, епітет, що запам'ятовується. Наприклад, в уже згаданому нами вірші «Коли поїзд у даль загуркоче» прекрасно описана зустріч закоханих у саду.

Надзвичайно цінним слід визнати також ритмічне багатство, музикальність ряду віршів Сосюри. Можна відзначити тут пружний, як струна, короткий рядок у вірші «Сміхом і піснями», п'ятирядкову строфу в «Дніпрельстані», інтересний метод римування у вірші «Ліг на верби огонь янтаря».

3

Цілий ряд інтересних явищ у творчості Володимира Сосюри спостерігаємо ми в роки боротьби радянського народу під керівництвом більшовицької партії за колективізацію сільського господарства і за завершення побудови соціалістичного суспільства та прийняття нової Конституції. Особливе значення для творчого зростання Сосюри, як і для зростання всієї радянської літератури, мала історична постанова ЦК ВКП(б) про літературу від 23 квітня 1932 року. Поет в цей період рішуче переборов ті мотиви розгубленості і розчарування, які були в деяких його віршах в перші роки непу. Поет немов соромиться своїх колишніх сумнівів і вагань, він хоче повніше побачити барви нового дня, на повні груди вдихнути освіжуюче повітря садів рідного міста, пахощі зріючих на колективній ниві хлібів. І, весь сповнений почуттями щастя та захоплення, він не може не поділитися ними з друзями, з товаришами, з читачем:

Сьогодні я такий щасливий,
мов вийшов хлопчиком на шлях,
де сонце наливає сливи
солодким золотом в садах.

Сьогодні я такий співучий,
так гордо й радісно мені.

Крило зорі рум'янить тучі
у голубій далечині.
Сьогодні я такий бадьорий,
од кроків котиться луна.
А наді мною зорі, зорі,
і там, над зорями,— вона.
Сьогодні я такий веселий,
що молодіти хочу знов.
Біжать дрти од міст у села,
а в тих дртах — моя любов.

Цей настрій поета був виявом глибокого почуття, викликаного щирим задоволенням навколишньою дійсністю, розквітаючою на його очах.

В цілому ряді віршів Володимир Сосюра прагне об'єднати в нерозривне ціле тему минулих боїв за торжество Жовтня з темою сьогоднішнього дня, темою радісного життя визволеного народу. Він неодноразово підкреслює те, що щастя завойоване в боях, він знову і знову відновлює в своїй пам'яті героїчні епізоди минулого, органічно переплітаючи їх з сьогоднішнім. Характерний з цього погляду вірш «В столиці». Описуючи новий Київ, який особливо виріс за останні роки, поет зв'язує його сьогоднішнє життя з походами щорсівських полків, з їх перемогами в роки громадянської війни. Ось чому висновок, який робить наприкінці цього вірша В. Сосюра, цілком логічний :

Ми боролись, щоб ніякі сили
не спинили наш до щастя біг,
щоб життя, мій Києве, шуміло
на зелених вулицях твоїх.

Ми могли б, може, закинути поетові, що цей мотив, який часто повторюється в його творах, не завжди відтворюється в нього по - новому. Часом здається, що в деяких віршах Сосюра переспівує самого себе, вдається до вже використаних раніше зразків і форм. Підносячи цю тему, поет обов'язково мусить домагатися більшої свіжості поетичних барв, образних асоціацій і уявлень.

У віршах останніх років Володимир Сосюра, як і перше, залишається чудовим майстром інтимно - ліричного вірша. Тема любові, дружби, товариськості проходить через більшість його віршів. Сосюра вміє яскраво і своєрідно передати людські по-

чуття Пристрасність і лірична піднесеність його віршів ще більше посилюють їх вплив на читача.

У віршах Володимира Сосюри, присвячених радянській землі, своєму рідному краю — вільній Радянській Україні — та великому вождю і вчителю товаришеві Сталіну, особливо повно виявились ознаки зміцнення і зростання ліричного таланту поета.

Вірші «Це ти, мій край» і «Сталін» зв'язані між собою не тільки деякими формальними засобами (обидва вони написані одним розміром), але й глибокою внутрішньою єдністю змісту та поетичної інтонації. Вірш «Це ти, мій край» закінчується словами про товариша Сталіна, і ці слова немов починають собою новий вірш, де любов до великого вождя висловлена з великою поетичною силою:

Твоє ім'я, як сурми срібний звук,
в борні за день завжди ти перед нами.
Тебе до зір знесли мільйони рук,
щоб ти сіяв як прапор над віками.

Ти нас ведеш, як вів колись давно,
до перемог, скоривши час і далі.
Коли серця мільйонів злить в одно,—
твоє це серце буде, рідний Сталін!

Двадцятиріччя своєї літературної діяльності Володимир Сосюра зустрічає у розквіті творчих сил і здібностей. Видатний талант Володимира Сосюри дозволяє нам сподіватися від нього нових поетичних завоювань. Сам поет у вірші «Зорі» сказав:

Ще багато пісень непочатих
у закоханім серці моїм.

Л. Смульсон

1920—1923

ВІДПЛАТА

Ми в сонячній журбі віки на вас робили,
з крові й кісток своїх складали вам дворці,
з глузливим реготом тягли з нас соки, жили
ви, паралітики, життя мерці.

І срібло й золото глибоко під землею
в сирій холодній млі довбали ми для вас,
і що ви нам дали з культурністю своєю,—
не побажаю я і ворогу в злий час.

Красуням вашим ми брильянти здобували,
і сестри шили їм убрання на бали,
а потім, по ночах, у вікна заглядали,
де в звуках вальсу ви крутились і пливли ...

Вас змалку, як квіток, кохали і рядили,
ви звикли від життя усе без бою брать.
За наші гроші вас панами бути вчили,
кайдани золоті душі своїй кувать.

А ми?.. Ми вчилися лиш матюків на шахтах
і водкою свій сум в получку заливать
та долі по світу шукати,
а сестри — тіло продавать.

І піп з хрестом в руці давав нам ніж у руки
і за об'їдки з панського стола
на брата брата слав під молитовні звуки,
й морями наша кров в сліпій борні текла ...

А бог на небі спав. Мовчали темні далі.
В безодню падали, як олово, віки ...
Ми на хрестах своїх пророків розпинали
і в болотяних снах плели п'явкам вінки ...

Але настали дні! Спливла з очей полуда,
і ми побачили, де ворог і де брат.
І вибили огонь відплати наші груди
на празниках Червоних свят

Лакеї зла і тьми! Уже Комуни дзвони
погребний реквієм для вас гудуть, гудуть,
і падають, як дощ, двірці, корони, трони,
в прокляттях боротьби на сполох гулко б'ють...

Вже небо обняли всесвітні пожари,
і там, де ми пройдем, лиш порох шелестить...
На голови катів ми сиплемо удари,—
і мозок на стінах, як холодець, тремтить...

Ми йдем вам відплатить за сльози, кров, за муки,
що бідний люд віки тернистим шляхом лив...
За це ми душим вас, ламаєм ноги, руки
і топимо в крові наш нескінченний гнів...

А в полі... сонце, май... Гудуть червоні дзвони,
в полях і городах останній бій кипить...
І падають, як дощ, дворці, корони, трони...
То ми йдемо... Тремтять і ждять!..

Одеса, 1920

ЧЕРВОНА ЗИМА

ПОЕМА

I

Лисиче над Дінцем... де висне дим заводу,
музика у садку та поїзд в сім годин...
Вас не забудь мені, як рідну Третю Роту
Про вас мої пісні під сивий біг хвилин...

На щєбінь часто ми до Сущенка ходили,
за це платили нам щоденно четвертак,
та по ночах дівчат в половниках любили...
О, свіжий дух степів, о, поцілунків смак!..

Де шахти на горі щодня малюють зорі,
під зойки димарів так просто ми жили,
училися писать, звичайно на заборі ...
та били лисичан, щоб до дівчат не йшли.

Ну, як мені забуть далеку Білу Гору
і теплий блиск очей (там трави в тумані ...),
що зрадили мене ... де в ніч ясну, прозору
носився з вітром я скажено на коні ...

І все мені дзюрчать швидкі холодні хвилі,
і все мені завод невпинно цокотить,
і вороток скрипить про дні минулі милі,
коли повстали ми і йшли Петлюру бити ...

Лисиче над Дінцем ... де висне дим заводу,
музика у садку та поїзд в сім годин ...
Вас не забуть мені, як рідну Третю Роту
Про вас мої пісні під сивий біг хвилин ...

II

Зима. На фронт, на фронт!.. а на пероні люди ...
Біля вагонів ми співаєм «Чумака» ...
І радість лоскотно бентежить наші груди ...
Шикують злидні нас, юнак до юнака.

III

Колеса тупо б'ють ... по рейках перебої
Вже міст через Дінець давно прогуркотів ...
Стою біля дверей ... і дихає сосною
квиління вітрове про весні юних днів ...

Рубіжне ... Знову путь ... Володіне ... Кабанє ...
Нарешті Сватове, і крикнув поїзд: «Стій»!
Сходили на базар, помилися у бані,—
я вірші став писать під вечір золотий ...

Писав про сніг і кров ... неначе знав, що ніччю
раптовий стрілів блиск вогню пониже тьму
й ми знов підемо на бій за Владу Робітничу ...
О, не забуть мені Червону ту зиму!..

IV

Вкраїну з краю в край проходили з боями ...
Червоно танув сніг в пожежах барикад ...
І громом молодим котилося над нами,
лунало по ланах : «Вперед, за владу Рад !..

І де ми не пройшли, нас радо зустрічали,
і навіть вітер нам доріг не замітав.
Дівчата нам стрічки червоні пришивали,
і хлопці радо йшли озброєні до лав ...

V

І знов Донеччина ... і вітер верби хиле ...
й не віриться, що знов побачу я село,
давно покинуте, таке до болю мило ...
Але багато з нас додому не прийшло ...

І м'яко сніг рипить ... іду тривожним кроком ...
така знайома путь з дитинства ще мені ...
тут рвали восени ми глід червоноокий,
тут рвав я квіти чар кохання восени ...

Вже станція ... завод ... і рейки заблищали
під безліччю огнів ... Ось робітничий клуб ...
і в небо простяглись і небо запетляли
ряди задумані високодимних труб ...

Скінчилась вистава ... з воріт виходять люди ...
о, скільки, скільки тут знайомих милих лиць !..
Чого ж тепер мені так тоскно й давить груди,
чого ж холодний сум ці хвилі принесли ?..

VI

О, де ти, брате мій ?.. прийди хоч на хвилину
ти ж так мене чекав, а я й не знав, що ти
мене давно зміняв на темну домовину,
зміняв мене давно на схилені хрести ...

Ти ж так мене чекав ... казав, що «з фронту скоро
Володька галіфе для мене привезе ...»
Тепер не підем ми з тобою в Білу Гору,
тепер уже тобі не треба галіфе ...

VII

Колеса тупо б'ють ... по рейках перебої ...
Вже міст через Дінець давно прогуркотів ...
Стою біля дверей ... і дихає сосною
квиління вітрове про весни юних днів ...

Згорнула вже давно холодні сиві рядна
тільки для нас зима ... навколо все в цвіту ...
І з зір тремтучий міст в Майбутність неоглядну.
Години Перемог тільки для нас прийдуть.

Весна й літо 1921

ДО НАС

До наших лав, до нас, хто зжився з боротьбою,
хто Сонце покохав і на верхів'я гір
лише до нього йде й душею молодою
вже бачить крізь віки його огнистий зір.

Каміння цокотить під нашою ногою ...
В полуду злиднів бий нестримно, комунар !
Ми йдемо, на зміну йдемо, ми станемо до бою,
вже гостро, дзвінко б'ють години димних кар ...

Даремно ворог б'є на сполох полохливо, —
його безсилий дзвін стихає на горах ...
Ми — діти зірних снів, ми — громобуйні зливи,
нам травень золотий квітками стеле шлях.

Серп революції ... Фронт праці ...
1 - е травня ...

Нас тільки Влада Рад до Сонця доведе.
І рана гоїться ясна, пекуча, давня.
Годинник віддзвонив ... і швидко зміна йде.

1921

О, НЕ ДАРЕМНО !..

О, не даремно, ні, в степах гули гармати,
і лялалась наша кров, і падали брати ...
О, не даремно, ні, моя старенька мати
зняла з своїх дітей дукатики й хрести ...

По бруку чіткий крок ... де авто перебої,
веселі ватажки вітають юнаків ...
Неначе дивний сон в півтемному забої,
що бачив я колись під кайла спів дзвінкий ...

Рядами струнко йдуть баби, жінки, дівчата,
і дітвора біжить з захопленням в очах ...
І скиглить, скиглить ніч промерзла й кострубата,
розіп'ята давно на сонячних мечях ...

О, не даремно, ні, в степах гули гармати,
і лялалась наша кров, і падали брати ...
О, не даремно, ні, моя старенька мати
зняла з своїх дітей дукатики й хрести ...

1921

Ми на роботу йдем.
На хмарних рушниках зоря квітки виводить ...
І звук, і день ...
І ніби день замерз над золотим заводом ...
Ми на роботу йдем.

Мій брате Вересню з блакитними очима,
під усміхом твоїм жевріє серця бій ...
І рим моїх палких обсипана шипшина —
хвала тобі !

А вулиця тремтить різноголосим кроком
під гуркотом колес.
Мов дметься догори обчовгана дорога
і мерехтять багнетні леза ...

1921

1917 РІК

ПОЕМА

I

Сурмою світовою
17 - й рік заграв !..
Ой, пішли ж ми та до останнього бою !..
І запалали заклопотано заграви ...
Падали, падали палаци, корони, трони ...
Люди людей з шостого поверху, з покрівель будинків скидали ...
Люди людей лише по руках пізнавали :
«Чи в мозолях, чи ні ?..»
Падали, падали палаци, корони, трони ...
і тремтіли від жаху бетони ...

II

Білі полотна снігу,
а на нім — червоні плями ...
В багнетах посвистує вітер ...
Чоботи в мене — з повстанця
і шинель теж його, хоч нелатана ...
Вийшли на бій ми уранці ...
Нічко моя ти розпатлана !..
Білі полотна снігу
в багнетах посвистує вітер ...

III

Далеко, далеко цокотять ешелони ...
Чуйно слухай :
«Стій, стій, стій !..»
Тиша.

Гей, не спи !..
Вперед, вперед !..
Та - та - та - та - та - та - та, —
тах - тах ...
кулемет !..
І знову тихо.
Далеко, далеко цокотять ешелони ...

IV

Лежить поколотий багнетами
під брамою біля церкви ...
«Де ти, Івасю, де ти?»

V

Там, де шахти розпростерли
темні крила над селом,
вже за обрієм блиснуло
золоте зорі весло ...
І Донець, повитий димом,
котить хвилі в Донщину,
ніби радий, що побачив
восени весну
Мов глечики на тинах,—
надії ворожі ...
В вільних грудях серце - птах,—
хто нас переможе!..
А як сіли ми на коні
ворогів рубати,—
не по одному із нас
заплакала мати ...

VI

Холодно ...
Мерзнуть ноги ...
З стріхи сиплеться сніг ...
Вкрили сніги дороги ...
Вітер котить бур'ян під ноги,
вітер лащиться цуцням до ніг ...

VII

Згортали крила дні ... і замерзали вії ...
Копита стукали настирливо по рейках ...
Душа була мов крейда,
що кров'ю просочилася до краю ...
Але уперто йшли ... а по боках — віннота
рядами в далечінь ...
Біднота, біднота!..

Напіводірвані погони вітер трепле ...
сніг заносить
минулого обличчя ...

VIII

Гарно одягнені люди
за море похапливо тікали,
і, ніби пуп'янки на деревах весною,
нам груди сонцем наливало ...
І притуплялися шаблі
від крові чорної контрреволюції,—
і скиглили куркулі
на місяць червоний контрибуції ...

IX

Ночували узуті ...
і тяжко снили про розстріли,
і ніжні, і люті ...
А місяць у вікна заглядав ...
Кожний напружено чекав
різкого й гострого :
«До зброї !..»

X

І не було ані на хвилину спокою.
Ой, скажи ж, скажи мені, вітре,
які то по снігах пробігають дзвони ?..
Чи то плачуть по батькові діти ?!
Чи ворожі посувають колони ?!.
Ой, скажи ж, скажи мені, вітре !..

XI

Били гармати, били ...
вікна тривожно бряжчали ...
А ми по вулицях ішли
і «Ой, там, коло млину» співали.
Дідусь у новому кожушку
задубів біля телеграфного стовця
(хотів сховатися від кулі) ...

От дурна голова !..
Били гармати, били ...
вікна тривожно бряжчали ...
А ми по вулицях ішли
і «Ой, там, коло млину» співали.

XII

Тоді ще не знали, як це у полон брати,
а просто ставили до стінки.
І виводили хмари на небі грати
і якісь невідомі золоті будинки ...

А серця обливалися злістю,
коли кулі навколо співали
І сунули з усіх боків жахливі вісті,
що фронт у чотирьох місцях прорвали ...

А з півночі поспішала допомога ...
Казали, що на Попасній уже ешелони латишів,
що вони не бояться ні чорта, ні бога,
бо воювали ще за старого режиму.

І лишалися по дорогах одинокі трупи
розстріляних і замордованих шахтарів ...
І вишкіряли засмажені обличчя зуби
до сонця спокійного угорі ...

Наколи ж дотлівали останні надії,
радісно увечері гармати забабахкали ...
Спалахувало на небі променисте віяло
і розсипалося по снігу коліщатками ...

Вже не будуть дончаки за дівчатами,—
за розхристаними горлицями ганятися.
Тепер тільки вітер їм навздогін перекатами
розстилає крила ніби шати ...

XIII

А з Києва уже гуркотіло ...
і тремтів нахабний гайдамацький шлик ...
Знову гармати забили ...
і полки за Дніпро пішли !

Але силу нашу, ще не загартовану,
об германську каску розтрощило ...
Ой, недовго ж гармати били !..
Але прийдем на Україну безумовно.

XIV

І літо вже пройшло в напруженім чеканні ...
Крицеві згуртувалися ряди.
А по ночах,
коли ми важко про Україну снили,
крізь вікна, як колись, всміхався молодик
і ніби шепотів про кинуті хатини,
про те, як над Дінцем
крові тривожний пах
рядном терпким і теплим висить ...
Ой, блиснить огнем веселим, списи,
вже чекають важкогриві коні ...
Скоро, скоро сонце упаде
з теплим хряском на порепані долоні

XV

Ой, їдуть полки та долинами !..
На шапках — зірки п'ятикутні.
В боротьбі упадем до колін не ми,—
ще побачимо милі ми рудні.
Шле усміх в далечінь теплом останнім Осінь,
і вітер по садках шпурляє жовтий лист ...
Він теж із нами йде, з піснями по дорозі,
безжурний, як і ми, він тоже комуніст.
І ніби шарудить крилом золотолистим ...
І хочеться мені веселим стрибунцем
без краю цвірінчать про ранок променистий
і Осінь цілувать в зажурене лице ...

1921

В осіннім шелесті під галок лопотіння
змарнілим сном бреде журба вогких алей ...
І спогади тремтять, мов смажене насіння,
лишають на вустах жадань прозорий глей ...

І холодом терпким просякли сподівання,
мов той жовтавий лист, розвіяний кругом ...
І пелюсток зорі, порив палкий, останній
розвіяно тремтить під місячним серпом ...

І згадуються дні, під снігом тротуари ...
під вибухи гармат бетонний вулиць жах ...
й пожежі перший знак, де димарів сигари
до неба простягли розтулені вуста ...

Спадали постріли трояндними садками ...
над збитим ворогом тремтіли прапори ...
І ніби Жовтня крок котив громи над нами
з розчинених дверей зорі ...

1921

На Захід, на Захід, на Захід!..
Заломила руки зоря.
Виють собаки
не зря ...
Електричним поривом, подихом гроз
до бою, до бою, на Захід ...
Перестав вовтузитись і плакати
на снігу розстріляний мороз ...
Котяться хвилі широко —
хвилі мовчанки до ніг ...
Місяцю куля влучила в око, —
ніч.
Але я не впаду до колін
і ніколи не буду спати.
На устах запеклася піна —
моя кривава мати ...

І сичить під ногами вітер ...
Мов до серця чимсь припекло,
мов голосять, жаліються діти
за селом ...
Електричним поривом, подихом гроз
до бою, до бою, на Захід!..
Перестав вовтузитись і плакати
на снігу розстріляний мороз ...
1921

Завод ...
гуде, гуде, гуде ...
Вагончики вгорі біжать,
в них крейда й вугілля — їжа любима татка.
А недалеко шахти,
де я з дитинства зріс.

І тут, у місті,
коли закурюєш цигарку
(о серце, серце, що з тобою?..),
нагадує мені блискуча зажигалка
шахтарську лампочку
і теплий дух забою ...
Як тягне — бить, довбати, бить
блискуче, чорне під землею!..

А потім з хлопцями на вечорниці,
де звук гармонії і поцілунки,
дівчат веселі очі і співи до зорі ...
Обридло вже мені співати,
бо кайла хочуть руки!..

Під шуми бремсберга і коновода свист
біля ствола веселі жарти ... любо!..
І навіть матюки якісь там гарні!
А нагорі чиїсь рожеві губи
тулитись будуть до моїх до болю ...
і карі очі давати теми для нових поем.

І навіщо люди видумали оцю зажигалку?..

1921

ОКСАНА

ПОЕМА

I

Де стукотить коток на золотім гармані
і од голови дим розвіяно летить,
там в сонячнім меду цвіте платок Оксани,
і в'яне по ночах над полем молодик ...

І кожне літо так. Зимою шахти, гони,
до церкви тихий дзвін, біограф, парубки ...
кохання в глибині з веселим коногоном,
де п'яним вітром б'є продольні дух важкий ...

І все неначе сон прозорий та холодний,
неначе по ярках розкиданий бур'ян,
неначе над Дінцем пахучий дим заводу ...
О камерона дзвін, о біль забутих ран !..

Вишневий краю мій !.. За що тебе кохаю ?!
Як пахнуть по весні далекі береги,
як проліски цвітуть, як зорі небо крають,
і в щоки вітер б'є тривожний і швидкий !..

Вишневий краю мій !.. то на тзоїх дорогах
я перший раз почув смертельний бою дзвін
і крові дух в снігу, солодкий, як тривога
під зоряним огнем, коли цвіте полинь ...

Холодний дикий день простяг свої долоні,
де огненно гудуть далекі города,
де по кутках вітри — мов норовисті коні,
і розсипає дзвін, осінній дзвін, вода,
де вулиці п'янять мелодії заліза,
і голубим крилом простори б'є бензин,
де небо над усім таке бездонне й сизе,
бажання і думки заховані мої.

А осінь все летить, як золота шуліка,
і тепло шелестить сухий пожовклий лист ...
О, скільки буде вас без краю та без ліку
таких хороших днів, як то було колись ...

II

Заплакані степи гуділи і стогнали,
од трупів слався дух, мов од осінніх трав ...
І клали небеса байдужий блиск опалу
на кучері стерні з бездонного цебра.

На крицю й на дроти повзли в задумі танки,
вгиналася земля за ними, вся в крові ...
Ожиною цвіли й недоцвітали ранки,
вгортали в пелюстки передостанній бій ...
І блимали огнем тривожні горизонти
та хлюпала й текла селянська тепла кров ...
Проходили, мов сон, через ворота фронту
дивізії й полки, щоб не вертати знов ...

І важко стало жить. Покинула Оксана
розхристане село для іншої мети.
Вона пішла туди, де гоять братні рани,
де на очах журба, а в серці тільки дим ...

Як важко пахли дні солодким йодсформом,
і снилися бої і рейки в туманах,
немов холодний блиск орудій на платформах,
коли в траві вмира од пострілів луна ...

Тяглися од заграв тремтячі бліді руки,
і зорі мацали похапливо вони ...
І марили (про що?) в осінній тузі луки,
здавалось, не вернуть ніколи їм весни ...

Летіли вдаль думки, немов осінніє листя,
і серцем прийняла Оксана жах війни, —
так дитинча мале всміхається в кслищі,
коли над ним пливуть якісь неясні сні ...

І часто по ночах, коли шуміло поле,
і вітер замітав за поїздом сліди,
здавалось небо їй покинутим забоем,
і між пластами хмар карбідка - молодик ...

Село, моє село! Не тоскно пригадаю
твій шелест і журбу заплаканих дорог,
де в шумі яворів на теплім небокраї
неначе запеклась розляпаная кров ...

Червінці в бур'янах наляло теплим дзвоном,
і в проводах гуде і плаче телефон.
А сніг уже летить замріяно і сонно,
такий легкий - легкий і тихий, як любов ...

III

Проходила зима, така важка й кривава,
і про весну шумів водою березіль,
на вулицях земля була неначе кава,
там вечори цвіли од електричних зір ...

І м'яко бігали за вікнами трамваї,
а п'яним стрибунцем за ними синій блиск,
де цукром посипав церковні тихі бані
з долоней голубих далекий молодик ...

Не теплим полинем і димом пахли гони,
з підстреленим крилом де падала біда,—
мов листя восени, з офіцерні погони
летіли в кров і грязь під чоботи солдат ...

Як радісно пила Оксана дух повстання,
де задки в царський трон ударив березіль,
бо бачила не раз в накуреному шпиталі
од болю і страждань туманний брата зір ...

IV

Чого ж це знов на фронт і знов — до перемоги ?!
І знову — кров і жах в обдурених очах ?!
Солдати в постолах ... і без кінця дороги ...
і вітер в прапорах ...

V

Як пахли на степах червневі теплі ночі
(не вірилось, що десь на вулицях Москви
схилився, весь в крові, роздавлений робочий
за те, що не схотів на пана він робить ...).

Гей, крізь огонь і гул селянська наша доля
з торбинкою блука в тривожних городах.

Там діти по кутках обідрані і голі
й заплакані жінки поживкли од труда.

Та тільки де - не - де пройме полотна ночі
якесь передчуття, мов серця перебіг ...
і знову все шумить, і знову все гуркоче,
мов падає з плачем каміння на гроби

VI

А в далині шумів уже крилами Жовтень
і небо пінили далекі хвилі зор,—
то встали, як один, на бога і на чорта
і розлилися скрізь, як огненний бензол ...

І вже летіли в грязь не золоті погони,
а голови з панів, розпатлані й важкі ...
І скрізь, куди не глянь, гуділи ешелони,—
то мчали на фронти, на бій більшовики ...
За ними з вітром гул, за ними з вітром дзвони,
надії та любов, прокляття і огонь,—
і кликали кудись далекі сині гони,
й пожежі били вверх червоним батогом ...

І сняться все мені на станції загони,
де вітер дерева додолу нахиляв,
в вагоні крізь вікно Оксани зір безсонний,
неначе в туманах заплакані поля ...

Й не вірила вона, що гвардія Червона
не за робочий люд, а за тирана йде,
бо в кожного в очах тривожних і безсонних
безмежний, як любов, якийсь огонь цвіте ...

Бо всі ж вони, такі замурзані і босі,
од шахти і станка, де сходила весна ...
і зрізала собі Оксана чорні коси,
і одягла шинель розірвану вона.

І знов, неначе сон, далека Лоскутовка,
розбитий броневик і на пероні кров ...
А за горою грім ударить і замовкне,
немов лопата б'є в розбите цебро ...

VII

Колись зелений лист немов іржа поїла,
і навіть димом тхне од холоду стерні.
Тут кожний день гуде якась залізна сила
і обрій доганя по рейках золотих ...

Жевріє в бур'янах, мов огненні примари
над шахтами встають і кличуть в далечінь;
на головах у них вінком рожевим хмари,
і од очей дзвенять і падають мечі ...

Мов одчиняє хто заковані ворота
в якийсь незнаний край ... І серце — як орел.
І падають мечі, гей, на шахтарські роти
й ковтає далину гарячий криці рев ...
 Чиї ж то крізь огонь далекі сірі очі,
 і губи молоді, мов свіжий теплий цвіт ?!
Минуле, все в крові, розірване на клоччя,
в прибудних туманах розкидали степи ...

VIII

Але гуділа даль і в'яла з переляку
О, небо, заховай скривавлене лице !..
То з заходу прийшли германці й гайдамаки
і золоті лани зтягли, мов свинцем ...
 О, це ж вони тоді зарізали заводи !..
 Як пахла холодом Донеччина моя !..
І був над полем жах, немов кривава сода
засипала душі задумані поля ...
Змішали все в крові ... І на загін Оксани
неначе грім упав, — попали всі в полон ...
Неначе й досі там гуляє вітер п'яний
і в виїмці лежить розбитий ешелон ...
 В холодну темну ніч виводили Оксану,
 як тисячі других ... О, хмарний цей закон !..
 А чула тільки ти, Донеччино кохана,
 сухий і гострий крик : «По зрадниках !.. Огонь !..»
Яка ясніє мить !.. Але не вірю в чудо.
Привіт тобі палкий, о юносте моя !
Японський карабін ... маленька куля в груди ...
Оксана ще живе, про це вже знаю я.
 Її сховав дідусь в чулані голубому,
 ходив за нею він, й одужала вона.
І знову без кінця далекий дзвін забоя,
 посьолок заводський і неба глибина.
Ну, як вам розказать про осінь яснооку,
як кожний раз вона приходить на степи ...
Бо бачив я не раз чоло її високе
і з вітром їй писав поеми голубі.
 Блукає листопад і в шахти заглядає,
 неначе з листя він браслетами дзвенить,

так іноді верба, верба журби конає,
коли згадаєш ти, що буде ще весна ...
І цей покірний біль і неба сині шлюзи
бохання перший день нагадують мені ...
Ой, стогне серце десь і п'є в солодкій тузі
узори теплі мрій ... То я бреду в огні ...
То я бреду в огні ... В душі далекі гони,
і солодко цвітуть несказані слова ...
А в небі молодім, де хмари - коногони,
неначе шелестить червінькова трава ...

IX

Ридання, біль і сум ... Під чоботом чужинця
схилився робітник і стогне селянин ...
А вдалині гуде і повнить даль по вінця, —
то з півночі ідуть, що встали, як один ...
В степах залізний дух ... То Армія Червона
простерла вже крило на північ і на схід ...
І танули, як дим, петлюрівські загони,
і воювать не став германець - більшовик,
бо селянин повстав, простяг свої він руки
усім робітникам без нації тавра,
й під шелест яворів і під гарматні звуки
до серця притулив любиму Владу Рад.

X

Чого ж то буйний Дін, славетний нагаями,
яких робітникам ніколи не забудь,
хвилюється й гуде за генералом п'яним
і знову нам несе важку боротьбу ?
Кричали по ночах міста в крові й одчаї,
і падали мости все ближче до Москви ...
Змітали все огнем злотопогонні зграї
і сунули в п'тьму погроми та гроби.
Під Бряню дим і кров ... і в тил ворожі
рейди ...
од пострілів біжать огні, огні, огні ...
І плакали без слів в траві осінні флейти,
де пахли од крові і в'яли полині ...

Кричали по ночах міста в крові й одчаї,
і падали мости все ближче до Москви ...
Змітали все огнем злотопогонні зграї,
і сунули в п'їтьму погроми та гроби.
Буденний, де ти, де?.. Уже твої отряди
списами в небо б'ють, і небо все в крові ...
Так РСФСР летить у тьму снарядом
і буржуям несе вона останній бій ...
Удари під Орлом ... І з жахом білі банди
на південь золотий біжать, біжать, біжать ...
Дзвеніли черепи, і з бурею команди
в потилиці панам летіли дим і жах.
Ой, хто ж то на коні, де пил і ескадрони?
Не видно од крові під шапкою очей ...
І хочу вірить я, що упадуть корони
і по старій землі Свобода потече.
А море (як тоді!..) з пахучим теплим дзвоном
в чайній тузі б'є об жовті береги,
неначе де дзвенять без ліку камерони,
і од подолень дух солодкий і важкий ...
В чїїх очах тоді цвіли огнем Ацени
і марив Дїоген про сонячні віки,
чи бачив він тоді колиску Комїнтерну,
чи марив він тоді про радіо - дзвінки?
На теплих бур'янах не син то батька ріже
(хто знає про закон класової борні...),—
Одеса і Херсон, а ззаду Запорїжжя
в синяві заплели червїнькові пісні ...
Над морем синїй парк. Блукає місяць в травах.
В затоці кораблі — мов чайки золоті ...
і на воді тремтить, неначе путь кривава,
та нескїнченна путь, куди нам треба йти ...
То глянув крізь віки прожектор з опівночі,
і хмуро шелестять під вітром прапори,
неначе розказать вони до болю хочуть
про ту гарячу кров, яка на них горить
По вулицях вузьких блукала там Оксана,
їй місяць положив на губи діамант,
і ніби йшла вона од поцілунків п'яна,
немов за льотом мрїй на зоряний туман ...

XI

Хай з заходу летить орел одноголовий,—
йому не проковтнуть радянського герба,
бо захлинеться він в своїй поганій крові
і упаде в диму на огненних степах ...

Палає в туманах : «Од можа і до можа»,
і пахнуть полином жовнірськії ряди ...
І висне без кінця над Києвом тривожним
розірваним рядном важкий зелений дим ...

І знову дзвона бій.— О, зоряні легенди ! —
Вже фіолетом даль в очах моїх цвіте ...
То на підмогу нам з Кубані йде Буденний,
і радісно шумить непереможний степ.

Один удар — і фронт, залізний фронт прорвали ...
Ах, не допоможе їм французький маршал Фош.
До Праги без кінця скажені крики мчали,
як вітер восени : «Дайош ! Дайош ! Дайош !..»

І бачили полки форти далекі Гродно,
і мури Осовця під крилами зорі ...
Та одкотився знов великий гнів народний,
неначе на степах грози далекий грім ...

Не скоро пан - орел свої загоїть рани,
спокійно не засне варшавськеє сміття,
бо привидом горить на сході крізь тумани
«республіки рабів» непереможний стяг ...

І армії пішли до брами Перекопа,
де розгорявся знов останній може бій,
де виноград цвіте і Врангель крутолобий
рядами батарей вдивляється в степи ...

Гуде, гуде, гуде по селах і заводах
пекучий довгий крик «Злидарю, на коня !»
А десь понад Дінцем журба осіння бродить
і хвилі голубі задумано дзвенять.

В той день, коли сніги піщані груди вкрили,
і вітер без кінця шумів над Сивашем,
орудії панів в агонії забили
і небо облили загравами пожеж ...

Який то довгий день ... І зразу 10 000
пожер останній штурм ... який то довгий день !
І вже погоні грім, розтерзаний і дикий,
далеко по снігу загонами гуде ...

О, Перекопе мій, і проклятий, і любий!..
Тепер червоний ти. А в серці в'яне спів,
що не побачить їм уже завода труби,
що не почути їм ой - ойкання гудків ...
Не плачуть журавлі, не мчаться ешелони.
О, дзвоне голубий закованих дорог!..
Тепер на місці тім, де одгуділи гони,
здумалась трава і пахне димом кров ...

XII

В Полтаві жінвідділ. Там бачили Оксану.
Не можна й розказать, яка тепер вона.
Як море восени, коли на тебе гляне
здуманих очей бездонна глибина!..
На зборах кожний раз. Вона вже комуністка.
Як кожний з нас, вона кохає РПК.
І голосом дзвінким і зором променистим
гуртує на селі жінок вона тепер.

XIII

Горілим пахне даль. Я бачу, як Надволжя
худії руки нам з риданням простягло ...
З Європи робітник, далекий і хороший,
не може хліба їм прислати на село.
Як зуби золоті, заціплено кордони ...
Коли ж сонця повстань розтоплять їх навік!
І в діамантах зір наступить на корони,
як вітер, як огонь, свободний чоловік.
Як радісно шумлять кафе і ресторани,—
а рядом, ніби тінь, голодний робітник ...
Який же вітер нам тепер залиже рани
і щастя нам яке з глибокої труни ...
А листя шелестить на мокрих тротуарах ...
І хочеться стрілять і плакати без кінця ...
Невже ж даремно нам гуділа даль пожаром,
і в шахту полетів з свинцем у грудях цар?!
І все неначе сон ... голодний фронт Оксана ...
І в сивій далині маршрутні поїзда ...
О, вітре любий мій, товаришу мій п'яний,
невже ж забули ми з тобою дзвін труда?!

Бо тільки він один нас визволить з недолі,
а владу з наших рук не вирвать ворогам.
Надволжю ми дамо і сала й бараболі,
не висне ще без сил робочая рука.
Шуміть в останній раз, буржуйські квартали,
хай в гобеленах снуть Чайковський і Шопен...
Бо сурми і гудки давно вже одридали,
і кров'ю капотить останній наш щабель...

XIV

І захотіла знать Оксана всю природу,
од чого дощ іде і грім по небу б'є.
Поїхала вона додому в Третю Роту,
щоб глянути хоч раз і на село своє.
З жінвідділу вона попала в губпартшколу,
зорею де цвіте над городом Артем.
Навіки слава тим, хто босий і хто голий,—
належить тільки їм Майбутнє молоде!..
До Харкова лежить блискучая дорога,
ну, а по ній гудуть вагони раз - у - раз.
І світить молодик — мій брат золоторогий —
крізь марево віків на мій вишневий край...

1922

* * *

Ластівки на сонці, ластівки на сонці,
як твої зіниці в радісних очах...
Зацвіли ромашки десь на горизонті,
й пахнуть поцілунки, як китайський чай...
Я твою шинелю цілував до болю
і твої коліна любі без кінця,
ніжні та рожеві, як березки голі,
що ростуть далеко на чужих сонцях...
Бачу за морями молоді дороги,
де припав до неба синьоокий степ...
А у тебе, мила, щастя і тривога
на щоках холодних од очей цвіте...
У вечірнім місті плакали трамваї,
пропадали сльози сині на дротах.
Я тобі сьогодні назбирав конвалій,—
і солодко дзвонять у моїх руках...

Ластівки на сонці, ластівки на сонці,
як твої зіниці в радісних очах ...
Зацвіли ромашки десь на горизонті,
й пахнуть поцілунки, як китайський чай ...

1922

Так ніхто не кохав. Через тисячі літ
лиш приходе подібне кохання.
В день такий розцвітає весна на землі,
і земля убирається зрання ...

Дише тихо і легко в синяву вона,
простягає до зір свої руки ...
В день такий на землі розцвітає весна
і тремтить од солодкої муки ...

В'яне серце моє од щасливих очей,
що горять в тумані наді мною ...
Розливається кров і по жилах тече,
ніби пахне вона лободою ...

Гей ви, зорі ясні ... тихий місяцю мій ...
Де ви бачили більше кохання?..
Я для неї зірву Оріон золотий,
я — поет робітничий останній ...

Так ніхто не кохав. Через тисячі літ
лиш приходе подібне кохання.
В день такий розцвітає весна на землі,
і земля убирається зрання ...

Дише тихо і легко в синяву вона,
простягає до зір свої руки ...
В день такий на землі розцвітає весна
і тремтить од солодкої муки ...

1922

1871 РІК

ПОЕМА

Пролог

Схилювся тоскно день над баштами Версаля,
співає далечінь про синій - синій сон ...
Чи сниться це мені ?!. Обличчя ... кров ...
і далі ...
і кров'ю капотить над золотом колон ...

Чи сниться це мені ?!. З далекої Вандеї
неначе море б'є тривожний гул пожеж ...
Над трупами борців за правду, за ідеї
тепер лише трава на цвинтарі Ляшез ...

Я бачу крізь вогонь і дим Мон - Валер'яна
Дюваля зір смутний, — а в ньому смерті тінь
й останній сонця блиск, що на смертельну рану
упав і затремтів в риданні золотім ...

На балках барикад я бачив Деляклюза
(з гарячим вітром куль останній в груди
жах ...),
між трупами в крові його пропала блуза,
і тільки пил і дим крутилися в очах ...

Домбровський он лежить ... а повз нього проходять
сумні товариші з риданням на вустах ...
І навіть вітер змовк і більше не виводить
своїх сумних пісень в щілини барикад.

Смертельний криє жах льохи Пале - Рояля,
в кутках блукає сум, і точить кров одчай ...
І все чекає день, коли проснуться далі
й камінню іскри дасть раптовий дзвін меча ...

І все чекає день ... В просторах темносиніх,
де Ейфелів гостряк, в протуберанці дим ...

О, як тривожно там, де тільки тіні, тіні
і ніби од пожеж пропечені сліди!..

Чи сниться це мені?! В провулках барикади
і од набоїв дим, де море темне блуз ...
А вітер в вікна б'є, розхристаний і радий,—
то вийшов на майдан замучений француз ...

То вийшла на майдан замурзана дитина,
й чоловікам жінки патрони подають.
А десь гармати б'ють тривожно і невпинно,
огнем і чавуном по барикадах б'ють ...

Ой, шле колони Тьєр!..— жахне все вужче коло ...
І падають жінки над трупами дітей ...
А в небі молодик, мов золота гондола,
в зелену далину задумано бреде ...

Ой, шле колони Тьєр!.. Стараються версальці
як можна догодить за золото панам ...
І заломила ніч в смертельній тузі пальці,
мов дивиться згори в останній раз вона ...

Провулки вдалині під тоскною габою
ховаються в кутках передчуття зорі ...
То спогади встають в синяві чередою,
і злякано тремтять під вітром прапори ...

І сниться все мені маленький хлопчик Ціна,
а кров із живота на тротуар тече ...
Все нижче до землі схиляються коліна,
й холоде, ніби день, і гасне блиск очей.

Де важко кров несла з печальним дзвоном Сена
і кров'ю капотів над димарями день,—
по вулицях вузьких блукала тінь Варлена
і кликала на бій замурзаних людей ...

Окраїни мої! Чого ж під синім димом
так зажурились ви напередодні бур?..
Квартали буржуїв гігантами рудими
над вами в вишині безжалісно встають.

Летить, мої пісні, на крилах марсельєзи
і до нових повстань скликайте без кінця
за те, що навели на зорі мітральєзи
й обсипались, як цвіт, робочії серця ...

О, гільйотини дим і блиск на лицях милих,
неначе липи мед од радісних очей!..
Так солодко тоді сухотні груди нили,
неначе й досі щось під ребрами пече ...

Рядами в тьму ідуть аж он мерці Комуни
й до помсти кличуть нас ... О, федератів мур!..
Мов падає вода на огняні буруни
і злякано шкварчить од невимовних мук ...

Де розплескала кров обідрана блуза,
крізь вітер і туман про радіовіки
рубінами слова шпурнула наша муза,
й немов басує десь вишневий ранку кінь.

Вечірня впала тінь од арок на канали,
неначе тут пройшов середньовіччя дух ...
Мов очі у мерця, померкли і запали
волошки степові моїх проклятих дум.

I

Тікають по полях обідрані солдати,
бо Прусія пройшла давно за рубікон ...
І дивиться на них і хоче щось сказати
із глибини віків сумний Наполеон ...

І ніби дим, пройшли далекі піраміди,
і Австрії журба, і вогники Москви ...
Ще нижче нахили чоло своє розбите,
о Франція моя, в рясний од крові пил ...

Тікають по полях обідрані солдати ...
А з неба, як на зло, дощі, дощі, дощі ...
О, ще не раз буржуй пошле на брата брата
й нап'ються крові ще пощерблені мечі ...

Летить мої думки, де на ланах Шампані
лунає дзвін пісень потомлених дівчат,
де кров'ю облило за далиною грані
і в'яне молодик в заплаканих очах ...

І я отой солдат, і кінською слиною
обляпано штани розірвані мої.
А в серці похорон, бо ворог за спиною.
І стогнуть без кінця бої, бої, бої ...

Рожевий молодик схилюся над травою,
і пахло од трави солодким і терпким ...
На сполох било десь ... прощався я з тобою,
й тривожно землю рив мій норовистий кінь ...

Я не піду тепер на звуки карманьйоли
в веселий хлопців ряд під молоком небес ...
А кликала трава було, здається, вчора
і тьохкав за кущем невидний соловей ...

Вже видно дерева під стінами Парижа,
все ближче вороги ... О краю бідний мій !..
А небо все в крові, мов велетенська грижа,
немов в останній раз звисало на степи.

II

Невже в полоні я ?!. О Франція кохана !
Старенький цей мундир нащо тепер мені ?
Нащо мені тепер мої почесні рани,
Коли в полоні я свої марную дні ?..

Куди тепер піду з гарячими сльозами,
коли зв'язали нас смертельним ланцюгом ?
Нам слухать тільки тут безсонними ночами,
як пахнуть дерева і лопотить огонь ...

Та тільки в глибині жевріє десь надія,
що не забудуть нас і виручать свої.
Але даремно все : то з ночі вітер віє,
і розтинає тьму біля Парижа бій ...

III

Неначе греблю десь прорвало й затопило ...
На кого ж ми йдемо? Куди нас кличе Тьєр?..
Чиї ж то по ночах далекі дзвони били
тривогою й огнем в худе лице моє?...

Як ляльку, привели з ганебного полону
мене, немов у сні, в версальській ряди ...
На кого ж я піду в закованих колонах,
і смерть чию не раз побачить зір пустий?..

А хмари все біжать на захід помертвілий,
і хочеться стрілять в далекий молодик ...
О, де ж, безумний, я тепер позичу сили,
щоб серед крові й зла правдиву путь знайти?!

IV

«Гей, полонянка ось!..»
«Яка ж вона хороша!»
«Та тільки дуже зла!»
Я глянув і зомлів ...
Та це ж вона, вона, троянда Де - Ляроша,
якої не знайти на цій страшній землі!..

Ходив, прохав, молив ... даремно ... щастя в'яне,
як сніг отой, що був недавно на полях ...
Сьогодні на зорі її уже не стане,
бо не один я чув коротке: «Розстрілять».

О, сили, небо, дай! Трава моя кохана!
Як визволить її, бо знаю все тепер,
куди вони ведуть оцих солдатів п'яних
і шелестить над ким крилом печальним смерть ...

V

Один і другий стріл!.. Який гарячий вітер!..
Впаялася в мою коханої рука ...
Навколо по щоках без жалю б'ють нас віти,
і стрілянина десь поволі затиха ...

Провулки та любов ... А там, на барикадах,
ми, знов товариші, несем Комуни стяг ...
Але тремтить журба : ми не роздавим гада, —
без сну і без води посохли нам вуста.

Невже ж забуду я, коли прибігли з нею,
й мене товариші, мов брата, прийняли ?
В червоні дні Комун тепер лечу душею,
мов до далеких зір, коли я був малим ...

Я не забуду ніч, коли мені на груди
схилилася її розбита голова ...
Чи сниться це мені ?!. Далекий гул орудій,
і в шелестінні трав коханої слова :

«Ти крізь віки пройди, і буде день крицевий,
коли ножі — слова, коли слова — ножі ...
Під бурі од повстань, під громи ти про цей бій,
за що лилася кров — нащадкам розкажи».

І раптом : дз - з - з ! і зойк ... О прокляті версальці!
Не знатимуть вуста єгипетських очей.
На що мені тепер життя моє і даль ця,
коли по балках кров парує і тече !..

VI

Цілунки та вино. Й сержант веселий Герман,
гадає він про свій далекий фатерланд.
Немов яким огнем йому налляло нерви,
здається все своїм, солодкою земля.

А потім, ніби тінь, обходить він патрулі,
де грізно вдалині підводяться форти,
де в міста глибині дзвенять і плачуть кулі,
і гинуть злидарі з Марселем молодим ...

Цілунки та вино. Й сержант веселий Герман,
гадає він про свій далекий фатерланд.
Немов яким огнем йому налляло нерви,
здається все своїм, солодкою земля.

VII

Що хряснуло вночі?! Зі зламаним хребетом
упав робочий люд на огненні шляхи ...
Чий регіт чую я,— мов блиснула ракета,—
то перемоги день святкують гробаки ...

Шовками залило веселі тротуари ...
Он радісно кричить нервова мадмазель ...
А я піду в крові туди, під небо каре,
де вітер і журба заплаканих осель ...

Чи чуєте мене, далекі комунари?..
Крізь тумани віків тепер я вам кричу,
що ми на сході тут страшні розбили чари ...
Паризьким злидарям невже ж цього не чуть?!.

Вас 10 000 там ковтнули барикади,
нас 10 000 теж — під Перекопом тут,—
тоді не ви, а вас змішали з кров'ю гади,
а зараз тільки нам побіди дні гудуть.

О зорі ви мої... Я не про вас співаю.
Де небо в димарях, мов синій папірець,—
над заводським гудком печаль моя конає.
Поезія моя з Червоним Октябрем.

1922

Не біля стінки я, й не кров моя холоде,
і вітер не тріпа розірвану шинель,—
під громом і дощем розкидані колони,
і б'ють броневики в обличчя нам огнем.

Ой, б'ють броневики!.. Атака на залізо ...
Гарячим дзвоном б'є... а в роті з пилом кров ...
З розбитим боком смерть по рейках лізе, лізе ...
І кров'ю капотить на щєбінь семафор ...

І згадується знов далекий полустанок,
і од снаряду дим над житом раз - у - раз ...

Так хто ж сказав тоді, що наша доля хляне
й свободи на землі ще не прийшла пора ?!.

Де пил і бур'яни, під небом Перекопа
парує тепла кров аж до далеких зор ...
Я чую, як гуде в диму земна утроба,
де падали вони під орудійні зойки ...

І все куди не йду, далекий полустанок
і од снаряда дим над житом раз - у - раз ...
Так хто ж сказав тоді, що наша доля хляне
й свободи на землі ще не прийшла пора ?!.

1922

Магнолії лімонний дух,
солодкі мрії олеандри ...
А в небі огненні гранати,
і мислі зоряно цвітуть ...

О моря гул !

О моря гул ...
і шарудіння хвиль на пляжі ...
А там панелі ще в снігу
й морозу огневі масажі.

Ми хвилі любим,
хвилі любим.
Самі народжені од хвиль.
О, притули вишневі губи
ти до моєї голови !

Хвилини бій,
хвилини бій ...
Я чую, як біжать секунди,
я бачу космоси в траві,
в твоїх очах заграви бунту.

Магнолії лімонний дух,
солодкі мрії олеандри ...
А в небі огненні гранати,
і мислі зоряно цвітуть ...

1923

У плащі.
А очі — зорі сині.
Задивились верби в прудковод ...
Тихий вечір ... золоті коліна ...
на щоці од шалі
 тіні,
 тіні,
 тіні ...

Твій кривавий, твій татарський рот ...
Знову я спокійний і осінній,
як тоді, у двадцять другий год.

Тільки вітер :
 «Синьому нірвана» ...
Тільки вітер :
 «Синьому не жить»

Там, де місяць огненний і п'яний
в невідомі і далекі страни
на воді дорогою лежить ...

«Люлі дитиноньці, Коліньці люлі ...
дзвонять на зорі і пахне трава» ...—
В ночі далекі (там очі заснули)
будеш йому ти співать ...

Мишенята сині на паркані —
то проміння (одгадай чиє ...),
на траві дві тіні простяглися п'яні,
обнялися тіні ...

Місяць
нижче
нахилився
воду
п'
є

Губи в губи ... тепло і вишнево ...
Он пройшов задумано Дантон ...
А вгорі бджолою Магадеви
монотонно гуде камерон ...
Зорі вранішні, весняні, о, де ви?..
І в садку знайомеє вбрання ...
Губи в губи ... тепло і вишнево ...
В небі крик Червоного коня ...
В небі крик. І гвардія Червона.
Вартовий смуглявий на мосту
В туманах трава, і ешелони,
і терпкий, холодний серця стук ...
За рікою тьма і невідомість ...—
ой, чого ж розплакались сичі? —
наплива й ковта солодка втома,
і здаються ворогом кущі ...
І дивлюсь на воду і тумани
і лечу на зоряні шурфи,
доки місяць в небі не розтане,
доки зміна ... і гудок ... і дим ...

1923

Гей, спокійно і синьо над садом,
а над морем — задуманий сон,
на заході губною помадою
написав і розвіз ... горизонт.

То не вітру долонь оксамитова,
не проміння далеких очей,—
по воді золотою молитвою
тихий місяць до мене тече ...

1923

Од вечірнього, од синього снігу здається
місто з електричними місяцями голубим і гнідим.
Чую, як серце у місті б'ється :

дим —

дим ...

дим —

дим ...

І згадується (чому, чому?) Волоський колодязь,
де навкруги, ніби люди, стовпи ...
А над ними небо, як фіолетовий колодій,—
і од саней б'є в обличчя діамантовий пил

Іду по пухкій і по тихій дорозі,
по боках дерева, дерева, дерева.
Дзеленчить на далекому розі,
і рипить на морозі

вата ...

Хтось на небі пером написав
Золотими чорнилами :

місяць ...

Не дописав

і ...

замисливсь ...

1923

Сняться мені ешелони і далі,
грізні загони ...

А сосни шумлять ...

То не серце у тривозі б'ється дзигною на
палі,—

червоніє і несеться над безоднями Земля ...

Ми замкнули грозу в телефоні,
блискавиці несем по світах.

Крик уночі :

«На коні ! На коні ! На коні !...»

І зоріє над шахтами стяг.

Зашуміли вже крила червоні,
і невидний кричить паротяг
Простяглися дроти на всі гони,
гей, за обрієм радіодні ...
Ми замкнем, як грозу в телефони,
у райони стихію стихій.
Сняться мені ешелони і далі,
грізні загони ...

А сосни шумлять ...
То не серце у тривозі б'ється дзигною
на палі, —
червоніє і несеться над безоднями Земля ...

1923

Синьо, розвіяно — в далі.
Дзвонить на розі трамвай.
Серце на огненній палі ...
Ну, і нехай!

В скриньку листа покладу я, —
крапля впаде на папер.
Думаю в ніч молодую,
може, згадає тепер.

Крок одинокий. Панелі.
Стихли трамваї давно.
Плач ліхтаря на шинелі,
темне холодне вікно.

Думаю в ніч молодую,
меркне цигарки огонь.
Може, зустріну, знайду я ?!.
Вітер питає : — Кого ?..

1923

I

О губи, губи вишневотемні,
мов біля серця огонь «нагана» ...
У темній клітці веселий штейгер
і ти зо мною, моя кохана.

Екран і думи, рулетки шелест,
і скло холодне теодоліта.
Вода в забої дзвенить і меле,
а бліді пальці такі тендітні ...

II

Не дим із трубів на чайні зорі —
і там шалено у тьмі сягає,—
тебе побачив я тільки вчора,
а ти вже кажеш мені : — Прощай !
Холодні очі — на жовті вікна :
переплелися там чорно рами ...
Далекий поїзд востаннє крикнув,
і даленіють залізні гами ...

III

Кого ж я в місті шукаю п'яно ?..
Знов промайнули вишневі шини ...
Шумлять бетони, і крок мій тане,
і синім димом кохання лине ...

1923

Маслини в далі — чередою
і неба золотий платок,
а за вікном ходило двоє,
сплелися руки їх хрестом.

І другий став за ними скоро,
поклав їй руку на плече.
Немов блиснули метеори
із тьми розстріляних очей.

Якісь слова ... простяг він руки,
припав лицем їй до колін,
а за вікном шуміло глухо,
і був холодний бій годин ...

І перший одійшов з журбою,
за ним заплакав тільки дощ,
а за вікном ходило двоє,
тулились губи їх хрестом.

1923

Оглядає останні вагони,
молотком об колеса дзвенить.
А за вікнами темно - безсонно
нам розлуку шумлять ясени.

Ти на лаві, маленька, покірна.
Нам лишилось так мало сказать.
Гладить вітер солоний загірний
мої брови в твоїх сльозах ...

Тільки очі тривожні і сині :
плач жіночий ... озера ... плеск ...
І так чітко на білій хустині
темні літери : В і С.

Одлунали на рампі кроки,
і востаннє ударив дзвінок.
Але довго платок одинокий
малинів за холодним вікном.

1923

Вже в золоті лани, і вітер кличе зорі
до себе в бур'яни пограти в «гулая».
Вже змолотили хліб, і холодно надворі,
і холодно в саду. Та не самотній я.

Огонь в твоїх очах, задуманий і синій,
невпинно, п'яно п'ю. Й ясніє кожну мить
проміння крізь вікно і тане на коліні
заголенім твоїм ... а листя шелестить ...

і стукаються в скло розвіяні краплини;
я ж чую, як кричать далекі журавлі
своє «курли, курли», одвічно і незмінне ...
А місяць нахилився і спить біля колін.

І ось проснувся він, бліді цілує пальці,
кладе рожеву шаль на стегна золоті —
кохання тихий дар моїй маленькій Гальці,
її цілує знов, цілує і летить

на золоті лани, де вітер кличе зорі
до себе в бур'яни, пограти в «гулая».
Вже змолотили хліб, і холодно надворі,
і холодно в саду. Та не ревную я.

1923

Гергоче місто, і сніг лягає,
лягає й плаче. Дитина боса
іде бездумно. На вітрі має
таке ріденьке й бліде волосся.

Встромило очі в ясні вітрини,
а поміж пальців повзе грязюка.
Тремтять і ниють брудні коліна
і задубіли маленькі руки.

Гергоче місто — Пожру, нещасний ! —
Панок сміється золотозубий.
А в небі місяць летить і гасне —
сторч головою в холодні труби.

Стою на варті. Багнет і очі.
Чекають гостро в патронах кулі ...
Навколо місто шумить, гергоче,
а мимо люди : чужі, нечулі ...

Стою на варті. Листа сьогодні
одержав з дому : сестриця з братом
під вікням ходять ... і на заводі
убило милу ... — писала мати.

Нехай припадки й хвороба чорна
штовхає в плечі, ламає руки, —
не переборє мотив мінорний
революційні, бадьорі звуки.

Вони лунають і в вікна б'ються,
а в руки — племін, морози — в ноги ...
Прощайте, любі, прощайте, друзі !
Уже не видно мені нікого.

1923

В синє вікно виглядаю.
В небі акації шум ...
Тільки і сам я не знаю,
чому один я сиджу ?

Тільки і сам я не знаю,
чому на фоні яснім
твій силует не буває
рідним і милим мені.

Темні, здивовані очі
і малинові слова ...
Щоки гарячі лоскоче
темна холодна трава.

Тільки на хмари, на небо
виллю і жаль, і жагу
Більше не тягнуть до себе
темні метелики губ.

В місяці, в вітрі, у дзвоні
і в ароматі алей
місто в залізні долоні
кличе і тягне мене ...

Що ж? Не любив я нікого.
Може, здавалось мені,
що розігнались дороги
в очі твої золоті ...

Знаю, для мене хвилина —
ціле для тебе життя.
Місяць крізь віти ялини
руки до мене простяг ...

1923

Може, ми й не друзі.
На твоє «Прощай» ...
нахилився в тузі,
облітає гай —

синій, синій, синій ...
Тінь ... день ... сум ...
Це листи осінні
на твою красу.

Де летить широко
в небо димний жах,
там біжать дороги,
вулиці біжать ...

Вулиці горбаті,
на стіні плакат,
а на тім плакаті
чорная рука.

Ну, а під рукою
літери — як кров,
не дають спокою,
кличуть знов і знов ...

Одірву я руки,
губи одірву,—
тільки серце стуком
падає в траву

Може, ми й не друзі ...
На твоє «Прощай»
нахилився в тузі,
облітає гай —

синій, синій, синій ...
Тінь ... день ... сум
Це листи осінні
на твою красу.

1923

З ВІКНА

Кінь око скажене криваво примружив,—
ударом трамваю хребет перебило ...
Трамвай — на хвилину і знов за діло,—
від далі летить невблаганно байдужий.

Хто чув, як кричать і ридають колеса,
коли переїздить горлянку чи нсгу
Так кінь одинокий харчанням і плеском
кричав невимовно до кінського бога.

В калюжі вишневій, густій од морозу,
лягали, зникали граційно сніжинки ...
Кінь плакав ... і мерзли, трусилася сльози ...
І от біля нього спинилася жінка.

Струнка і тривожна, в зеленім шоломі,
од жалю рукою — з кобури нагана :

в заплакані очі — залізо і племінь
А в небі сніжинки хиталися п'яно

А в небі зоря розліпила плакати,
а мимо — з піснями колони з вокзала ...
Коня повезли. Тільки бачив крізь ґрати,
як теплу калюжу собака лизала.

1923

СЬОГОДНІ

П. Усенкові

Сьогодні геніїв чекаю,
я чую дивну їх ходу
Уже з провінції лунають
їх голоси і там, і тут.

Я вірю в це і добре знаю
(мій електричний, ніжний край),
бо по - новому оспівають
вони пшеницю і трамвай.

Вже сонце зором воєнкому
в віки дорогою лягло ...
Сьогодні в синтезі новому
хай (будуть місто і село.

1923

Пам'ятаю, вишні доспівали,
наливались сонцем у саду.
На прощання ти мені сказала :
де б не був, а я тебе знайду.
І у тьмі од муки, од втоми,
де розстріли і любов до дна,
часто бачив профіль твій знайомий
я на фоні жовтого вікна.

Тільки сниться огненне минуле ...
І не знаю, чому я живий ...
Чому злився з орудійним гулом
голос свіжий і наївний твій ...
І сьогодні вишні доспівають
у саду од сонця і тепла.
Як і завжди, я тебе шукаю,
та мене ти й досі не знайшла.

1923

1924—1929

Життя — не дим і не омана.
А може, ні? А що, як ні?..
Сьогодні знов поникли п'яно
мої вербени на вікні.
І шум і співи в коридорі —
курсанти з лекції ідуть.
Над погляд твій короткозорий
уже нічого не знайду.
У лісі проліски збирача,
прийшла — і ясно все мені.
Як пахнуть губи снігом талим
і сонцем — кучері твої!
Вони цілують шию й плечі,
збігають радісно до ніг.
А в вікна заглядає вечір
і усміхається мені.
Прийшла ... і серце знову тоне
Тобі слова такі ясні!
Але чого ж поникли п'яно
мої вербени на вікні?..

1924

Д В І

В кімнаті квіти і стежки
з зеленої ряднини.
Дитячий сміх такий дзвінкий,
як небеса осінні.
Далекий сон ... давно, давно
Твої сліди цілую.
Там сонце дивиться в вікно
на матір молодую.

Волосся падає з плеча
на груди й томик Фета ...
Біжить за мною дитинча,
кричить : — Купи канфета ! —
Далекий сон ... давно, давно ...
Твої сліди цілую.
Уже не гляну я в вікно
на матір молодую.
І ходжу я по місту без тями.
Облітає над парком зоря.
Тане даль голубими вогнями,
і думки голубино горять.
Од печалі, од болю, од суму
не збагнуть, не одкинути дум.
На повітряні радіошуми
я такий безпорадний іду.
Вже давно оддзвеніли трамваї,
і в будинках погасли вогні.
Завтра циган розлуку заграє
на старенькій шарманці мені.
Сонні вулиці — й більше нічого.
Світить місяць на серце моє ...
В нас лишилось багато старого,
і старе нам життя не дає.
Наколи ж до кімнати загляну,
і проміння полине до ніг,
хоч зустріне дружина білява,
та уже не всміхнеться мені.
Я дивлюсь на паркет і колони,
а дружина чекає, одна ...
Бі неї думка ясна і червона,
бо скінчила Свердловку вона.
Я люблю тихий голос і очі,
що цвітуть у незнаній журбі ...
А дружина не може й не хоче,
щоб я другу, крім неї, любив.
Вже давно оддзвеніли трамваї,
і в будинках погасли вогні.
Завтра циган розлуку заграє
на старенькій шарманці мені.
У далеку од мене дорогу
од'їжджає свердловка сумна.

В ній лишилось багато старого,
і мене покидає вона.
А люблю ж я її, як і Неллі,
в ній вся радість, вся мука моя ...
Йшла вона у солдатській шинелі
за Комуни на смерть, як і я.
Буду їй говорити не до ладу,
що її так не любить ніхто
Потім квіти, маленька кімната,
і на Неллі циганський платок ...
Вийду з нею під зоряне горно,
де тополі холодні шумлять ...
Нам земля своє лоно розгорне,
і запахне весною рілля.
А коли повернусь я додому,
вже ніхто, де я був, не спита.
Буде щасно мені од утоми,
і пристануть листя до пальта ...
Тільки ж чому цвітуть мої стрелі
у печальній, у тихій душі,
і білява у сірій шинелі
кличе вдаль на далекій межі?..
Десь далеко Москва, й Комінтерну
зарясніли над світом огні ...
Може тому, що був я не первим,
для других моя ніжність, мій гнів ...
Може тому, що душу тривожну
розплескав я на хвильні огні.
Я вернусь, тільки зараз не можу,—
ти сказала востаннє мені.
Розридалися огні на панелі ...
Я дивлюсь ... і не жалко мені,
що не тягне вже більше до Неллі,
цілувати її коси смутні ...
У вікно піанінові гами
І солодкий акації дух.
Я один. На столі телеграма :
— Приїжджай. Я забула. Я жду.

1924

Глянув я на море,— засиніли чари ...
Мов проміння в хвилі, розгубився я.
Може, це не море, не янтарні хмари,
не кармінний обрій, а душа моя?..
Може, це не море, а твоє волосся,
і, такий маленький, я на нім лежу?..
А воно круг мене райдужно сплелосся.
Тишина круг мене, тільки хвилі шум.
Море, моє море, я — в твої обійми,
моłodим дельфіном на валів ряди.
Вийми мою душу, серце моє рвими
і над Оріоном рвійно зашліти.
А од них на тебе — вишини проміння
крізь холоду груди вічно засія.
І в темній незнані, зоряні глибини
на промінні тому опускаюся я.

1924

ХЛОНЯ

ПОЕМА

I

Де сонце на асфальті мліє,
такий задуманий на розі він сидить,
почистить чоботи, штиблети він уміє
й до каблука резинку нагвинтить.
Чи крему, чи шнурків щодня він пропонує,
об коробок він щіткою стучить.
А мимо нього різнобарвним гулом —
туберкульозний день у тьмяну далечінь.
Циганські кучері, крізь них — мідяні скроні,
з буграми темний лоб і губи — мов кармін.
А голос молодий все на одному тоні:
— Почистім, гражданін!
І мимо кожний раз проходить комсомолка,
здається, в парк міський, з товаришем своїм.

У нього на грудях значок знайомий — ловко,
і кличе, і цвіте на серці в неї КІМ.
Куди її веде артемовець смуглявий,
і що чекає їх, де вітер і жасмін?..
За ними гониться настирливо і мляво :
— Почистім, гражданін !
Вони пройшли. І вже за рогом
звучить її рожевий сміх.
А тут непман одставив ногу
і заважає бачить їх.
І він бере червону оксамитку —
штиблетам навести останній блиск —
і натирає швидко - швидко,
такий розгублений і злий.
Ну, чому сіпаються губи,
і очі дивляться куди ?
Мій хлоню, мій вірмене любий,
такий наївний і простий.

II

Полюбив я її, комсомолку,
за ясні, за знайомі слова,
за волосся, що траурним шовком
на вузенькій плечі сплива.
Кожний вечір, як сонце зза мурів
на вітрини — калюжі крові,
вірменя одиноке і хмуре
коробок улаштовує свій.
Він іде на заводській гами,
там де легені вітер пожег,
де в садках дітвору з цигарками
розганяє міліціонер.
І раз підійшла комсомолка,
поставила ногу : — Почисть.—
Дивився і чистив без толку,
на серцеві КІМ'у моливсь.
У неї рубінові губи,
рубінові в неї слова.
Вона з того краю, де труби
до хмар, мов залізна трава.

— А хто твій товариш і де він,
чому ти сьогодні не з ним?
— Шахтар він, із краю, де щєбінь
і хлором насичений дим.
Він зараз на місяць і зорі
у труби дивитись пішов.—
А вулиця в лиця їм — порох,
а сонце на кучері — кров.
Місто в'яне, і все пломеніє,
од панелей і мурів пече ...
— Хто їй пальці знайомі — на вії,
хто їй руку поклав на плече? —
Обернулась, і сонце — у вічі,
в жили — млосний і радісний біль ...
— Ми з тобою зустрілися двічі,
та чужі були очі твої.—
Вони пішли. І вже за рогом
звучить її рожевий сміх.
А тут непман одставив ногу
і заважає бачить їх.
Блистять штиблети гостроносі,
за черевами — черева.
На коробку гарячі сльози,
це — комсомольські слова.

III

Він побачив, зустрів її знову,
на трибуні стояла вона.
Розцвітала од юного слова
на кашкетах квітками весна.
Заполонило серце юрбою,
і не знає, до кого любов.
Він пішов би з такої любові
до загину й на брата свого.
А в небі птиці — шумлять аеро,
автомобілі їм — унісон.
І він побачив Комуни берег
за шумом радісним колон ...
Ні, не колони, а хвилі, хвилі ...
В синяві берег червоний, там ...

Вже перетяти ніхто не в силі
дороги нашим кораблям.
Зійшла і стала поруч,
весела і ясна.
Вже другий щось говорить,
і слухає вона.
А в вірменя невпинно
швидкий у жили ток,
неначе серце вкинув
за плечі, в коробок.
Червона оксамитка,
смуглявая рука.
День тягнеться, мов нитка
од милої станка.
Приник до неї ніжно,
і все таке ясне.
Хто нитку переріже,
хто щастя перетне?

IV

Він на фабриці кожного разу
зустрічає з роботи її,
коли сонце натовлені м'язи
у блакитні хова ручаї.
Идуть вони на окраїну міста,
де трамвай поверта свою путь,
де янтарне розкидано листя,
до артемівців в гості ідуть.
Ось ворота. Як швидко ростем ми!
Ми ростем крізь залізо в блакить.
І так радісно гасло Артема
революцію кличе робить.

Харків — Крим
1924

Небо і хмари — мов листя торішнє.
Синьо і сонно, в гаю — солов'ї.
Ми — не чужі, ми з тобою не різні,—
чому ж ні слова на сльози мої?..

Хочеш?.. Повірю і в чорта і в бога ...
Я ж біля тебе, я тільки тобі ...
Ніби травинка, що никне під ноги,
милі задумані ноги твої.
Хочеш?.. На скелі — униз головою,
голову й серце об них розіб'ю ...
Тільки махни на прощання рукою,
тільки скажи на прощання : — Люблю.—
Впала роса на волосся, на скроні,
впала сльозою на серце любов,
тепло і млосно сковзнула по броні
і не попала в дівочую кров ...
Небо і хмари — мов листя торішнє.
Синьо і сонно, в гаю — солов'ї.
Ми — не чужі, ми з тобою не різні,—
чому ж ні слова на сльози мої?..

1924

* * *

Над містом сонце золотить
асфальти і покрівлі.
Пливуть крізь марево, мов дим,
обличчя загорілі.
Іду, не знаю й сам куди,
безмовний, без'язикий.
І розривають синій дим
автомобільні крики.
Далеко, там, де правив бій,
броневики й гармати,
і панахиди по мені
моя старенька мати.
Далеко там моя любов,
товариші веселі.
Я на огонь од них пішов
в обідраній шинелі.
Далеко там мій перший гнів,
мій перший крок зелений,
де я шукав, де я радів,
де багряніли клени ...
Я під різдво на сніжну путь
не понесу вечері.

Кого зустрів, кого забув
я восени у сквері.
Ну і нехай цілує хтось
куточки губ і вії,
і за городами платок
мені не малиніє.
Мене не те, не те ляка,
я не від того п'яний.
Послали діло в ГубКК,
вже третій раз догана.
Коли ж квитка не оддадуть
і викинуть з ячейки,
у тихий вечір покладу
я голову на рейки.
Іду, не знаю сам куди,
безмовний, без'язикий.
І розривають синій дим
автомобільні крики.

1924

ШАХТЬОР

ПОЕМА

I

Хто в вічі племінь синій,
такі ясні очі ?
Через плече торбина
і лампочка в руці.
Думки, немов в бетоні,
заковано кругом,
і кайло біля скроні
ясніє гостряком.
Іде. А вітер віє.
Надворі ще зима.
А в серці пламеніє
і розцвітає мак.
Де вугіль чорним гаєм
і од ударів дим,
у кліті він сідає
з веселим стволівим.

А на поверхні зараз
машина — й так і так, —
одмірюють удари —
вагу чи порожняк.
Робити може й важко,
але, щоб погулять,
одробить дві упряжки —
і до казарми спать.

II

Він такий бадьорий,
юний і ясний :
видали учора
чоботи й штани.
А шинель у Вані
тільки до халяв, —
як було повстання,
з офіцера зняв.
Але це нічого.
Гей, шумуй, гілля !
Ще й получка в нього,
двадцять три рубля.
Нехай нічого він не їв,
але й не хоче їсти.
Уклон сто двадцять саженив
та ще й у кліті двісті.
Ходім, товаришу, ходім,
пластами жах над нами.
Од кайла бризки золоті
летять із матюками.
Огнем і дзвоном сипле з вій,
у груди — чорна спека.
Когось гукає плитовий, —
і крик такий далекий,
немов колеса у млині,
мов шум і хвилі гаю.
Блищить карбідка вдалині, —
то штейгер поспішає.
З махри цигарка. — Будь здоров ! —
І тисне Вані руку.
А той згадав : повстання ... кров ...

і рейки — мов гадюки ...
З броневика огонь рясний,
рукам од дула жарко ...
І це ж обличчя перед ним,
і ця, з махри, цигарка.
— Тебе обрали у шахтком.
Вилазь нагору швидше.—
Стоїть колишній воєнком,
і світиться обличчя.
Стоїть колишній воєнком
і руку простягає.
А нагорі вітри бігом
зеленим шумом гаю.
За ними думами біжу,
наздоганяю сонце.
І розливають юний шум
веселі комсомольці.
У клубі вечір і огні,
гірляндами — зелено.
І коливаються в вікні
голівки і знамена.
З дитинства всі за владу Рад.
Слова — з огни намисто.
Про міжнародний день доклад
їм робить активістка.

III

У шахткомі роботи багато,
але Ваня сміється й тепер.
Хоч і важче, ніж кайлом довбати,
підписать невеличкий папер.
Тільки серце про щось заговорить
і тривогу заб'є з глибини,
коли мимо проходять шахтьори
і зникають у кліті вони.
І коли одтремтять «ундервуди»,
і востаннє притисне печать,
він іде подивитись на руди,
як вагончики в небі біжать.
А зіллються і небо і поле,
і прилине вечірняя мить,

він іде за рудничний посьолок,
там, де радіо тоскно кричить.
Гей ви, гони мої, моя муко!
Забурилося серце моє ...
Ніби кайло прискорено й глухо
під ногами десь глибоко б'є.
Хай сьогодні не так, як учора,
і минуле не вернеться знов.
Розкажу я про долю шахтьора,
як колись про повстання й любов.

IV

О вітре мій, не каламуть
зелені жита хвилі.
Біжить дорога на Бахмут,
по ній — автомобілі.
Один за одним — тільки гул.
За ними пил і тіні.
Хитає вітер на бігу
волошки мрійно - сині.
Щаслива і далека путь
колесами говорить.
І синім холодом цвітуть
провінціальні зорі.
Од поля, од станка й заліз ми,
ми — Революції печать.
Читай основи ленінізму,
йди по дорозі Ільїча.
Ти будь як Ваня, з юним хором
і кайло й книжку любить він.
За нього радісно шахтьори
піднесли руки, як один.
На з'їзді він. І шум і співи.
Чий голос там такий дзвінкий?..
На варті юні і щасливі
стоять червоні юнаки.
Огненне слово хто там кинув?..
І перекатами гуде
крізь вікна місто неспокійне
і ніч і день, і ніч і день.

Од поля, од станка й заліз ми,
ми — Революції печать.
Читай основи ленінізму,
йди по дорозі Ільїча.

V

Тільки що це?! І Ваня, й не Ваня ...
Як потьмарились очі ясні.
Він не перший, не він і останній
на обличчі зів'яв і змарнів.
Уночі він о другій годині
по панелі задумано йшов,
де обличчя од пудри аж сині,
візники й проститутки любов.
Десь позаду промови, наради,
резолюції, шуми юрби.
Ухвалили на з'їзді багато,
тільки ж треба усе це зробити.
Тільки що це за серце стискає
і шумить і холоне в крові?..
Випадково зустрів у трамваї
у кашкеті кондукторшу він.
Поглядала, все мимо ходила,
а під віями — синя імла ...
І, здавалось, огнем обпалила,
як квитка йому в руки дала.
Забудь і нічого не знай.
Там тіні чиї до вікна?
Іде останній трамвай,
виходить з нього вона.
Хвилина — мов кайло тяжка,
і серце спиняється знов ...
Спитав, година яка,
і тихо мимо пройшов.
І глянуть боїться назад,
іде одинокий такий.
Хоч падай ... У серці гроза.
Позаду крок легкий.
Все ближче ... В огні голова ...
Окраїна. Вулиці сплять.

І чує позаду слова :

— Товаришу, як вас звать ?

Насунула кашкета

і поруч іде.

— Читаєте газети ?

Живете де ?

— Зі мною ви заснете —

провінція, муть.

Спізняються газети,

де я живу.—

Зустрічала, не раз зустрічала

і зорею од зору цвіла.

А коли од'їжджав, проводжала

і напам'ять адресу дала.

VI

Ой, далеко Харків - місто,

Москалівка і вона.

Тільки поле золотисто

притулилось до вікна.

Тільки мариться і сниться,

сниться Вані голосок,

очі ясні променисті

і з квитками кошельок.

Вийде, вийде він у поле,

осеніє неба муть.

Гей, вагончики - соколи,

не стає чогось йому.

Не стає, а може й стане.

«Ундервуди», кайло, сон ...

А шахтьори : — Ваню, Ваню,

та піди на камерон.

Не сумуй, не думай, брате.

Ще далека наша путь,

ще роботи нам багато,

ти кондукторшу забудь.—

З листа

«Здорова будь, моя Марійко.
Я не писав тобі давно.
Читаєш «Радіо» за три копійки
та ходиш ввечері в кіно ...
Як Харків? Як мої знайомі?
Трамвай — як завжди? Вічна путь.
А я працюю у шахткомі
і навіть ніколи зітхнуть.
Не вийде. Думав я багато.
Я не приїду, так і знай.
Лишилось мало вже сказати.
Люблю я кайло, ти — трамвай».

Тепер од себе. Юні друзі!
До вас я думкою лечу.
Чи догодив шахтюрській музі,—
Судіть самі. А я мовчу.

Харків
1924

* * *

Надворі віти — голо
хитаються чи ні.
Немов журба, на чоло
лягає перший сніг.
Засніжені трамваї,
малюнки на вікні.
Я Леніна читаю
і радісно мені.
Нехай снігами лине
і холодом земля
й непманки піаніно
крізь стіни чую я,—
світи з країв до краю
ми бурями заллем ...

Про це так юно знаю
я, член ЛКСМ.
Я чую кроків дзенькіт ...
О, скільки їх! — не ліч.
А на стіні маленький
всміхається Ільїч.

С О Н

Опівночі б'ють барабани
в розстріляне серце моє,
встають над Москвою тумани,
і Ленін із гроба встає ...
 Встає він, гроза капіталу,
 іде крізь будинки й стовпи,
 іде він в робочі квартали,—
 на захід, що тьмою кипить ...
В обличчя — і синьо і дзвінко ...
Його не зустріне ніхто ...
І сонно лягають сніжинки
на темне знайоме пальто ...
 Де місяця срібний окресць,
 на шибки наводить огонь,
 в підвали смутні зазирає
 примружене око його.
Як завжди, холодні підвали,
як завжди, і злидні і сум ...
І думи колонами стали
в одну нерозривну грозу.
 Тремтять од натуги коліна,
 а очі — жарини у млі ...
 І чує він : плаче дитина,
 кричить : — Поможі нам, Ільїч !..
Вітрина. Сумним силуетом
навколюшках хлопчик стоїть,
простяг крізь одержу обдерту
благально він руки свої.
 Заплаче, покличе і слуха,
 в очах — і благання і гнів ...

І взяв його Ленін за руку,
на площу Червону повів.
І там, де огні мавзолею,
де сумно стоїть вартовий,
з малесеньким хлопчиком Ленін
напроти раптово спинивсь.
Він руку простяг, і з туману
почав наближатися крок ...
Яка там примара, омана?
Повіяло подихом гроз?!.
Ідуть ... І червоні знамена
над ними поникли чолом.
О, скільки вас в бою шаленім
за нас, за Комуни лягло!..
Багнети, шаблюки, мов сонце,
мов зорі, на траурну путь ...
Гримлять батареї,— червонці,
за ними будьонівці йдуть ...
Колони, між них — командири,
так чітко команда дзвенить!..
А північ задумалась сіро,
і дивляться зорі на них ...
Показує Ленін очима
знайому для них тільки путь.
Без ліку ідуть вони мимо
й пошану йому віддають.
Проходять розстріляні з Лени,
з заводів і фабрик ідуть ...
Задумався з хлопчиком Ленін,
обличчя в сльозах, мов в цвіту
З Парижа ідуть комунари,
між ними і діти й жінки ...
На лиця мов відблиск пожару
кладе золоті язики ...
Поламані руки і ноги,
розбиті в кавун черепа ...
Ідуть вони в дальню дорогу,
і сніг під ногами рипить ...
І сніг під ногами червоний,
немов розплескалась зоря ...
Проходять сумні батальйони,
й під місяцем рани горять ...

Заснув вартовий мавзолею,
прикладом об чобіт не б'є.
Стоїть і пригадує Ленін
огненне минуле своє ...

Пригадує шумні наради,
підпілля, робочі гуртки,
як вчив він боротись за владу
і ділом і словом дзвінким.

Він бачить : козаки, жандарми
ганяють жінок і дітей,
ту ніч, де світив він не даром
огнем непокірних ідей.

Він бачить : крізь смутні колони
як брат он стріляє в царя,
як хиляться, падають трони,
крізь ночі собори горять ...

Проміння з обличчя не сходить,
і думи за думами мчать ...

Од півдня, од заходу й сходу :
Денікін, Петлюра, Колчак ...

І зором він далі полонить
і хоче всю землю обнять.

А мимо проходять колони,
і сурми погребно гримлять ...

Там постріли, хмари і дзенькіт ...
Денікін, Петлюра, Колчак ...

А хлопчика пальці синенькі
вчепились в пальто Ільїча.

Проходять сумні батальйони,
між ними Домбровський, Варлен ...
І каже їм Ленін промову,
і слуха хлопчисько мале ...

І каже їм Ленін промову :
«Вперед, за Комуни, вперед !
Хай кожен ударами крові
живого за серце бере,

хай кожен йому нагадає,
на варті, в роботі, у сні,
що треба од краю, до краю,
Комуни світити огні !»

Словами — в обличчя і в груди,
хвилює, полонить до дна ...

«Війни вже ніколи не буде,
а буде класова війна!

Хай кожен живе як в поході,
чекає і кличе її,
бо вже і на заході й сході
нові наростають бої!»

І каже з такою любов'ю
маленькому хлопчику він:
«Холодні ці ночі зимові,
спочити вже треба тобі.

А завтра ти людям розкажеш,
хай швидше вперед вони йдуть,
бо наша, навіки вже наша
Комуни осяяна путь».

Під місяцем грає дорога,
вітрина, тумани, зима ...
І хлопчик стоїть, і нікого,
навколо нікого нема ...

Нікого, нікого немає ...
І хилиться хлопчик на сніг.
Лежить він і сонно благає:
— Я хочу, з тобою, Ільїч ...

Прийди, допоможи м'ні, баюне,
щоб я розказати зумів,
як хлопчику снилась Комуна,
як Леніна знов він зустрів!..

1924

ТРАУРНИЙ МАРШ

Сьогодні не з нами наш Вождь, наш Ільїч,
і йдем ми самі по дорозі.
Але, як і завжди, лунає наш клич,
і ворог, як завжди, в тривозі.

Далека нам путь, але ми не одні:
нам світять його заповіти,
на полі, в заводі, у шахті на дні ...
Комуни ми зоряні діти!

На жовтому Сході народи встають,
скидають ярмо капіталу;

на чорному півдні гарматами б'ють,
на чорному півдні повстали ...

Хвилюйся, робочих голів океан,
ми Леніна пам'ять лелієм.

Лунайте ж, оркестри, грими, барабан,
бо крок наш і дух наш міцніє !

Ми дня не забудем (нежданий такий ...),
товаришу, брате нам милий !

Ридали робочі, гармати, гудки,
коли ми Вождя хоронили ...

На чорних знаменах був траурний клич :
«Ми ленінці завжди й однині !»
Лежав в гімнастерці вже мертвий Ільїч,
але, як живий, в домовині ...

Ви чуєте, друзі : клекоче, гуде
на Заході, в панському стані ...

Туди наші думи. Ми терпим і ждем,
коли там робочий повстане.

Обернемо землю в Комуни, в Едем.
Світи ж нам, червоний маяче !
Ми в край електричний невпинно ідем,
навколо сміються і плачуть ...

Нам зорі на чола поклали печать
і зорі нам світять в дорогу.

А там у пилу на дорозі лежать
руїни розбитого бога.

Так будьмо ж єдині ! Ми — квіти життя.
Ми всі од станка і од плуга.
Сьогодні шануєм ми пам'ять Вождя,
Вождя, і товариша, й друга.

16-XII-24

КОЛИСКОВА

Люлі, ой, люлі, дитинко моя !

В темнім минулім таким був і я.

Слухав, як вітер шумить і трава,
маму — «мамуньою» я називав.

Люлі, ой, люлі, маленький синок !

Місяць пониклий заглянув в вікно.

Місяць кладе на панелі печать ...

Тільки сюрчки та сирени кричать.

Зараз весна, о дитинко моя,
в місті ж тобі не почуть солов'я,
в нім тільки брук і ліхтарний огонь.
Я і люблю й проклинаю його.
Може, тому і пече цим огнем,
що зацвіли ясени над Дінцем,
що не почую, дитинко моя,
що не побачу їх більше і я.
Люлі, ой, люлі, маленький синок,
місяць до тебе всміхнувся у вікно ...
Ти ще не знаєш ні бур, ні ідей.
Місяць на ліжко намисто кладе,
місяць кладе на подушку печать ...
Завтра зніму я портрет Ільїча ...
Буде у нас, мої ручки малі,
не на стіні, а у серці Ільїч.
Місяць за хмари сховався давно ...
Спи ж, мій маленький, слухняний синок !
1925

СЕЛЬКОР

I

Під промінням місячним колиска,
в ній маленьке невідомим снить ...
Це селькор майбутній Малинівський,
дитинча селянської весни.
Спи. Не знай ні злиднів, ні печалі.
Хай життя пливе і тане в дим.
А коли дзвонар заб'є на далі,
будеш ти повстанцем молодим.
Де снігів холодні сині шати,
будуть ніч розстрілами лякати ...
Хай не зна твоя щаслива мати,
що тебе за веснами чека.
Хай вона не знає і не чує,
що на сина син гартує ніж ...
Юний місяць кучері цілує
і малює квіти на вікні.

Над селом од неба сині ризи
і од хати в хату ходить сон ...
Хтось на небі кабана зарізав
і обляпав кров'ю горизонт ...

Та не скоро зацвіте зоря ця
і впаде на сніг, — не на жита ...
Ще собаки з місяцем сваряться,
й той на них уваги не зверта.

II

Веселі гарні очі.
Ну, хто його не знав ?
Він був звичайний хлопчик,
у цурки гарно грав.

Такі чудні крізь вії
і сонце й зорі, гей !
Ніхто, як він, не вміє
здирати з вишень клей.

Вночі у поле синє
він пасти коні вів
і на баштані дині
такі солодкі ів.

Забув малий безчубко
(та він же й не один !),
як матері за юбку
тримався лячно він.

В обличчя вітер гострий ...
О, радісна пора !
Бо на селі так просто
і жить і умирать.

Хіба ж вони не хочуть
до невідомих зор ?!.
Такий звичайний хлопчик —
майбутній мій селькор.

III

Ой, приїхав грек Попандопуло
із далеких зоряних країв,
де об берег море синім гулом
розбиває свій одвічний гнів.

Може, він був добрий і хороший,
мав вагу і радість у житті.
Кажуть люди, що розтратив гроші
і до них з Болгарії утік.
Гей, над нами далі променисті,
а під нами зоряні слова!
Записався грек у комуністи,
за свободу з нами воювать.
І коли пожар ущух і збився,
й вороги: хто — в море, а хто — ниць ...
Він в селі отому оселився,
де юначив Малинівський Гриць.
В небі кров клекоче, мов в гюрлянці,
то зоря полотнами — до зор.
А з Грицька — колишнього повстанця,
вийшов гарний читач і селянор.
Все як слід, село своє, знайоме.
Одгула давно фронтами смерть.
Тільки ж чому грек у зиконкомі
не по правді робить і живе?
І писав Грицько в далеке місто,
воював за правду на селі.
Гей, тремтіли вороги од злісті,
нахвалялись мовчки куркулі.
За вікном не місяць і не клени,
не далекий крик робітника, —
напоїв Андрія грек шалений
і його направив на Грицька.

IV

Село заснуло. Гулко
хтось двері замика.
У темному провулку
зустрів Андрій Грицька.
«Куди п'янило лізе?» —
подумав Гриць. А той
націлився з одріза
в обличчя, в груди ... «Ой!» —
В обличчя вітер гострий ...
Над трупом брата — брат ...

Бо на селі не просто
і жить і умирать.

Над Грицьком синіють мертво гони ...
Хто ж такий життя твоє порвав,
напоїв Андрія самогоном
і йому одріза в руки дав ?
Ніч. Весна. Грязюка і провулок.
Це така твоя остання путь.
Тільки брату і Попандопуло
довгі ночі більше не заснуть.

Над містами, селами, над гаєм
хай вітри цю звістку рознесуть,
що Андрія й грека вже чекає
наш червоний пролетарський суд.
Зацвітайте, мрії — сині птиці,
бо не знать нащадкам наших мук,
як рука холоне од ругниці,
як лежать у лаві на снігу
Може, їм коли й розкажуть зорі
наші думи в золотих вітрах,
як на варті радісно селькори
за Комуни вміли умирать.

Жовтень 1924

Коли поїзд у даль загуркоче,
пригадаються знову мені
дзвін гітари у місячні ночі,
поцілунки й жоржини сумні

Шум акацій ... Посьолок і гони ...
Ми на гору йдемо через гать ...
А внизу пролітають вагони,
і колеса у тьмі цокотять ...

Той садок, і закохані зорі,
і огні спід опущених вій,
од проміння і тіней узор
на дорозі й на шалі твоїй ...

Твої губи — розтулена рана ...
Ми хотіли й не знали — чого ...
Од кохання безвольна і п'яна,
ти тулилась до серця мого ...

Ой ви, ночі Донеччини сині,
і розлука, і сльози вночі ...
Як у небі ключі журавлині,
одинокі й печальні ключі

Пам'ятаю тривожні оселі,
темні вежі на фоні заграє ...
Там з тобою у сірій шинелі
біля верб я востаннє стояв.

Я казав, що вернусь безумовно,
хоч і ворог — на нашій путі ...
Патронташ мій патронами повний,
тихлі очі твої золоті ...

Дні пройшли ... Одлетіла тривога ...
Лиш любов, як у серці багнет ...
Ти давно вже дружина другого,
я ж — відомий вкраїнський поет.

Наче сон ... Я прийшов із туману
і промінням своїм засіяв ...
Та на тебе, чужу і кохану,
я б і славу свою проміняв.

Я б забув і образу і сльози ...
Тільки б знову іти через гать,
тільки б слухать твій голос — і коси,
твої коси сумні цілувать ...

Ночі ті, та гітара й жоржини,
може, сніться тепер і тобі ...
Сині очі в мої дружини,
а у тебе були голубі.

1927

ВУЛИЦІ

Вулиці шалені, вулиці кохані,
де пройшов грозою радісний ремонт.
Одлюбила Осінь, і встає в тумані
вежами ясними ніжний рубікон.

Прапори й колони, музика й панелі ...
Синіми ланами неба далечінь.
А у мене стрічка кров'ю на шинелі,
і авто вишневе прямо в вічі мчить.

Рядом профіль римський, кепка й чорні коси,
малинові щоки од моїх очей.
А як сон далекий — на пероні Осінь,
блідий і спокійний біля муру чех.

Рядом ти стояла : кепка, чорні коси,
малинові щоки і нервові : — Плі !
Кучері юнацькі цілувала Осінь
і холодні руки в глині і крові ...

Знов, як сон далекий, вітер і вагони,
блідий і спокійний біля муру чех
Музика й панелі, прапори й колони,
малинові щоки од моїх очей ...

1925

СОНЕТ

Люблю тебе, доба переходова,
за смутний вид, за зломи, за огні,
за рух юрби і за огненне слово,
за вдале «так» і непокірне «ні» ...
Але і край Прийдешнього чудовий,
де б я не був, все видиться мені ...
Про це веду я з зорями розмови,
коли все спить в вечірній далині.

Життя моє ! Тобі мій дар любові,
це ж ти цвітеш у квітці, в комахні ...
Коли умру, чи доведеться знову
в твій океан улитися мені ?
О даль моя ! О горизонтів зови
в вечірній час солодкої розмови !..

1927

Над селом туман —
дим із димарів.
Мов в краю оман
мій і зір і спів.
Віти золоті,
як же вас забудь ?
Я тону в меті,
як риплива путь.
Як забудь мені ?
Відтіля ж я сам !
Вечір і огні
у сельбуді там.
І тремтить рука,
бо і я од вод.
Школа заводська
і завод, завод ...
Я ж такий, як ті
милі злидарі.
Шахти золоті
до зорі вгорі.
Небо зацвіло
в діаманті брам.
О моє село,
я родився там !

1927

У МІСТІ

Тане день на серці пелюстками.
Шум осінній, дзвоне золотий!
Вже не давить груди мені камінь,
я дійшов, долинув до мети.

Я забув, яка вже синь над гаєм,
що цвіте і пахне в тім гаю.
І чим дужче місто проклинаю,
тим сильніше я його люблю.

Журавлів вгорі прощальні зграї,
а в лице — авто і трамів дим.
Без мети по вулицях блукаю,
без вина п'янію од юрби.

Всі шляхи до тебе, юна еро,
Як забудь огонь твого лица?!
Ці шляхи — комольці, піонери,
Ці шляхи — поема без кінця.

— Не ходи, — казала мені мати: —
Прийде день і кари й каяття... —
Де ж він той, що може одрубати,
одірвать поета од життя?

Я ходжу щасливий до тривоги.
Ми — гроза і тронів і корон,
ми — частина руху світового,
я — комуни юний електрон.

Ой, колись на громи Перекопа
йшли полки по огненних путях,
а тепер зав'даю і робкопам
ми нове будуємо життя.

Перейдем кордони, межі й грані,
завоюєм те, що буде там...
О моя поезія повстання,
золота поезія Труда!

1927

Ніби в райдузі панелі,
дзвонять кроки тут і там.
Шум, гам.
А за обрієм — оселі.
Пролетів веселий трам.

Я дивлюсь на сонця чолку,
одлетіла в далі мла.
Он чорнява комсомолка
піонерів повела.

О мій день золоторунний!
Місто це, а чи село?..
Одлунало, одгуло ...
Ми на поїзді — в Комуни.
Я веселий, юний, юний.
Місто це, а чи село?..

Десь гудок пісні заводить,
розриває синю гать.
Я прийшов сюди з заводу
про Комуни розказать.
Десь гудок пісні заводить.

Хтось вітається, пішов,
Он юрба біля ВУЦВІК'у.
Перемога — де любов,
де на смерть ідуть без ліку.
Хтось вітається, пішов.

Одлетіли, ніби клоччя,
роки гніву і образ.
Делегації робочі
шлють із Заходу до нас.

Десь малюють димом труби ...
Я не марю, я не сплю.
Місто наше, місто любе,
як же я тебе люблю!

1927

Падають сніжинки ласкаво і млисто
на моє обличчя, на сліди мої.
І уже здається, ніби я не в місті,
а навколо мене все гаї, гаї.
Що це? Може сниться? Десь дзвенять трамваї ...
Що це? Може сниться? Десь авто загув ...
Ні, це тільки вітер дерево хитає,
та сліди глибокі ззаду на снігу.
Де ж мій сон, де дійсність? В чоло чорні віти,
поміж ними сонця на стволах печать ...
... Шум юрби навколо, наче в лісі вітер,
на панелі кроки радісно звучать.
Я іду до клубу. Над столом червоним —
«Що зробив?» — питають очі Ільїча.
І скажу йому я, що ходжу в райшколу,
що до нього тільки мої думи мчать.
Усміхнуться очі. Й слухати я стану,
що до нас говорить у листі ЦК.
І здається, чоло ... моє чоло гладить
ніжна і прозора Леніна рука.

1927

Десь далеко в Юзівці могила
загубилась між хрестів чужих ...
Там мій брат ... О даль моя змарніла,
чула ти і плач його і сміх.

Чула ти луну над снігом талим,
що котилась од гудків до ніг,
коли батька п'яного шукала
моя мати в вулицях вузьких.

Все пройшло ... і дівчина, і сльози,
і повстання зорі запашні.
Тільки юрби на майдані Рози
та реклам і вивісок огні.

Пролітають авто і трамваї,
вічний рух у нерви туго б'є.
І ніщо, ніщо не нагадає
про минуле огненне моє.

Може, ми не дійдемо до брами,
що зоріє гаслами в імлі.
Зацвітуть сади над городами,
але ми вже будемо в землі.

Он ідуть закохані і юні,
а над ними — сплески буйні рук ...
Може, син мій буде у Комуні,
а як ні, то, може, мій онук.

Ну, а що як дійдем ми до брами
на новій, на зоряній землі?!.
Ой, шумлять міста, а над містами
пролітають хмари й журавлі.

1927

ЩСНЯ

Комсомолец молоденький
До червонців від'їжджав.
Проводжала його ненька,
На гармонії хтось грав.
— Захищай же край од лиха,
Од незваних ворогів.—
Кінь залізний важко дихав
І вагонами гримів.
Зір шука і лине, лине,
Оббіга людей ряди ...
У юрбі стоїть дівчина
І не сміє підійти.
Враз ... дзвінок і диму клоччя.
Захиталось все кругом ...
Промайнули сині очі
И потонули за вікном.
Кінь летить і димно дзенька
Од туманів, верб і трав.
Комсомолец молоденький
До червонців від'їжджав.

1927

КОМСОМОЛЕЦЬ

БАЛАДА

... Бій одлунав ... Жовто - сині знамена
затріпотіли на станції знов ...
І до юрби полонених
сам курінний підійшов ...

Аж до кісток пропікає очима ...
Хлопці стоять перед ним, як мерці ...
П'яно хитається смерть перед ними,
холодно блима наган у руці ...

— Є комсомольці між вами !.. я знаю !..
Кожного кулі чекає печать !..—
Стиснуто губи в останнім одчаї,
всі полонені мовчать ...

— Всі ви такі, як і я, чорнобриві !..
Жалко розстрілювать всіх !..
Гляньте навколо ... і сонце і ниви ...—
Відповідь — сміх ...

— Ну, так пощади не буде нікому !..
Вас не згадає замучений край !..—
Вийшов один ... і сказав курінному :
— Я — комсомолец .. Стріляй !..

1927

ТАРАС ТРЯСИЛО

РОМАН

Пролог

Коли поляки Україну
взяли в залізні остроги,
і в морі синім кров невпинно
нові робила береги,

коли про волю кожний марив
і од панів у Січ тікав,

Тарас Трясило од татарів
Жеч Посполиту захищав ...

О Січе, знай ! Якби ж то знати,
які лишила ти сліди !
Твої вали, твої гармати
дивились зовсім не туди.

А ти, козацькая голото,
що за горілку пропила
свої штани, свою свободу
й сміттям у гетьманів була ...

Ти, що червінцями століття
гасила свій бунтарський гнів,
од галушок, мабуть, осліпла
і не побачила катів !..

Дарма, дарма ... Де ясні чола
твоїх таки ж проводирів ?..
Ти їх кийками запорола
або втопила у Дніпрі ...

А там, далеко, паннам — чари,
мазурки хвилі, шепіт трав ...
Їх не лякали яничари,
в полон татарин їх не брав !..

Ти ж мій огонь, моя шипшино,
як пам'ять світлая мерця !
Куди вела тебе старшина,
так і не знала до кінця.

Моя далека Україно !
Як довго ждала ти весни !
Тебе ж гонили до загину
і наші і чужі пани ...

От чому Польща і Вкраїна
були в незнанні, в забутті ...
Та гнів останній дзвоном лине
й схрестились знову їх путі ...

Нехай обдурені селяни
впряглись у ріднеє ярмо,
і рідний пан на ріднім лані,
і рідний ксьондз, і рідний бог

Та гнів останній дзвоном лине
в серця схвильовані до дна ...
Нема ні Польщі, ні України,—
є Революція одна !

Згадаєш ти, проклятий пане,
це слово терпкеє моє,
коли тобі твого жупана
народ багнетами проб'є !

Перша частина

I

— Аг'я ! Бодай ви показались,
бодай подохли ви усі ! —
гука й біжить пастух Трясило
по перламутровій росі.

Він і обдертий, і убогий,
і розлютований такий.
Йому стерня не коле ноги,
бо п'яти чорні та тугі.

В крові позбивано коліна,
і серце кров'ю в скроні б'є ...
Десь на селі сестра Марина
й сивоголовий батько є.

Яка вона, його Марина ?
Та думать ніколи про це,
бо теліпається торбина
й волосся впало на лице.

Марина десь, мов тінь манюля,
там, де орли і крики : «Вйо !»

В торбині сухарі й цибуля
і замашний в руках кийок.

Біжить з прокльонами і сміхом.
Лахміття й трав сумне рядно,—
оце і вся його утіха,
оце і все його майно.

Шумлять йому далекі клени,
й лисніє листя ясенів,
де він літав конем шалено
й дівчат під зорями любив.

Далеко там, де неба грані,
є край щасливий, дорогий,—
а тут і голод, і знущання,
і на конюшні батоги.

І думи зграями — за грані,
туди, де Хортиця шумить,
де козаки веселі й п'яні
толочуть вольнії степи.

Як часто марили з Іваном
вони у Січ удвох тікати!
Од слів Тараса гнів багряно
горів в зіницях гайдука ...

Здавалось їм, вони герої,
вони в Січі панам на зло ...
Хапали в руки мрійну зброю,
а зброї в них і не було.

Од каганця проміння в'яле
тремтить, хитається й тече.
І Настя голову схиляла
своєму Івану на плече.

Гей, розгортали думи мури
неначе близько і давно ...
О вечори в землянці хмурій,
пісні і сльози за вікном!..

Життя і мляве, і нескоре,
не знаю й як його назвуть ...
Вночі Тарасу грають зорі,
і мрії вітер навіва ...

Життя, глибоке та безгранне,
тече крізь нього і по нім ...
У сні приходить ніжна панна
йому в убранні дорогім ...

До неї серце простяглося,
неначе нитка золота ...
У неї ласкове волосся
і свіжі й радісні уста ...

Немов під ноги квіти стелю
і очі п'є йому до дна ...
Вона — не сон, вона Ягелла
дочка магната Рудзяна.

Обійми ранок розгортає,
і туманіє, і цвіте
над полем, над далеким гаєм,
де небо свіже й молоде ...

Покірно збіглися корови
і смачно хрумкають траву.
Пастух між ними мріє знову :
він сів, і солодко йому

На небі зоряне намисто,
неначе думи в пастуха ...
Не хоче він ні пити, ні їсти
і все у мрії порина ...

До себе кличе юну панну,
заплющив очі й ловить гав.
Він перед образом туманним
став на коліна і чека ...

Все ближче й ближче чорні брови,
і губи в губи, мов огонь ...

Ах, то не панна, то корова
його лизнула язиком

— Аг'я! Куди? Бодай ти здохла!..—
і недруковані слова.
Тріщить під ним бадилля зсохле,
і жовкло хилиться трава.

Згадав пастух: у нього панна
на спомин квіти не взяла,—
і він очима слізно тане,
а на губах усмішка зла ...

Вона рабом його назвала,
вбрання її ще лине шум ...
Востаннє глянула й сказала
— Пожди, я батькові скажу.

II

В злоті парк осінній тоне,
небо синє, повне дум ...
Сосни хиляться і стогнуть
та вершинами гудуть.

Може був у нім колись я?..
Упливли ті дні на дим ...
У синяві сонне листя
сонно крутиться й летить.

По алеї бродить панна,
в неї книжка у руках,
на волоссі злото тане
й розливається в очах.

В листі тоне ніжним кроком,
все блукає, ніби тінь.
Очі сині та глибокі,
черевички золоті.

В небі сонце розлилося,
лине струнами до трав ...

Черевички ті курносі
може в сні я цілував ...

Пломеніє знов і знову
Між дерев і листя грон
колонади мармурові,
там уквітчаний балкон.

На балконі люди, люди,
і музика із дверей
розриває сумом груди,
серце тисне та бере ...

Далі лить, о юна музо,
бо всього не зможу сам ...
У магната довгі вуса
і вино на тих вусах.

Кров'ю крапає, стікає
й малиніє на столі.
Пан очима чорно грає,
очі зоряні та злі ...

А над ними сиві брови
грізно вигнулись, мов стій ...
Скільки горя, скільки крові
на вбранні його рудім !..

Він кричить, ногами тупа,
мов печеться на вогні ...
Перед ним з обличчям трупа
молодий гайдук стоїть.

Як йому це не обридло,
він оберне морду в кров ...
— На конюшню, хлопське бидло,
батогами залороть !

Не давать ні пити, ні їсти,
на соломі хай згниє !
Буде знати чорна кістка,
де його, а де моє !

— «Хлопське бидло», «чорна кров» ... —
голосів гудуть джмелі.
Пан негайно гайдукові
пастуха знайти велів.

III

День зів'яв золотолистий,
вже за обрієм ясне.
За межею парку свисти :
череду пастух жене.

Ще нічого він не знає,
ще не чує батога ...
На сопілці журно грає,
ніби панну виклика.

Хай у нього ноги босі,
а між пальців грязь і кров, —
повесе він пану грози
за народнеє добро !

Гей, багато буде крові !..
Й наплює він на оті
колонади мармурові
й черевички золоті.

Гайдук біжить, коня сідлає
і про запас бере коня.
Бін за ворота вилітає,
неначе привид із огня.

— Гей, бережись ! — і коні мчаться,
за ним собаки й дівтора.
З вікна глядить на нього Настя
і чомусь сльози витира ...

— Прощай, прощай ! — за волю друга
гайдук Іван на все готов.
Аби не лопнули підпруги,
і не розбили коні в кров ...

Вже вечір темною габою
накрив всю землю з краю в край.
Гайдук зустрівся з чередою,
за чередою йде Тарас.

Йому б зустрінути та й тільки ...
Ой, крас панна серце вкрай!
Заграй востаннє на сопілку
і на коня скоріш сідай.

Кричить Іван: — Наказ од пана
тебе в конюшні запороть
за те, що ти образив панну,
за те, що в тебе чорна кров!

Тікаймо в Січ, Тарасе милий,
ми звідти підем на панів! —
А в пастуха надулись жили
і він зубами заскрипів:

— Ну, стій! Розправлюсь я з тобою,
проклятий пане! Буде бій! —
і він могучою рукою
коня за повід ухопив ...

Друга частина

IV

Поникли верби і ялини,
лоза розкидала кущі,
житами тепло вітер лине,
і сонно соняшник мовчить ...

Сумний - сумний. Круг нього тіні
лягли на травнеє рядно,
вже поклювали все насіння
у нього горобці давно.

Він, як і дід, який на кручі
не зводить зору од руїн.

Обличчя з виразом гнітючим
таке сумне. Один, один ...

Села нема. Його татари
змели залізом і огнем.
Він бачить ... хвилями пожару
людей роздягнених жене ...

Шумить огонь ... і од угару
здається все в крові, у млі ...
А там — арканами татари
людей волочать по землі ...

Дід опустився на коліна,
здається, вчора це було,
коли дочку його, Марину,
вхопив татарин на сідло ...

І кінь помчав, як вітер гаю ...
Та в серці й досі біль живе !
І дід упав, і дід ридає,
і дід волосся сиве рве ...

Але над ним : — Та годі, тату.—
І грає в сонячнім огні
над дідом привидом крилатим
козак на білому коні.

Летів сюди він швидше, швидше,
востаннє глянуть на село,
його до гетьмана од Січі
посланцем обрано було.

З коня — мерщій : — А де Марина ?
— В полон татари одвели.—
Ридає дід, цілує сина,
з старих підводиться колін.

Одні руїни, чорні й голі ...
Стоять між ними батько й син ...
Мов сонця блиск на юнім чолі.
На призьбу впало дві сльози.

Нарешті, син підвів обличчя,
і глянув злякано старий.
— Ну, що ж? Візьму тебе до Січі,
Там будеш кашу нам варить ~

Тремтять на травах роси - сльози,
горять вечірнії огні.
І з батьком їде по дорозі
Тарас Трясило на коні.

Горить і грає на жупані
коштовна зброя козака ...
Ох, не одна зітхне Оксана,
коли згадає юнака ...

V

Марині довго нило тіло
і теліпалась голова.
Круг неї чудно гелкотіла
і задавалась татарва.

Кричали люди, коні грали,
і сонце ляло свій огонь,—
воно дивилось і не знало,
кого пекти й жаліть кого ...

Скажіть мені, о сон - нестямо,
і ти, мій вітре - яничар,
чого так пахнуть полинями
і очі й губи у татар ...

О, це не ті, що у голярні
тепер покурюють, сидять
і запивають в ночі хмарні
вином черешні без пуття.

Коли ж не стане на Ай - Петрі
водить непманок мій Ахмет
і зашнуровувать їм гетри
або розстібувать корсет.

О, це не ті ! Вони списками
загородили синій Крим ...
Тут не один козак на камінь
упав обличчям догори ...

Ти подивись на Ятагана,
мій любий читач і слухач,
як ниже далі він очами,
як струнко вигнулась нога ...

Рукою тужною Марині
він ніжно голову підвів ...
У неї очі теплі й сині,
а од очей ... любов і гнів ...

Мені закинуть : де це видко ?
Любов, звичайно, не така.
Кров у степу біжить так швидко,
любов в степу така швидка ...

Марині путь ясна й чудова.
Огнем під персами пече
оцей татарин чорнобровий
з зеленим відблиском очей ...

І уночі, коли над станом
цвіла і плакала луна,
о, як любила Ятагана
в траві під місяцем вона !..

Лежить розкидано Марина,
забула все ... вогні, вогні ...
І золоте проміння лине
на стегна стомлені її ...

І завмира і мружить очі,
в устах цілунки і слова ...
Це хто так гаряче шепоче,
хто їй сорочку розірвав ?..

— Мій Ятагане, сон мій, раю,
для тебе тільки серце б'є.

Я батька й матір занехаю
за слово ласкове твоє.

— О люні ней, моя Ханіме !
ти — день і зоряне тах'є ...
Мої жінки, сади, килими,
шаблюка й серце — все твоє. —

А в небі сон, а в небі зови ...
І хтось над зорями іде ...
І їй на перса знов і знову
солодкі груди він кладе

Шумить аул. Біля мечеті
в джигітів грає дітвора.
О, скільки Ятаган Охметті
привіз з козаччини добра !

Жінки, мов зорі, мов калина,
литки налляли сонце й кров ...
Та краще всіх йому Марина,
його найпершая любов.

Усі вітають Ятагана.
Шаблі немов блискуча мить !
А в небі хмарні каравани,
і море чорнее шумить ...

І час летить кудись до брами ...
Марині дні такі малі !
Вона гуляє на «Байрамі»,
як на великдень у селі.

О часу птиці віщі й сині,
ми — тінь од вашого крила !
Марина зрадила Вкраїні,
в татарську віру перейшла.

Ну, і нехай. Кому це миле ?
Ще не такі дурні були.
Усіх однаково дурили
попи, і ксьондзи, і мулли.

Я не за це люблю Марину,
і серце не того щемить ...
Мені болять, що Україну
вона забула ... Люні, цить ...

Гей, на морі сонечко —
батіжком.
Там ходила дівчина
бережком.

Виглядала милого
на коні.
Ой, вона в татарському
убранні ...

Дівчина — не дівчина,
жінка молода.
Не цвіте калиною
лобода.

В неї очі синії
з золотом рясним.
Звуть її Мариною,
а тепер — Ханім.

VI

Пройшло два роки. Вже Трясило —
один з козацьких ватажків.
О, скільки крові наточили
в Дніпро пістолі та клинки !..

Сестри нема. Так і пропала,
немов од сонця ковилі ...
А батько, кашевар невдалий,
Зварився якимсь у котлі ...

У Січі шум, у Січі співи.
Сміються бліді шинкарі,
над ними, сонне і щасливе,
єміється сонце угорі.

Воно невмите і червоне,
од нього блиск ясний такий!
До церкви кличуть древні дзвони,
і йдуть і йдуть січовики ...

Невже ж і я з орлами Січі?!
В огні багряної мари
горять обпалені обличчя,
вбрання пістолями горить ...

Тут і поляки і татари,
старі і юні козаки.
Жінок нема. А на базарі
уже одчинено шинки.

Шинки й церкви ... Оце так воля!
І це республіка така?!..
Одні невмиті, босі й голі
на смерть ідуть за п'ятака.

А другі ситі та пузаті ...
А кошовий — поглянь, це ж кат.
Хіба це воля в власній хаті,
коли всім править гетьманат.

Послухай, що шумить голота,
вона зібралась у юрбу,
вона дзвенить, як на роботі
рої сьогоднішніх комун ...

Ось, ось затоплять отамана,
вперед - назад, прибой - одбой ...
— Надів блискучого жупана
і думає: він цар і бог!..

— На турка хоче нас погнати,
а на Україну не пора?
— Це ж там під паном стогне мати
це ж там під паном стогне брат!..

— Без балачок! — кричить отаман: —
розбийтесь зараз, хто за ким! —

І от прийшли попи з хрестами,
й рядами стали козаки.

— Наліво стань, хто — на Вкраїну,
направо — хто на турка йде! —
А небо дивиться осіннє,
як Січ хвилюється й гуде ...

Спадає листя золотє
на вуса, люльки й жупани ...
Хтось крикнув: — Хлопці! Це не те!
Нас дурять гетьман і пани!

За мною хто!.. Вперед, за волю!
Гей, отаман, держи штани!.. —
Та шибонув його з пістоля
в лице пузатий курінний ...

Упав козак ... Стоїть голота ...
Ще менше серцем молодим ...
На трупі листя позолота,
над трупом од кадила дим ...

— Нам треба туркам і татарам
за всі нальоти одсіч дати!
Ну, а тоді, і пан од кари
не утече!.. — Це юринда!

Це все брехня!.. — І знов голота
шаблями блискає, шумить ...
А курінний роззявив рота,
розставив ноги і мовчить ...

— Це хто?.. — І от з юрби виходить
смуглявий і стрункий козак,
він по рядах очима водить,
гуде козацький комнезайм ...

— Товариші! — А сам, як небо ...
Слова — не блискавка, не ніж:
— Спочатку, товариство, треба
своїх порізати нам панів!

Аж ось вони стоять з хрестами!
(і на старшину). Ось вони!...
Хто на Україну?..— Знявся гамір,
чуби, неначе буруни...

А сонце хилиться, мов п'яне,
і на жупани точить кров...
— Дозвольте, пане отамане,
його кийками запороть!

— Беріть його, беріть!..— і рота
йому зав'язують...— О гнів!..
І це підтримує голота?..
Вона ще вірить у богів?

Чого не можу їм сказати я
й оману прокляту розбити?..—
А з ганку піп: — О любі браття,
Всім серцем бога возлюбіть! —

Даремно все: і зброя грає,
й хоч поросят клади в штани...
А в сеймі руки потирають
і хилять келехи пани.

Крізь вітер часу серце чує
і думка знає: так було.
— Нехай пся-крев за нас воює
а ми... приборкаєм село...

Слова попа, немов сопілка.
А курінний не ловить гав:
— На турка хто, тому й горілки,
пий до несхочу! Я сказав.—

На зброї сонця позолота...
— Гей, на човни! Пора, пора!..—
І от розходиться голота,
дурна чубата дітвора...

Залляли пельку Одшуміло...
Розвіявся од кадила дим...

І кров засохла ... А Трясило
не вірить ще очам своїм.

Помадав трупа ...— Так ... Іване,
клянусь над прахом я твоїм,
коли я стану отаманом,
розвію цей проклятий дим ...—

І руку тисне козакові,
холодну руку ...— Не пора ...
Ще довго ллятись власній крові
на глині власного двора ...

Ще довго. Так. Село я знаю.
Але близький повстання день.—
А Січ прапорами лунає,
А Січ горілкою гуде ...

Це що за крики, що за гуркіт?..
Там козаків — неначе хмар ...
Загони йдуть ... один — на турків,
а другий ... другий — на татар ...

VII

Трави і коні,
люди, списи.
Зорі червоні
хтось погасив.

Хмарно і вітер
Куди їхня путь?
Тільки копита
ритмічно гудуть.

Їм не знайомі
ні хата, ні лан.
Веде їх, мов племінь,
юнак Ятаган.

В далі очима —
і так він, і так ...
Лиш за плечима
дзвенить сагайдак ...

Шукає поживи
юнак - бересток.
Дома лишив він
п'ятнадцять жінок.

Уже за спиною
море і Крим.
І цокає зброя,
мов пісня Ханним ...

VIII

Ханним о ла - люлі,
Ханним, о ла - ной ...
В темнім аулі
поснули давно.

— Невже ж він загине?..
О, швидше за ним!..—
Ридає Марина,
тепера — Ханним.

На сум неозорий
любов не міня,—
виходить під зорі,
сідлає коня.

О краю мій сизий,
татарська земля!..
Шумлять кипариси,
і сосни шумлять,

все вітами линуть
за дзвоном ясним:
летить безупинно
між ними Ханним ...

Летить крізь тумани,
безодні мина.
Вбрання Ятагана
вона одягла.

Ясніє над бором,
і роси горять,
в обличчя їй — гори,
в обличчя — зоря.

ІХ

Вітер понад гаєм
молодий такий!
В похід вирушають
славні козаки.

Грає, грає сила
не пісні — гроза,
їх веде Трясило,
молодий козак.

Він сестру шукає
скоро другий рік.
Вітер понад гаєм
зашумів і зник.

Він далеко лине,
в нім — і жаль і гнів,
і в лице Марині
щось він зашумів ...

І Марина швидше
між гіллям летить,
їй горить обличчя,
вся вона тремтить ...

Як згадає, в'яне,
тане все огнем ...
— Любий Ятагане,
почекай мене !..—

Х

Зустрілись козаки й татари
там, де могили над Дніпром
Поникли з переляку хмари
над ними огненним чолом.

Як завжди, тирсу вітер клонить,
тремтить і нїє у траві.
Поодаль стали два загони,
мов перед громом хмари дві ...

І от, нарешті, виїжджає
на чорнім коні Ятаган,
і козаків він викликає
покушувать татарських ран.

Ніхто виходити не хоче,
всі задивились і мовчать ...
І грають Ятагану очі.
А в вишині орли кричать ...

О, де ж ти, де, козацька сило ?
Невже ж зазубрено мечі ?!.
Але назустріч сам Трясило
до Ятагана радо мчить.

Зійшлись ... А там летить Марина,
вже видно на дорозі пил ...
— Не може ж бути, щоб він загинув,
кого ж тоді мені любить ?..—

А там : удари за удари ...
— О Ятагане, любий мій !..—
І роздалися ряди татарів.
Марина бурею — на бій.

І похилилась у знемозі,
мов серце вирвалось із ґрат :
на смертній топчуться дорозі
і Ятаган і рідний брат ...

Трясила втома вже хитає,
не може підвести й руки ...
На зброї сонце дико грає,
і дико брязкають клинки ...

Кому затьмарило світ білий ?
Хто обернувся на рідний крик ?..
Кого по скроні через силу
востаннє вдарив січовик ?

Ханим дивилась, ніби п'яна,
вона в цю мить і не жила ...
Зів'яле тіло Ятагана
поволі зсунулось з сідла ...

Махнув востаннє він рукою
і ліг у ковилі мерцем ...
Лиш кров гарячою росою
Трясину бризнула в лице.

— Алла, алла !.. — Та на Вкраїні
жить боягузам не дано !
Трясило не впізнав Марини,
але Марині — все одно.

Невже ?.. Невже Трясило гине ?
— І ти туди ? За ним ?.. Овва !.. —
Шаблюка блиснула в Марини,
І покотилась голова ...

Чия ? Чия ?.. Лежить Марина ...
(Вже пронеслась давно гроза ...)
А перед нею на колінах
Тарас Трясило весь в сльозах ...

... Пізнав ... пізнав ... Але з одчаю
він розгубив усі слова ...
З плечми їй голову стуляє,
та одпадає голова ...

Січовиків поникло коло ...
Немов роса багрянний стяг,

їм піт укрив засмаглі чола
й чуби розвіяно тремтять ...

Кричать орли ... Лежать татари ...
Прощальна тирса шелестить ...
І на Дніпрі од хмар пожари
відбилися тоскно у воді ...

Тарас не чув, як нили рани,
лиш бачив мов крізь сон важкий,
як і Марину й Ятагана
зарили в землю козаки.

О сонце миле і змарніле,
позич мені свого огня!..
Встромив списа в траву Трясило
й на північ повернув коня.

— Тепер пора ... Гей, на Вкраїну,
батьків і сестер визволять!
Нехай од панства і старшини
спочинуть люди і земля!..—

І козаки за ним — мов хмари ...
Лишень пузаті отстають ...
— Прощай, сестра, і ви, татари,
безвинно згублені в бою ...—

Де небо міниться і лине
у лихоманці далини,
над Ятаганом і Мариною
могила з вітром гомонить ...

Третя частина

XI

Знов і знов мене Трясило кличе
невідомим голосом із тьми ...
... Зажурився місяць понад Січчю,
і Дніпро порогами шумить.

Розцвітають зорі над загоном,
і цілують в губи ватажка,
мерехтять в очах його безсонних,
перстеньми світять на руках ...

Знаю я, так зоряно і трудно
злидарів піднять, вести на бій ...
Та у мрії зірку п'ятикутну
приколов до шапки я тобі ...

— Не спіткайсь, мій друже, чорний коню,
не звертай з дороги на ріллю.
Може й я заллю тебе червоним
і на гриву голову схилю ...—

І Трясило дивиться тривожно,
привстає у тьмі на стремена ...
А на небі хтось розкидав рожі,
і жевріє синя глибина.

Думку дальню, думку одиноку
заховав Трясило до усіх ...
У траві потонуть тихі кроки,
й захрипить, заллється кров'ю сміх ...

Не один на темнім мурі Січі
упаде голічерва чи ниць ...
І востаннє глянуть у обличчя
невблаганні дула гаківниць ...

Вже вогні близьке й далеке злото
виринає, дивиться із тьми ...
І мовчить, задумалась голота,
лиш Дніпро порогами шумить ...

XII

А у Січі свято. На майдані луни,
і земля бурунно танками гримить ...
Над огнем отаман точить п'яні сльози,
і перчина носа світиться із тьми ...

Над огнем — отаман. Кулаки — мов гирі.
Але я не вірю ні одній сльозі !

Це мені Комуна уночі сказала,
що тебе на сало годувала Січ...

Я б замкнув до сажу отакое чудо,
може так і буде, може так і є.
Груди — мов у жінки... подивіться, друзі...
і горами пузо дихать не дає...

— Я гуляю,— пий, гуляй,
хто ще не каліка.—
І навколо гул і гай,
бубни та музика...

— В мене жінка не така,
Коцюбою б'ється...—
Руки — в боки, гопака,
аж земля сміється...

Вітер рветься на шматки,
хилиться отаман;
виступають козаки
рівними рядами...

В мене жінка не така,
все мене чекає...
Гой да го і о - ха - ха,
плаче та зітхає...

Я не знаю, що мелю,
плутає лукавий.
Буйну голову схилю,
вдарю об халяви.

Одійди од мене, сум!
Хай в огні долоні,—
я дружині привезу
чобітки червоні.—

Вітер рветься на шматки.
Вже й заснув отаман.
А круг нього козаки
шумними рядами.

На жупани, на обличчя —
кольорами пламені ...
І все швидше, і все швидше
коло крутиться й дзвенить ...

А на небі лине в хмари
ясен місяць — теж козак ;
він танцює з ними зараз,
руки в боки, так і так ...

Тільки ж чому це стало все бліде
і на мить, на хвилюку зупинилось ?..
То Трясило йде, аж земля гуде
і лани хитаються зомліло ...

Гей, прокиньсь, прокинься, отамане,
смерть твоя іде, смерть твоя біжить !..
Та лежить, лежить старшина п'яна,
покотом лежить ...

Гей, козаки, прокидайтеся,
швидше уставайте,
в'яжіть старшину, зброю надягайте,
ворота одчиняйте, рідних братів
зустрічайте,
руки вгору здіймайте !..

І козаки із хатів - куренів виходжали,
старшину в'язали, зброю оддавали,
ворота одчиняли, рідних братів зустрічали,
руки вгору здіймали ...

Ой, скажи, скажи, розповідь, Трясило,
що у тебе та й за влада,
що у тебе та й за сила,
що ти полониш серця козацькі,
серця молодії ...

... Місяць з хмари виглянув зненацька ...
І мовчить Тарас ...
Тільки вітер віє ...
... Двері тільки : рип ...

Вийшов піп,
глянув піп,
заховався піп.
Двері знову : рип ...

А Трясило скоса поглядає,
він побачив, він підвівся ... Гей !
не втечеш ні полем ані гаєм,
чорний попе, од його очей.

Чує піп, що йде, що близько кара,
і під ліжку лізе він скоріш ...
Дума піп : «Проклятий яничаре,
щоб тобі в аду, в смолі згоріть».

Хто це двері тихо одчиняє ?..
У ченця під рясою — ропа ...
Це Тарас під кровать зазирає
і за ногу витяга попа ...

Піп хрипить : — Тарасику мій милий,
одпусти хоч душу на спокій ...—
Щось штани попові замочило
і тече од капців по землі ...

Обійшов Тарас хатини божі
і ченців усіх перев'язав.
А надворі тихо і тривожно,
мов у кожному серці козака ...

І Тарас до козаків виходить,
він несе клейноди й булаву
й шпурляє з муру їх у воду,
і чорніє од козацтва мур !..

Всі глядять ... не виринуть клейноди,
не підійме хвиля булаву
Й козаків танцюють хороводи,
аж чорніє од козацтва мур !..

А над ними димно рожевіє,
й горизонти ширшають кругом ...

Тільки : блись !.. І сонце, о леліє,
випливає огненним чолом ...

— Гляньте, хлопці ! Сонце підвелось !..—
І шаблями коло зацвіло ...
А воно по хвилі простяглося
й зза Дніпра їм руку подало ...

— Скоріш у путь, аби не взнали,
не догадались козаки,
що я з попів зробив чували,
їх бога взяв за петельки ...—

Блищить і брязкає залізо ...
Тарас, на все готовий будь !..
А він всміхнувся і прорізав
крицевим голосом юрбу :

— Товариші ! Скоріш у море,
вернуть обдурених братів !
За мною всі !..— І знов говорить,
У Січі шум, у Січі гнів ...

І козаки, мов хвилі гаю,
усі до берега ідуть,
вони човни в Дніпро спускають,
в ясну і невідому путь ...

ХІІІ

Далекі дні ... далекі гони ...
Не видно Хортиці давно ...
Ой, не один козак потоне,
розіллє чорнеє вино ...

Вино чи кров ?.. Хай невідоме
Тараса й козаків веде ...
Десятий раз у хвилі тоне
залитий кров'ю день ...

В воді й на небі зорі світять,
і тут і там ясні такі.

Мов під ножем татарські діти,
кричать на вогнища вовки.

Кричать од голоду, од болю,
горять очима з глибини ...
А береги пливуть поволі,
лицем міняються вони ...

Сидить, задумався Трясило,
неначе гори на чолі ...
Таких, як він, ще не носили
долоні матері - Землі !..

Далекі дні, далекі гони,
ви все ввижаєтесь мені,
в вас думка й серце дивно топуть,
мов в ополонці чи на дні.

Не знаю й сам, чого я хочу.
Ах, то не зорі угорі,—
то світять люльками крізь ночі
мої далекі бунтарі

Десь цвіркуні заводять гами
над темним дзеркалом ріки ...
І веслами, немов ногами,
перебирають байдаки ...

А ніч упала на коліна,
прослала їм до моря путь ...
І діамантами перлини
на веслах виснуть і цвітуть ...

Там у тьмі Очаків туманіє,
і гармати холодно блищать.
А на мурі турки вартові
між собою тихо гомонять.

Що за плеск?.. Із ночі, із туману
впливають темні байдаки ...
Бережись, Тарасе мій коханий !
Нахиляйтесь нижче, козаки !

Це ж по вас ударило з гармати,
полоснуло гулом і огнем ...
А Трясило буряно і радо
в Чорне море байдаки жене ...

І човни мушкетами на мури,
і летять у воду вартові ...
Виринають, падають, і здуру
знову лізуть, як чорти, на бій ...

І човни грозою одяглися,
аж лиман снарядами кипить
і шпурля залізо й хвилі в лиця ...
Бережись, остання, може, мить !

Тьма горить ... і на човні Трясило,
весь в огні, примарою стоїть ...
Мій козаче, мій юначе милий,
як я бачу всі думки твої !

Я до тебе руки простягаю,
ти ж мій промінь, радість і мета.
Тьма горить ... І хтось у ній з одчаю
і од жаху човен поверта ...

Та назад йому не довелося ...
Бо з фортеці вдарило у бік ...
І од човна огненне волосся
простяглося і зникнуло у тьмі ...

XIV

Підіймає гори Чорне море,
а між ними — маком байдаки.
Вже забули, що було учора ...
І співають дружно козаки.

Вже забули, що було учора ...
А Тарас все дивиться у даль,
все шукає у синяві зором,
чи не блисне парусом байдак ...

Грає море, грає і говорить ...
Ще далека і мінлива путь.
Ім назустріч через сині гори
козаки з Туреччини пливуть.

Ой, багато золота в Царгороді !
Козаки були там мов в меду ...
І курінний собі у нагороду
захопив турчанку молоду.

Вся вона подібна до мімози,
в неї шаль — мов зоряний туман ...
Чорні очі дивляться крізь сльози,
їх губами ловить отаман ...

Заховались, потонули в морі
мінаретів золоті серпи,
не співає муедзин на зорі,
юний хан любов'ю не кипить.

Юний хан зарубаний в гаремі,
він приходить тільки уночі,
тільки сниться юний хан Заремі,
і вона зітхає і мовчить ...

Не дивись, отаман, на турчанку,
не для тебе всі її слова,
чорнобрива тиха полонянка
не тебе б хотіла цілувать.

Лиш один козак не гуля, не п'є,
на турчанку хмарно задивився ...
Він очима б'є : серце ж ти моє !..
Він забув, забув свою Марисю ...

І козак встає, до Зареми йде,
їй до губ обличчя нахиляє ...
Бережись, козак, не цілують так !..—
Курінний пістоля витягає ...

Козаки мовчать ... Лиш шумить вода ...
Та одразу в небо ірвонуло ...

Похиливсь козак ... і упав козак ...
Тільки шапка вгору підстрибнула ...

Отамане, гей!.. подивись кругом,
це ж себе з пістоля ти застрелив ...
А у козака ямою — чоло,
і над ним Зарема — ніби скеля.

Захолола вся ... Ій на персах кров,
по сорочці смугами стікає ...
Мовчки отаман келеха бере
і вино спокійно він ковтає ...

— Пий, панове, пий!.. — І козацтво п'є ...
Тільки слъози деякі змахнули.
Десь чайки кричать, та вода дзвенить
об човни своїм одвічним гулом ...

І отаман дивиться, мов хмара,
на турчанку скоса погляда,
ллє вино на синії шальвари
і пляшки у воду викида.

Козаки давно грозою стогнуть,
в них од злості на очах туман ...
Бо забув козацькі закони
й закохався в бабу отаман.

Тільки що це тоне й виринає?..
Там на сонці блиснуло весло ...
Й перед ним, мов од калини в гаї,
байдаками море зацвіло.

І турчанку одштовхнув Барило,
він підвівся, він про все забув ...
«Опізнився», — думає Трясило,
і рукою козакам махнув.

Тільки ж чому дивиться Зарема
й полотніє з шиї до руки ...
Що таке?! Невже його в гаремі
не на смерть забили козаки?!

— О хане - юн, о мій коране !..—
В очах його огонь заграє ...
Це не його гяур поганий
тоді в гаремі зарубав ...

Та тільки ж чому він чубатий ?
І чуб гадюкою біжить ?..
Зарема хоче щось сказати,
та захлинається й мовчить.

Вона забула всі образи
і тоне й тане, ніби даль ...
Чом задивилась на Тараса
ти, полонянку молода !..

Шумить і грає Чорне море,
мов кінь Анархії в бою ...
І на човні Тарас говорить
промову першу свою.

Під ним не човен,— небо лине,
воно і в серці і вгорі ...
— Спочатку пов'яжіть старшину,
Тоді я буду говорить.—

І враз клинками зазоріло
і закипіло все кругом ...
І враз згорів, упав Барило
на труп скривавленим чолом ...

Не море Чорнеє сказилось,—
рве ланцюги на нім козак ...
Усе зробили, як Трясило
огненним голосом сказав.

— Гей, козаки ! Не за Вкраїну
вела старшина вас на смерть :
за панство й них з вас кожний гинув,
це ясно кожному тепер !

Ви йшли на турків, на татарів,
а там, де ріднеє село,

Вкраїна вся гуде пожегом,
Вкраїну кров'ю залило !..

Доволі бути нам за джурів
в старшини, гетьмана й панів !
Ми всі підем на панські мури
топить в крові народний гнів,

батьків і сестер визволяти,
рубать старшину та панів ...
Потрошим гетьману гармати,
що трощать голови братів !..

Вони нам руки простягають,
вони встають ... мерщій до них !..—
І козаки шапки здійсмають.
і од клинків човни, мов сніг !..

— Ми за тобою, отамане !
— Веди нас, батьку ! — Хлопці, в путь !
— Покажем ми старшині й пану
веселу і криваву путь ! —

Дивись, Тарасе : грає море,
мов кінь Анархії в бою ...
Воно вітає синім хором
промову першую твою ...

Стоїть і слухає Зарема,
немов п'яніє од вина ...
Ах, не таким його в гаремі
так часто бачила вона ...

О люні, ней, моя Зареме,
тебе не зможе він любити,
тобі любить його не треба,
бо він іде старшину бити.

А він — мов юний вітер ранку,
мов перша зіронька із тьми ...
І тоскно слухає турчанка,
як море Чорнеє шумить ...

Четверта частина

XV

Лети, лети, мій чорний коню,
туди, де зв'язані попи
лежать надуті та червоні
у несподіваній журбі.

Лежать вони. Якби востаннє.
Блищать на грудях їм хрести.
А на порожньому майдані
останнє листя шелестить.

Летить воно на курінного,
в його очах така тоска!
Вже затекли у нього ноги,
надулись жили на руках...

Ридає він, що «неня» гине
(такий тоненький голосок!..)
А вколо злякана старшина
чуби вмочає у пісок...

О, не благайте... Марно, марно
даєте волю ви сльозам.
Не прийде бог ваш легендарний,
щоб розв'язати руки вам.

Над вами небо заніміло,
тремтить дощем невтішних хмар,
немов жалкує, що Трясило
вас до ноги не порубав...

Не тільки вас, а й тих, що в'яло
вовками виють у хатах,
що кров невинну розливали
облудним іменем Христа.

В пилу й сльозах обличчя - плями
і пальці скручено, мов сміх...
Вони другим копали яму,
але попали в ню самі.

Кричить же, хрипніть од утоми,
давайте волю язикам !..
Старого світу воєнкоми,
прокляття вам, прокляття вам !

XVI

Нашуми мені, вітре мій милий,
щоб другим розказать я зумів,
як прийшли втікачі од Трясила
й розв'язали старшину й попів.

Чому коней, що несли старшину,
не пожерло огнем з глибини,
не вкусила гадюка полинна,
як до гетьмана бігли вони ...

Пахне кров'ю і чомусь інжиром,
а над полем туманами — мла ...
Навздогін у потилиці жирні
не дзвенить їм татарська стріла ...

Коні, коні, впадять на коліна
і зубами попів загризять ...
Тільки небо радає осіннє,
й по - осінньому вітер шумить ...

Проковтни їх, улюблене поле,
і залляй мою муку, мій гнів !
Тільки рясів метляються поли,
ніби крила біблейських чортів ...

Курінному немає спокою,
все здається, що хтось наганя ...
Він од злості махає рукою
й попадає по морді коня.

Десь на зорі хитаються клени,
а під скелями море гуде ...
— Панотець, помолися за мене
і за діло за наше святе.

Панотець, нам багато роботи :
скільки треба шаблів пощербить,
втихомирим прокляту голоту,
кров цеберками будемо пить ! —

І отаман сміється лукаво,
пропадає в тумані той сміх ...
— Нам пришло допомогу Варшава,
Коли зле доведеться самим ! —

XVII

І от я бачу крізь тумани
селян у першому бою,
вони на гетьмана й на пана
з граблями й вилами встають ...

Огнем і дзвонами забило,
і аж до нас той дзвін гуде ...
Вони почули, що Трясило
на допомогу їм іде ...

Навколо все огнями має,
мов небо кров'ю зацвіло ...
Селяни вилами шпурляють
на вітер панське барахло.

Вони з граблями в даль зчорнілу
йдуть на гармати, на клинки ...
Кидай човни скоріш, Трясило,
сідлайте коні, козаки !..

XVIII

Огні й музика у магната,
обличчя радісні кругом ...
Тремтять і вікна, і свічада,
немов мужик під батогом ...

Чекає всіх смачна вечеря,
і очі квітами цвітуть.

Рожеві панни й кавалери
у хвилях музики пливуть ...

І от господар сивобровий
скривив усмішкою вуста :
— Радійте, панни і панове,
До нас сам гетьман завітав ! —

І очі всіх на двері линуць ...
Ой, червоніє не одна ...
Невже володарем Вкраїни
цей розмальований юнак ?..

Він у жупані малиновім,
неначе виліз із крові ...
Тремтять тривожно чорні брови,
і губи скривлено на біль ...

— Віват ! Ще Польська не згінела !
Нехай навіки процвіта ! —
І от підводиться Ягелла,
дочка магната молода.

Вона до гетьмана підходить,
і од ходи вбрання шумить ...
А він очима смутно бродить
і раптом злякано кричить :

— На коні всі ! Скоріш, панове !
Трясило йде ... на бій, на бій ! —
Тремтять тривожно чорні брови,
і губи скривлено на біль ...

— Де посланці ?.. Їони зі мною
загнали не 'дного коня !..—
І він тремтячою рукою
широко двері одчиня ...

І от ввійшли ... Вони з утоми
не знають, де й куди ступить :
це курінний, старий знайомий,
а з ним і джура, і попи ...

Бвійшли, вклонилися і стали ...
Неначе блиснули мечі,
мов внесли гроб ... померкла зала
і зачаровано мовчить ...

Ніхто не крикне ... «не згінела!»
Забули все ... тут кожен свій ...
І мовчки дивиться Ягелла,
кусає губи до крові ...

— Іде козацькая голота,
за нею з вилами дядьки,
всіх, хто не хлопської породи,
вони рубують до ноги!..—

Поблідло все ... В тривозі зала,
бо не второпає ніяк ...
— Святих отців вони прогнали,
Погляньте, ось вони стоять!..—

— Ні, не вони ... Це нас — Трясило,
ясновельможний, ти ж забув ...—
І зала сміхом зашуміла,
неначе тирса по степу

І гетьман рве свого жупана,
він підбігає до попів,
в його очах огонь багрянний,
в його очах і сміх і гнів :

— Ні, не вони?! Хрести для чого?..
Ех ви, нещасні холуї!
Ну, щастя ваше, що на бога
ще очі дивляться мої.

На коні всі! Скоріш, панове,
Нам допоможе пан Їзус! —
Мовчить господар сивобровий
і тільки крутить довгий вус.

Надворі вітер радий, радий,
мов випив панської крові ...
Огні погасли у магната,
на мурах ходять вартові.

XIX

Понад полем, понад гаєм
прапорами має,
грають коні, зброя грає,
козацтво співає.

З ними йде повстанців сила
по боках, окремо,
попереду сам Трясило,
а за ним Зарема.

Все забула ця дитина,
туманіє й тане ...
їй за матір — Україна,
і Тарас — за хана.

Вся вона — безмірна рана ...
— Може він глузує?..—
Не всміхнеться, і не гляне,
і не поцілує.

І вона підводить вії
й плаче не до речі,
спину зорами леліє
і кохані плечі ...

Осеніє все і хляне,
а пісні — мов ночі ...
Мовчки слухають селяни,
тільки грязь толочуть.

Од дощів в обличчя сині
тільки вітер дує ...
Не одна отут свитина
кров'ю запарує ...

Розпустило сонце коси,
золоті, осінні,
на жилаві ноги босі
лє своє проміння ...

Йдуть вони із торбинками,
може, і востаннє ...

Обернули серце в камінь
лайдаків знущання.

Краю їм, кінця не видно ...
Злі, голодні, голі ...
Провели нужда і злидні
борозни на чолі ...

Любі, милі, голі, босі,
як же вас люблю я !
Вітер гладить їм волосся,
бороди цілує ...

Хмарно Альта заблистіла
й міста мури вдалині ...
В танки — коні, зброя й вила,
і шаблів — огні, огні ...

І Тарас грозою глянув,
став під ним на диби кінь ...
Насторожились селяни,
і замовели козаки ...

Що там обрій обгортає
і синіє і шумить ?..
Понад полем, понад гаєм
гайвороння в синь летить ...

— Гей, на бій ! — кричить Трясило : —
Хто за мною, поспішай ! —
А зза лісу зашуміло,
й стріпонулася душа ...

А зза лісу рвуться коні,
чорні коні, чорний жах ...
Сонце блискає на броні,
на залізних шпичаках ...

То не синії тумани —
за конем танцює кінь ...
За магнатом і гетьманом —
і жовніри й козаки.

Полягли, лягли селяни.
Та й аж он, аж он, аж он ...
Не обернеться й не гляне
на Зарему ватажок ...

Ой, турчанко нещаслива,
про Тараса думать кинь !
Притулилася до гриви,
од острог танцює кінь ...

Весь у милі, щулить вуха
і несе, несе, несе ...
Враз !.. Удар один і другий,
і земля їй — у лице.

Близько, близько, ніби збоку,
мов подушка пухова ...
Небо синє і глибоке ...
Золота трава ...

Ця трава така скромна,
ніби лебедем ячить,
на Зарему непритомну
нахилилась і шумить ...

Мчить Зарема полохливо
до незнаної межі ...
А в коня кривава грива,
біля неї він лежить.

Очі в нього туманіють,
дих гарячий і швидкий ...
Ноги витягнув і шию,
тільки трусяться боки ...

Криком, пострілами тане,
нахилився панський стяг.
Сунуть лавами селяни,
тільки вила мелькотять.

На Тараса юрби лізуть,
перед нього і по нім.

Об шоломи б'є залізо,
та одскакує й дзвенить ...

У Тараса збіглись брови,
й тіні впали на чоло,
бо його й чужою кров'ю
просочилося сідло.

Що за мить його чекає,
не знайду на те я слів.
Тільки вітер розсікають
блискавицями шаблі ...

Все в пилу шумить і тоне ...
Простяглась аж он рука,
й горло з коміром червоним
вирвав дядько у панка ...

Потонуло сонце в гамі,
сонце падає, ой, глянь !..
І копитами й ногами
ходить ходором земля.

Альта б'є до ночі з ранку
кров'ю туго в береги ...
Утікають ляшки - панки
і гетьманські полки ...

Утікає чорна сила,—
хоч і сила в їх руках.
Іх жене Тарас Трясило
блиском радісним клинка.

Тільки й чуть : — Помилуй, брате !
В мене дітоньки, сім'я !..—
За гетьманом і магнатом
крики дальнії дзвенять ...

Крики, постріли й копита ...
— Швидше в місто ... там дочка ...—
Й комір, золотом залитий,
дико жмакає рука ...

Б'є коня він знову й знову,
серце б'ється десь на дні ...
Налилися очі кров'ю,
брови зсунув аж на ніс.

Мчить за ворогом голота,
в місто хлинули пани,
та оковані ворота
не зуміли зачинить ...

— Пан Єзусе, будь над нами !..
— Пане, падай і молись !..—
То повстанці за панами
в місто дружно загули ...

Граю, граю, мов на рані,
все в крові моє чоло ...
Сонце глянуло востаннє
і за гори упливло ...

Граю, граю, мов на рані,
лийся, голос мій дзвінкий !..
Мовчки різали селяни,
і з піснями — козаки ...

Шелестить і смачно плямка
над зарізаними тьма ...
А магнат замкнувся в замку,
з ним Ягелла і гетьман ...

Доки день на мури глянув,
на костьоли, на церкви,
мовчки різали селяни
і з піснями — козаки.

Знали всі, що йдуть на згубу,
що не дійдуть до мети ...
Навалили трупу, трупу,—
ні проїхать, ні пройти ...

Хочу бути я баюном,
та всього не зможу сам.

Поможи мені, Комуно,
цю поему дописать ...

В крові купає кінь копита,
крізь кров не глянути очам ...
— Нам треба замок захопити !..—
кричить Трясило козакам.

— За мною всі ! — Й на древні мури
повстанців ринули полки ...
І знов огонь і криків буря
до нас — прибоєм крізь віки ...

— О допомоги !.. де ти, де ти ? —
кричить гетьман ... А в мури — грім ...
Не допоможуть вам мушкети
спинити повінь злидарів ...

В кімнаті — гетьман. Він з одчаю
не знає що й кому сказати.
А там ворота розбивають,
і вікна трусяться й дзвенять.

Упало щось ... не чуть ударів ...
замовкли постріли ... біжать ...
В руці Ягелли синім жалом
блиснув гадюкою кинджал.

Вона — до гетьмана : — Мій милий,
Моя остання любов. —
А на порозі вже — Трясило,
йому з клинка стікає кров ...

Ягелла гетьману : — Коханий,
З тобою солодко вмирати ... —
— Приймай гостей, шановний паве ! —
кричить магнатові Тарас ...

— Згадайте, панно, квіти в гаї
І молодого пастуха ... —
Магнат шаблюку витягає,
Але Трясило не дріма.

— Гей виручай, козацька доля! —
Тарас викрешує огонь,
магната в зуби б'є з пістоля
і заспокоює його.

— Це за квітки! — Але Ягеллу
од себе гетьман одштовхнув:
— Ще Україна не згінела!
Я ще рубатись не забув! —

Махнув шаблюкою Трясило,
але удар не був меткий ...
Вони зійшлись ... і задзвеніли
між ними радісно клинки ...

Очима панна смутно бродить
і чомусь губи розтуля ...
Вона пантерою заходить,
Тарасу в спину поціля ...

Уже кинджал над головою ...
Але Зарема в двері: раз! —
і панна скрикнула од болю
і на підлозі простяглась ...

— Ну, що, проклятий, не згінела?!.
Її ніколи й не було! —
Гетьман спіткнувся і на Ягеллу
Упав з розрубаним чолом ...

А за вікном гуде і тане ...
Трясило виглянув ... о жах!
Куди це козаки й селяни
так перелякано біжать?..

Це що за ними громом грима?
З огнем і цокотом дзвінким
женуться буряно за ними
поляки й гетьмана полки ...

Тарас волосся рве з одчаю
і коридорами біжить,

він до повстанців вибігає,
туди, де блискають ножі ...

Але спізнився ... Уже несила,
уже біді не допомогти ...
Іди ж на смерть, о мій Трясило,
мій комунаре молодий.

Що буде далі — я не знаю ...
Та не здригне моя рука.
Тарас шаблюкою махає
і козаків своїх склика.

Між ними вітер радий, радий,
він випив панської крові ...
Там, де ворота, барикади,
а біля них останній бій.

На барикадах труги — маком ...
Прибій одхлинув і затих ...
Одбили першую атаку
і спочивають козаци ...

Це що мелькнуло, знов ... знову ?..
О боже, кров мою не пий !
Блищать ікони й хоругви,
до барикад ідуть попи ...

Трясило глянув, і одразу
померк очима й замовчав ...
Лиш сонця промінь у Тараса
востаннє на чолі заграв ...

А ті все йдуть ... за ними — зливи :
то все гетьманські полки.
Це вже кінець. Бо в довгогривих
стрілять не можуть козаки ...

Ой, став Тарас од них окремо,
і на пістоль лягла рука ...
І журно глянула Зарема
в холодні очі ватажка ...

— Здавайтесь, браття! — піп гукає,
такий мордатий і гладкий.
До них хреста він простягає ...
І стрепенулись козаки ...

Вони встають на рівні ноги
і до Тараса скорбно йдуть ...
А він не бачить вже нічого,
бо перед ним єдина путь.

— Чекайте ви! — кричить Трясило: —
Я їм востаннє все скажу! —
І глянув він на чорну силу,
мов пересік якусь межу

— Гей, козаки, мої кохані,
мої обдурені брати!
Налляли голову дурманом
вам ці ікони та хрести.

За ними пан стоїть проклятий,
хвилини слухної він жде ...
А ви, неначе ті телята,
себе порізати даєте!

Їм крові нашої замало,
за них закони, церква й бог!.. —
— Мовчи, мовчи! — попи скричали: —
Ми вам прощення даємо!

Тільки безбожника отого
оддайте нам!.. В'яжіть його! —
І стільки смертної тривоги
було в цім крику, що огонь

в очах Тараса блиснув знову ...
І зашумів козацький гнів ...
О, скільки ласки і любові
було у криках козаків!

— Ми за тобою, отамане!
— Веди нас, батьку! — Хлопці, в путь!

— Покажем ми попам і пану
веселу і криваву путь! —

І враз клинками зазоріло
і закипіло все кругом ...
Гей, утікала чорна сила
од козаків бігом, бігом ...

Гукає піп: — Прости, Тарасе! —
Та не здержать йому руки,
і він заплутався у рясі,
а з пуза вилізли кишки ...

Попи, мов миші, — на паркани,
але по них січе, січе!..
Й вони униз сповзають п'яно,
лиш кров між дошками тече ...

І козаки пройшли грозою
велике місто з краю в край.
Ще не було такого бою,
так не рубав іще Тарас ...

Він тільки стиснув зуби й брови
і все рубає знов і знов.
Його жупан намокнув кров'ю,
і у чоботях хлюпа кров ...

Нарешті, руки впали в'яло,
бо вже нікого, де не кинь.
І цілу ніч іще гуляли
і танцювали козаки ...

На кобзу грали, в бубни били,
аж в голові у них гуло.
А потім місто запалили,
і небо кров'ю зацвіло ...

— На коні всі! — І вже далеко
далеке місто в дзвони б'є ...
А в небі місяць, мов лелека,
жупан озорений клює.

А в мене думи гаєм, гаєм,
мов десь на березі ключі ...
Пожар все небо обіймає,
й на фоні цім Трясило мчить ...

Епілог

У місті шумному тривога
й авто хрипкий і довгий крик ...
Козацькі кості по дорогах
давно розвіяли вітри ...

Ой, не знайшли вони свободи,
тільки залляли кров'ю гнів ...
Бо не було тоді заводів,
бо не було робітників.

Аж ось вони. Кругом знамена
над ними крилами шумлять ...
І линуть струнами до мене
І сонце, й вітер, і земля ..

У грудях — радості пожари ...
Її лиця мелькнув овал ...
Ідуть веселі комунари,
гуде Інтернаціонал.

Шумлять і кроки і бетони.
І серце в серце дружно б'є.
А десь Петлюра безпардонний
майно народне продає.

І чоло хилиться од болю
на цю поему, не мою ...
Там козаки голодні й голі
у польських таборах гниють ...

Вони куркульської свободи
з «батьками» не могли знайти ...
Бо на Україні є заводи,
КП(б)У й робітники ...

1925

ЧЕРВОНАРМИ

МАРШ

Червонарми, червонарми,
червонарми йдуть вперед.
Бо не дарма, ми не дарма
в сяйві радісному мет.

Червонарме, сурма грає,
вже в бою робочий клас.
Од Ірландів до Китаю
зацвіли заграви враз.

Підіймайте місто й поле,
злидарів по всій землі!
Громи армій комсомолу
й комунари на чолі.

Ми рукою Радовлади
в горло катові — багнет!
Б'ють набої в барикади,
червонарми йдуть вперед.

Угорі ворожі зграї,
там пропелери ... Агей!
Ільча ми пригадаєм
тяжким залпом батарей.

Всі ми ніжні, кожний знає,
любим зорі, квіти й сміх.
Більше ніжності немає,
як умерти за других.

Ми рукою Радовлади
в горло катові — багнет!
Б'ють набої в барикади,
червонарми йдуть вперед.

1926

МИ ПРИЙДЕМ І ТУДИ !..

Панові С. Черкасенкові

«Натхненні мрійники ?!» «Романтики червоні ?!»
А хто ж усі світи надвоє розколов ?
А хто підняв рабів - пролетарів до борні
й на мурах розплескав погану вашу кров ?
Не довго вам гулять в шантаннім закордонні !..
Ми прийдем і туди !.. в нежданий вами час ...
Неждано гляне смерть на бліді ваші скроні ...
Та вдруге не втекти нікуди вам од нас.
Ми перебором все — і сум, і наші болі ...
Сумнівів і хйтань у того лиш нема,
хто виріс не в нужді, хто не зазнав неволі,
такої, що в тобі аж жили надима !..
Ми знаєм, що у нас є люди і не люди,
у кого не серця, а портфелі й пенсне ...
Ми знаєм і йдемо ... І йдуть за нами всюди ...
Бо видно плями, бруд на тому, що ясне.
А от на вас давно не видно вже нічого ...
Ви чорні та брудні од лепу і крові ...
Вже не обмити вас. І вам одна дорога, —
туди, де ви скількох одправили рабів !..
Ніщо не спинить нас !.. Ми — месники народу,
який на вас робив всі ночі !.. всі віки !..
Ми лиш тоді зітхнем і крикнемо : — Свобода !!!
коли у горлі вам повернемо штики !..

Київ. Весна.

р. 1926

ВІДПОВІДЬ ¹

Вступ

Мы на горе всем буржуям
Мировой пожар раздуем ...

А. Блок

В царях найшли свою опіку
і рідню,
В буржуазії власні спокій,
лінь і сон,
Це ж ви Республіку пошили
у брехню
І безоглядно повтікали за кордон.

П. Тичина

Вирує в кожному краю ...
Уже пливуть грозою тучі ...
Шановний пане Маланюче,
ми ще зустрінемося в бою!..
А поки — відповідь свою
я вам пишу на крик жагучий,
на марний крик, до «серцевини
слабої нації», де мла
і в порожнечі вітер лине,
де вже не здібні ні до зла,
ні до добра ... Там дух загину
упав самотній на коліна,
і кров тече з його чола ...
бо серцевина та згнила.

I

Була Вкраїна степова,
та дні нечувані настали,
гармати й трактори зорали
їй теплі груди ... І в грозі,
коли палали барикади,
у муках голоду й блокади,
через добу червоних зим,
під гул загонів капіталу,

¹ Відповідь на наклепницьку антирадянську вихватку українського буржуазного націоналіста, контрреволюціонера Маланюка в львівському журналі „Літ.-Наук. Вісн.“ (в грудні 1926 р.).

розстрілів зойк і плач, і сміх ...
«Вперед за Ради!» — написала
вона на прапорах своїх ...

А ви!.. Що ви тоді робили?..
Кого розп'ять хотіли ви?
В журбі, у шелесті трави,
чиї незлічені могили
ваш гнів останній і безсилий
лишив на огненних шляхах?..
... печаль руїн, погромів жах
і плач дітей осиротілих
на кров'ю зрошених полях ...

Ви на одрізи, на ножі
хотіли знов її шпурнути,
коли: «Чи бути, чи не бути?» ...
в пожежі встало!.. Нам чужі,
ви світом прокляті, забуті,
ви захлинетесь у отруті,
що нам готуєте ... Вже час!
Залізний крок розчавить вас!

В цей час закоханий піта
байдужим бути не можу я,
нехай, мов вибух динаміту,
на спів нового єзуїта
лунає відповідь моя!

І сум і мрії про минуле
не обгортали марно нас ...
Був тільки гнів старих образ ...
І так стискалось серце чуле,
що наче зір од бою гас!..
Та знали ми, що в цьому гулі
іде комуністичний час ...
І йшли вперед!.. Ми все забули,
одна мета спаяла нас.
І стали ми — мов шмат із сталі
в борні незмірено тяжкій ...
Бо власні щастя й супокій
під ноги ми давно втоптали ...

Ах, Україно, Україно !
Хіба страшні погрози пізні,
коли сини твої залізні
завжди готові до загину,
в революційному огні
за дні твої, за кращі дні.

Вже далі криця залива,
і димарі ростуть без краю ...
Була Вкраїна степова,
але такої вже немає,
і гасло : «Моя хато з краю»
ковтнула днів минулих тьма.

Ви добре знаєте, що так,
що ці слова мої правдиві.
Але ви хочете у зливі
огню і «кари» на селян
знов кинуть горя океан ?..
Та дні не ті !..
Ви тільки трупи жовто - сині,
що впали на холодний брук ...
І белькотіння про Європу
в вас дійсно пахне Конотопом.

Ми живемо в країні Рад,
ми волю видерли із крові ...
І може тільки психопат
злучити Маркса з Соловйовим
і захлинатися од пін,
що злидарі усіх країн
не хочуть бути гарматним м'ясом,
але мети свідомим класом,
що світить їм із далини ...
Колись пани у вир війни
шпурнули нас, немов в безодні ...
А ви, як піп : «Це — гнів господній ...»
нам кричите іще й сьогодні
з роздертої Галичини ...

Ви на абстракцію, на бога,
звалить їх хочете вину,

щоб знов дурить ... яка ж убога
в вас філософія!.. і нам
такий вже не підходить крам.
Собі дорожче ... брехень гать
ми вже розбили ... скиньте маску.
Й за стиль такий простіть, будь ласка,
за ці епітети й слова,
бо ми вчимося торгувать.
Я навіть можу з Церобкопу
прислать безплатно вам для гроба
соснових дощок, бо ніде
й ніхто таких вам не знайде,
ніде, ні в кого і ніяк ...
А втім, пробачте. Що ж це я
вам буду слать добро народне?..
Та ви й в гробу лежать не годні,
і він образиться ... не слід,
вас просто — так. Що, пане? Зблід?..
Уже затіпались коліна
і стали наче холодець
безвольні м'язи?.. Заспокойтесь ...
це я жартую. Крові мах
ударив в голову і в груди ...
я вас лякати вже не буду
Ви — перелякані і так.

Це почуття у вас незмінне
ще з тих часів, з тих днів, коли
нам росіяни помогли
прогнать Петлюру з України ...
Ті, що прогнали й Смердякова
огнем гармат, і бомб, і слова,
хоч як він, бідний, не хотів,
але не вдержавсь і поплів
в Константинополь ... Добрий час.
Ми і в Європі знайдем вас.

II

Ми живемо, як на поході,
готові всі щохвилі в путь ...
Бо не із Заходу, — а з Сходу
вітри історії гудуть ...

На те в нас криця і залізо,
щоб вам під їх смертельний спів
не довелося більше різать,
в ім'я Христа, робітників ...

Це правда, пане, так і є,
що світ цілий від крові багров ...
та не Христос на фоні заграв,
а постать Леніна встає ...

У кабінеті кардинал,
залитий золотом і кров'ю ...
і з синіх вуст облудне слово
поволі ронить ... о, скандал!
Туди, де даль набої рвали,
вела рабів його рука ...
Убога постать кардинала
в нас лиш огиду виклика.

Для вас скарби, любов і вина,
рабами — засіб і мета ...
О, скільки спалено невинних
ім'ям химерного Христа !..
Танцюйте швидше ваш канкан,
його скінчить удар багнета !..
Революційному поету
чужий ворожий Ватікан.

У ритмі музики шантани
і тротуари золоті ...
А передмістя в зледі тане,
і ще далеко до мети ...
Там діти схудлі, наче квіти,
що вбив мороз уосени ...
... А в місті жевжики тендітні
«Війни !» — кричать : — «Іще війни !..
Щоб у Туреччини забрати
политі крівцею лани ...
О, ми покажем вам «війни»,
ляльки напудрені, прокляті ...
Танцюйте швидше ваш канкан,

його скінчить удар багнета ...
Революційному поету
чужий ворожий Ватікан.

III

«Як в нації вождя нема,
тоді вожді її — поети?..»
Да ... на вождя претендують
в вас пельки стане ...
та селяни
таких поетів не схотять.

Не вам бруднить ім'я Тичини
і називать його рабом ...
Лиш сяйво кидає кругом
цей світлий геній і людина ...
Він зрозумів, відчув наш вік
і не боїться ваших критик ...
Жалкий, безумний сибаритик,
ви — тільки пил од його ніг !

Гойдає даль заграви рижі
і хлюпа кров — землі вино ...
Петлюра дні скінчив в Парижі ...
Ви ж — не Петлюра й не Махно.
Замив їх рухом океанним,
немов пісок, останній бій ...
Не вашій музі, пане мій,
спинити світ, новий, багряний ...
Грими, пеан мій огняний,
назустріч панському пеану !

О, вам досадно, знаю я,
що ваші «кревні» десятини
рука могутня селянина
назавжди видерла в боях ...
І вам ніколи не вернути,
туди, де верби золоті,
в тиші солодкої отрути
раптових зустріч даль різьбить .

Вони прийшли, як сон, як мить ...
І марно гнів шматує груди
і горло вам ... і так болить
жорстоке серце ... Вас прикуто
до мрії марної навіки ...
Могила ... виправить ... каліку.

IV

В залізо знов натхненно лину,
забув я рідную ріллю ...
Комуністичну Україну
я так люблю !..
Вона — моя ... Мені другої
уже не треба навіки.

Над полем грізний траур бою,
ідуть, хитаються полки ...
В диму огонь шумить і тане ...
Гори, душе моя, гори !..
Вже над Шанхаєм крізь тумани,
шумлять знамена крізь вітри ...
В безумі бруду і натуги
нехай до хмар летить мій гнів !..
Я так люблю в країнах других
робітників !
Я так люблю в країнах других
такі ж пориви, як і в нас,
із моря безуму і бруду —
в комуністичний час !
О любі, дальні різномовні
у різнокольорних морях ...
Горять світи у хмар бавовні,
і лине жах ...
То — жах того, хто звик, щоб люди
віки робили на нього, —
тепер йому у брови й груди —
огонь !..
Крізь крові чад і куль ридання,
що пробивають волі путь,
вже од всесвітнього повстання
пани не утечуть.

Ми пригадаєм наші муки
в забоях душних, на полях,
де марний труд ламав нам руки
й сушив наш мозок ... Линь же, жах,
в обличчя ситим ненажерам
ти бий огнем в небес озера
й на хмари Лоріган - Коті,
на тонкі нігті в манікюрі,
на дим сигар!.. В моїй груді
така жага, такі там бурі!..
Я вже забув слова пощади ...
Палайте ширше, барикади!..
За залпом — залп!.. Нужда тіка ...
Холоне ворога рука ...
На скроні впав зорі іней ...
Це — п'ятий акт, остання ява ...
І мертво вгрузли в синь криваву
холодні гудзики очей ...
Так, ми йдемо ... Ми прийдем, пане,
у віршах м о й о г о пеану!..
«Симфонія мускулатур»¹
вам не такої заспіває ...
Ми вам «Послання» згадаєм,
коли ви станете під мур ...
Ах, перепрошую ... Бонжур ...
Я перебив солодкі мрії
про ваш маєток і поля ...
Да ... Не повернеться «земля»,
як ваша юність ...

Даль шаліє,
все швидше крутиться земля,
біжать світи в краї незнані ...
Де батько ваш і матка - пані?..
Гниють, напевне, десь в землі,
черва жере їх, і у млі
холодні кості їх потрухли,
чекають вас ... і місце там
вже приготовано і вам.
Надвоє я не розколюся,
не обдурив мене ваш бред.

¹ Рильський: „Синя далечина”.

Ви лиш пір'їнка в бурнім русі,
коли світи біжать вперед ...
Ніколи час так не горів
у світлі місяця і Марса ...
Бо очі Леніна і Маркса
нам протинають тьму віків,
од них огню спіральні кола,
неначе пісня комсомолу :

«Наш паровоз, вперед лети,
в Комуни́ будем скоро ...
Нам більше нікуди іти,
над нами зорі ... зорі ...
Ми діти тих, хто виступав
в бій на Центральну Раду,
хто паровози залишав
і йшов на барикади».

Так. Не хвилює ваша мова
тих, що зросли в крові, в огні ...
В вас одного нема — любові, —
і рими кволі та нудні ...
Любов і гнів — двигун прогресу
на економіці новій,
й комуністичні інтереси
нас кличуть, щоб насильства плесо
повстань розвіяв буревій !
Бо тільки ми у гromі бронь
обернем воду на огонь.

Не вий, не вий на прах Тараса,
проклятий пан !.. бо він не твій,
його родив народний гнів.
Він є співець нового класу,
що йде тепер в останній бій ...
І жив якби Тарас тепер,
він був би членом ВКП.

Пішов би він на бурю буру,
так, як і всі, за юний клас ...
І не дного панка із вас
він сам поставив би до муру

Він за селян віддав ясні
усі слова, і нерви, й сили ...
Він пригадав би вам ті дні,
коли в тюрмі його гноїли !..
А з ним і ми ... «Вперед, за Ради !» —
гукнув би він ... а з ним і маси ...
(по всіх світах і штурм і марш)
Він батько наш, і ворог ваш,
він трубадур нового класу,
і спів його нас шле на ката ...
Не вий, не вий же, пан проклятий,
над прахом огненним Тараса,
бо той огонь гуде над степом,
його в залізо оберта ...
Да, ви б лизали у Мазепи
не тільки п'яти, а й ... Жита
шумлять на нашім полі,
нові шляхи, нові міста ...
І комунізм — одна мета
горить для нас ... Ми чорноброві,
ми кароокі, молоді ...
Пожежі в даль гудуть руді ...
О, ми прийдем до вас в огні
і в дорогій Галичині,
в країні змученій і нашій,
ми розпатроним кодло ваше !

Звичайно, можна тільки в Львові
вам так писати і слати громи
на нас у дні оці тривожні ...
Але громи у вас порожні,
а в нас ... Ви чуєте : о - у - у !..
гуде огонь ... прийдіть до нас ...
і у вечірній, ніжний час
вас привітає ДПУ

V

Робітники усіх країн,
цей час настане скоро, скоро !..
Тоді наллється кров'ю зорі
і загримить останній дзвін ...

Ім грізний сон, нам — юна мить ...
Затихнуть радісно заводи ...
Крок кавалерії й піхоти
Європі в груди буде бить ...
О, це не казка, і не міф,
і не легенда Іордана ...
Заасфальтовані майдани
під міліонами чобіт
розтануть воском, і копита
в смолі й крові помчать удаль ...
На думку — думка, сталь — на сталь,
вгорі над черепом розбитим ...
В циліндрі він лежить на розі,
лиш пальці скорчені — до зор ...
і ситий ворог у знемозі
над ним вартує і крізь сльози
востаннє кричить :
— Я бачу тіні, рухи й лиця,
мурашки — морем по мені ...
Я наче никну на коні,
зі мною — шабля і рушниця,
мов губи сохнуть од снаги,
і серце щось до крику чує ...
Нехай юрба кругом вирує
бурунно в мурів береги ...
Я бачу тіней легіони ...
З усіх країв вони ідуть,
всі замордовані, забиті,
в морях восторгу і побіди
і кроки їх, і голос чуть ...
Гримить надземною грозою :
«Ура», «Віват» і «Слава» й «Гох» !
Он Маркс хитає бородою —
нового світу Саваоф ...
І Гейне тінь, з платком на шиї,
ніхто сміятись так не вміє,
як він і Байрон ... Волг і Сен
шумлять об'єднані потоки,
злились живих і мертвих кроки,
і в шумі гордому знамен
ідуть Домбровський і Варлен ...
Харків — Артемівське. 1927

Тебе любив, як вітер небо,
в огні сумнівів і образ.
Нащо ж закохану із себе
ти удавала кожний раз?..

Тебе любив, як вітер рожу,
в солодкій тузі, у журбі ...
Але нещирості не можу
простити навіть і тобі.

Ти не любила ... Час останній ...
Який же біль, який же біль!..
Та за ілюзію кохання
навіки вдячний я тобі.

1927

Синій цвіт.
Сни, як ті,
як колись ...
Я піду молодого ходом.
Пальці віт
золоті
протяглись
над водою.

Синій цвіт обліта за горою ...
Кров клеоче, буя ...
Наче знову зі мною
юність моя.

Янтаріє дорога ясна,
і вона
прийде скоро ...
Тишина.
Зорі.

1927

КРИВОРІЖЖЯ

Поле, та поле, та вітер,
вітер, як плач дітвори ...
Іноді гори кварциту
і самотні копри.
Лунами вибухи дальні
рвуться, мов вигуки злі.
Линуть глибокі копальні
в серце залізне землі.
Серце тремтить і зітхає
дзвонами кайла і плит,
в ньому продольні безкраї
рве без жалю динаміт.
Лине у темі неозорій
праці напружена путь,
лампочки Вольфа, як зорі,
там під землею цвітуть.
Чуєш, свистять коногони
дику і радо в імлу,
й кліті з рудою вагони
мчать без кінця по стволу
Залпами вибухи дальні,
і в неозорій імлі
линуть нестримні копальні
в серце залізне землі.

1927

САД

В огні нестримної навали
рубали, різали наш сад ...
А ми дивилися назад
і за минулим сумували ...

Руками власними тюрму
творили ми собі одвічну
О, будьте прокляті, — кому
назад повернуто обличчя !

Брати нас брали на штики
за слово, правдою повите ...
Ви ж розумієте !?. Віки
не знали ми, чиї ми діти !..

Хтось застромив у серце шило,
в чеканні марному весни ...
В саду розкішному лишились
одні пеньки та бур'яни.

Кати на струни наші жили
тягли із рук, як сон, блідих ...
І з нас співців собі купили,
щоб грали їм на струнах тих.

Ми йшли кривавими стежками,
нам тільки снівся волі звук.
І похоронно над полями
кричав і плакав чорний крук ...

Він нам кричав про волі гнів,
щоб ми повстали, захотіли !..
И кривавий дзюб об струни - жили
в безкраїм розпачі точив ...

Коли ж приходили раби
володарям на струнах грати,
серця не тисло від журби
і не обурювали грати ...

А струни плакали ... Не в бій,—
Вони нас кликали в утому
Та от — прийшов співець новий
і в струни вдарив по - новому.

І ми здригнули !.. Душі громом
залив музичний буревій,
що мчав, мов рокоти ріки,
що рвався в даль крізь піну шалу !..

І зацвіли старі пеньки,
і бур'яни травою стали ...

Це в день було, коли той спів
так схвилював серця всім хорі ...

А уночі вже сад шумів
і крізь гілля сміялись зорі ...
Так несподівано і скоро
наш сад повстав і зашумів ...

Його рубали, а він ріс !
На місці зрубаного дуба
росли нові !.. І навіть хмиз
угору дерся !.. Краю любий !..

Ми дочекалися весни,
ми вже підходимо до брами !..
Це ти той сад, о краю мій,
колись порубаний катами !..
Над золотими берегами
ти знов шумиш, такий рясний ...

1928. Харків

МАТИ

Вже засохла ворожая кров,
там, де вітер над рейками віє,
відкіля я до міста прийшов
оспівати Комуни індустрію.

Де вагонів багряна змія,
край села, із низенької хати
вийде мати смуглява моя,
буде сина свого виглядати ...

Буде ждять, вся — покора й печаль ...
Над чавункою хмарами — зграї ...
Пролітають вагони у даль,
та мене в тих вагонах немає.

Наплива на зіниці туман ...
Мамо, мамо ... не плач, не треба ...
Твій Володька, Комуни боян,
не забув Донеччини неба.

Зацвітуть Україна і Русь
після днів світової перемоги,
і тоді я додому вернусь
у крейдянім кар'єрі робити.

Буде так, як хотіла ти.
Тільки зараз не клич... не можу
Кида час червоні цвіти
в мою душу, на промінь похожу

Як далеко до яблунь, озер...
До дівчат, що вміють любити!
Друга мати у мене тепер —
революція... всього... світу!

1928

У МАРЕВІ

Я піду у мареві споминів і мрій,
там, де простягнулися довгі тіні вій,
де мені в минулому синій зір сія...
Золота голівка!.. Іскорка моя!

Там, де труби жерлами простяглися до зор
і хрестами журними моляться собор,
де Бахмутка - річка під мостом шумить,—
на знайомій вулиці тихий дім стоїть.

Підійду до ганку, повний давніх дум,
і замовкне явора переливний шум...
Де на ліжку білому мила спить давно,
підійду і місяцем гляну у вікно...

Скільки днів і років марив я про це,
що біліє смутно дороге лице...
Спить моя кохана, їй мене не чуть...
лиш сорочку вишиту підіймає грудь,
і спід одіяла, ніжна і тонка,
блідою лілеєю звисилась рука

та на щоки матові, наче погляд мій,
крилами печальними впали тіні вій...

Ось поворухнулася, підвелась, дивись ...
і до мене руки тягне, як колись ...

Розтулила губи, зве мене вона ...
Ні, це тільки вітер плаче край вікна ...
Спить моя кохана. Йй мене не чуть.
Повертає місяць на ранкову путь.

Заховав я глибше і печаль і гнів,
і за мною явір знову зашумів ...
Так шумить у жилах вічний болю яд ...
По знайомій вулиці я іду назад.

Там, за містом синім, криці крик і рев,
перед мене тіні золотих дерев ...
Поміж ними місяць сумно так сія ...
Золота голівко! Іскорка моя!

1928

САД ШУМИТЬ

Знову ти?! О люба, чи не сон це?..
Як колись, до тебе я прийшов.
Золотими літерами сонце
на панелі пише про любов ...

Ми йдемо, і шумною юрбою
заливає серце, наче спів ...
Над тобою, ніжною тобою,—
наче крила білих лебедів ...

Ні, це сон, це сон... Тебе немає.
Тільки біль самотній і терпкий ...
Синій вечір тоскно догоряє,
заливає кров'ю вітряки ...

За тинами цокають копита,
завмирають глухо на мосту.
Сад шумить... Вікно моє розкрите ...
Пахнуть медом яблуні в цвіту.

Десь далеко відблиски червоні,
мов огні на тихому льоду.
Взяв лице в холодні я долоні
і дивлюсь, і слухаю, і жду

Мов крилом майнуло наді мною,
і здалось, примарилось мені,
наче ти печальною ходою
десь пройшла у білому вбранні.

Сіє зорі неба синє сито,
тихо ллється споминів вода ...
Сад шумить ... Вікно моє розкрите ...
і в кімнату місяць загляда.

1928

ДІВЧИНА НА РОЗІ

I

І коли засне вечірнє місто,
зацвіте примарою в імлі,
буде чуть, як пада в сквері листя
на долоні стомлені землі.

Буде чуть, як крила журавлині
в вишині осяяній шумлять,
і потонуть думи в шумовинні,
як у сині пальцями гілля.

Вже не тягне на село додому,—
там, де дні пливли мої малі,
я чужий у полі голубому,
і здаюсь я гостем на селі.

Десь кричать і мчаться паровози,
і вгорі пропелери шумлять ...
Я піду до дівчини на розі,
що за три квартали відціля.

Вже вона в міліції два роки
на посту стоїть біля ЦК.

В неї очі карі та глибокі,
вся вона і ніжна, і струнка,

мов калина росяна у маї,
мов в гаю троянда молода.
І за що вона мене кохає,
я ніяк не можу розгадать.

Вся вона — мов зоряна розмова,
мов пахучий вітер у траві,
я ж такий сумний і ніяковий,
і у мене каблуки киві.

Серце кров жене в солодкі жили,
а в лице повітря — мов вино.
Я прийшов. Її давно змінили,
і в ЦК ще світиться вікно.

— Ти прийшов? — і персами тугими
до грудей притиснеться моїх.
... Синь і синь ... а там осінні рими,
а за ними — моря синій сміх.

Сил нема, сказать немає мочі,
що у мене жінка і маля ...
Бо вона і слухати не хоче,
все губами рота затуля.

Бо вона з усмішкою ясною
на хвилину губи одрива,
й, мов вечірнє листя, наді мною
шелестять і падають слова.

Ми йдемо, і ллється голос милий,
ніби губи юні до чола :
як вона гімназію скінчила
і в радянській Венгрії була.

Все мені давно уже знайоме,
а слова — тюльпанами кругом :
як вона любила воєнкома,
як її покинув воєнком.

Не зведе очей своїх тривожних,
і думки з моїми в даль летять.
— Ну, скажи, невже тепер не можна
говорить інтимно про життя? —

Ми йдемо. Я думаю: «Востаннє ...»
Все мовчить і слухає й цвіте.
О любов, о зоряне мовчання,
О руки тремтіння молоде!

II

Я сьогодні сказав про дружину
і про сина дівчині сказав.
Плакав вітер, і айстри осінні
нахилялись до зляканих трав.

Там, на заході, хмарні овали,
небокрай помарнів і поблід.
Ти нічого мені не сказала,
тільки довго дивилась услід.

З того часу я сонний неначе.
Груди болем нестерпно стиска,
я зажурену дівчину бачу
на посту біля дому ЦК.

Стій, кохана ... Така наша доля.
Серце тихим привітом цвіте ...
Я пригадую вітер у полі
і волосся твоє золоте ...

Наче сонце пронизує груди,
і у жилах не кров, а ви́но ...
Я ніколи тебе не забуду,
хоч у мене дружина й синок.

1928

Небо хмарне, вогке, наче з вати,
у дощовій запоні село ...
Як бадьоро мені заспівати,
щоб це щиро було ?..

Так обридлі заплакані рими,
гей ви, гони, гаї !..
Щоб пісні мої стали новими,
як налагодить струни мої ?..

Сонні верби ... привітна розмова ...
Синій місяць у дзеркалі вод ...
Там гудки заливаються знову,
і лунає завод.

На знайомую стежку до тину
я не гляну тепер і на мить ...
Там під вітром печальна шипшина
про минуле на сонці шумить ...

Хай шумить ... я вже суму не хочу.
Кинув серце я нашій меті.
В мене карі, задумані очі
і зіниці у них золоті.

1928

ДНІПРЕЛЬСТАН

Цвіте червона Україна.
Де хвиля в берег б'є дзвінка,
там, де Дніпро гримить і лине,
уже поставила турбіну
міцна робочого рука.

Пороги, вежі, мури, брами ...
І от над шумами ріки
спокійні велетні динамо,

де золотими двигунами
біжать за склом маховики.

Коліс і кроків біганина ...
Хто дав розгін ?
Який титан ?
Могутнім током Україну
непереможно і невпинно
веде в Комуни Дніпрельстан.

І день, і дим, і даль, і рими,
батьорий крок, батьорий спів ...
Шумлять міста ... А десь над ними
у небі арками легкими
цвіте мереживо мостів.

Немов пожар на небокраї,
од нього в барвах далина.
То ненажерливо, без краю
Вкраїна домнами ковтає
моря огненні чавуна.

Кому фантазія і сні ці
в потоці марень і горінь ?..
Неначе струни залізничі
біжать у мрійну далечінь.

О, багрянйте, хмар овали !
В руках у нас стихії гать.
Гудуть дроти над полем чалим,
і там, де банди панували,
електропоїзди летять.

Вагони рвуть повітря груди,
через мости й ланами мчать.
А за вікном щасливі люди
про те, що є, і те, що буде,
поміж собою гомонять.

У місті синьою юрбою
робітники на працю йдуть,
все цокотить без перебоїв,

і трактор важкою ходою
у полі чорну ріже путь.

Там, де шосе привітно лине
в село долиною з гори,
звучить із вікон піаніно,
і у садку за синім тином —
веселий гомін дівтори.

Не марно йшли ми до загину,
несли в поля пожежі гнів ...
Цвітуть веселкою хвилини,
й старий Славута з України
країну радості зробив.

Сумна коса і зір чудовий
комусь приснилися давно ...
Вишневі губи, чорні брови,
пісні дівочі вечорові
і шум акації в вікно ...

Прощальний шум ... хіба забуде ...
Горить під місяцем мій штик,
і патронташ хрестом на груди ...
А за Дінцем в погонах люди,
і зброї дзвін, і плач, і крик ...

Не марно йшли ми до загину
на крик розпачливий : «Війна !» —
немов у лузі та калина —
колись печальна Україна,
тепер весела сторона.

Бушують юрбами майдани,
ясна для кожного мета.
І певний крок гримить і тане.
Міста, міста ! Стрункі титани —
побіди зброя золота !

Готові всі завжди до бою.
Лиш даль тривогою війне, —
земля застогне під ходою,

і даль грозою світовою
непереможно спалахне.

Які, які навколо лиця!
То синьоблузники пройшли ...
Іх руки вдаль, неначе птиці,
вони підвалини ясні ці
під мур республік підвели.

У вишині плакатів кличі.
В майбутнє путь! В майбутнє путь!
Трамваїв дзвін, асфальт, обличчя ...
А ніччю клуби робітничі
роями шумними гудуть.

Ми форт міцний зробили з краю:
на мурі мур, на гаті гать ...
Прожектор небо розсікає,
і золоті аерозграї
в його промінні мерехтять.

Ідуть полки. Наказ: «На чати!»
В майбутнє путь, в майбутнє путь!
За ними танки й гармати,
неначе велетні горбаті,
рядами грізними повзуть.

А небо тихе і безмовне,
на ранок — зоряні гаї.
Ідуть полки, й поля бавовни
за ними шумом ніжним, повним,
хитають кучері свої.

Ідуть полки, нема їм краю,
од них удаль прослалась тінь.
А Дніпрельстан горить і грає,
він творить рай земний із краю
для нас і наших поколінь.

Шумить Дніпро ... Керують люди —
двигтіння сил, глухе, сліпе.
Машини дмуть могутні груди ...

СРСР дала це чудо,
безсмертна воля ВКП.

В росі Тарасова могила,
навколо — мармур і чавун ...
Спокійно спи, поете милий,
вже простягли над світом крила
міцні республіки комун.

В бетони й сталь наш край закутий,
нам не страшний ворожий стан.
Минуло : «Бути чи не бути».
Над синню буйною Славути
про це вирує Дніпрельстан.

1928

ЛІГ НА ВЕРБИ ОГОНЬ ЯНТАРЯ...

Синій вітер, посадка, село.
Я чекаю чогось, я притих ...
Наче серце моє розцвіло
і промінням під ноги лягло
у хитанні дерев золотих.
Я чекаю чогось, я притих ...

Розливається синяви муть,
ліг на верби огонь янтаря.
Десь дівчата з роботи ідуть,
в небі пісня стоїть, як зоря ...
Розливається синяви муть.
Десь дівчата з роботи ідуть.

І так тихо, так сонно кругом.
Тільки пісня за серце бере ...
Знов лице дороге за вікном
у прощальному шумі берез ...
Там сплелися і шлик, і шолом ...
І так сонно, так тихо кругом.

Я по стежці знайомій іду
О, чекання і споминів яд ...

У вечірнім липневім саду
я по стежці знайомій іду.
Сад шумить, ой шумить мені сад ...
Не вернутись ніколи назад.

Дні ідуть, пролітають літа,
стануть сивими брови мої ...
Одлетять у далекі краї,
наче казка моя золота,
недоспівані співи мої ...
Одшумлять, як у осінь гаї.

Пригадаю посадку, село,
тумани і між вербами сміх ...
Перші промені співів моїх
в час, як серце моє розцвіло ...
У хитанні дерев золотих
перші промені співів моїх.

Тишина у кімнаті моїй.
Я дивлюсь спід опущених вій,
як цвіте за вікном далина.
У кімнаті моїй тишина ...
І душа — як ставок золотий,
тільки споминів хвилі по ній ...

1928

Д П У

ПОЕМА

I

Не пелюстки зорі - троянди
розвіяв вітер на снігу, —
у тьму, на розпач і на банди
ідуть загони ДПУ.
Ідуть на вітер і багнети ...
Вечірній сніг, як смерть, кругом ...
І небо зоряним рядном
накрило чорні силуети.
І плач, і крик, мов цілий світ
гримить розривами невпинно ...

Це розгулявся, як бандит,
скажений вітер України
і, наче відьма навісна,
чекістам шлях перетина ...

1 - й г о л о с.

Товариші!.. Кругом бандити ...
Все менше в нас людей і сил,
щоб боронить червоний тил
і йти вперед у тьму і вітер ...
Все дужче вужчають фронти,
навколо зрада і туман ...
І вже на півночі Каплан
стріляла в Леніна ...

2 - й г о л о с.

Ех, ти!..
Од слів твоїх на серці шкряба.
Ти не чекіст, а просто баба.
Не треба нам таких розмов,
коли кругом сніги та кров.
Нехай і холод, і вогонь,
та ми йдемо все вгору, вгору!
Невже боятися кого
синам Комуни яснозорим?
Пробили ми до сонця люк
у морі чорному шаблюк!
І що таким печаль, знемога,
коли у них одна мета?
І тільки дзвонять копита
на чорних вітряних дорогах ...

II

В ярку огні і тихі кроки,
а круг огнів бандитів стан.
Сидить, задумався глибоко
їх чорновусий отаман.
В очах кривавиться туман ...
В яких згадках і де він бродить?..
А угорі — мільйони ран
на чорнім тілі небозводу.

Десь кінь ірже печально й тонко ...
Лютує навкруги зима ...
А в хлопців сало й самогонка,
і жодних споминів нема.
Нехай горить і стогне край,—
їх про ідею не питай.
Ідея їхня у спідниці
гладкої кралі молодиці.
За ними йдуть розгул і жах,
розбиті вікна і надії ...
І кров забитих червоніє
в сумних Ізраїля дворах ...
Де награбоване майно
в тачанках смутно туманіє,
бандити сплять уже давно,
лиш вартовий заснуть не сміє.
Уп'явся він у тьму терпку,
сторожко дивиться навколо ...
Це що за тіні на снігу
беруть ярок у чорне коло ?
Все ближче, ближче ... Вартовий
забив тривогу Буде бій !

О т а м а н.

На коні, гей !.. Вперед, за мною !
До бою, хлопці ! Це — чека ! —

І от на конях із ярка
біжать бандити сараною ...
Біжать і падають, і знов
рука борні змикає коло ...
— За всіх замучених, за кров,
за наше витоптане поле,
вперед, вперед, товариші,
беріть живого отамана ! —
Й червона кара невблаганна
на лави лавами біжить.
Схилилась ніч і чорні руки
до бою в зорях простягла,
де серце мли востаннє стука
і захлинається імла,
де білий вітер по наметах

розносить пісню кулеметів ...
Криваву пісню ... Поле бою,
мов маком, трупом зацвіло ...
Взяли отамана в полон
чекісти дружною юрбою
і прикрутили до коня
міцними й тонкими ремнями.
А на снігу — розривів ями
і кулеметів гризотня.
Копита коней у крові
дзвенять об сніг яркий, іскристий ...
О революцій вартові,
чекісти, зоряні чекісти !
Ви знов туди, до димарів,
де все бетонами залито ?
І тільки вітер похмурнів,
рида над трупами забитих
та припада до чорних ран
лицем заплаканим туман ...
І в небі місяць білорогий
шука між хмарами дороги.
Чекісти мчать у дзвоні віт,
що голий гай простяг над ними.
І скорбно дивиться бандит
у тьму кривавими очима ...
Він уявляє траур трун
і крик безжалісний : «Огонь !»,
коли потилиця його
від кулі репне, мов кавун ...
Він упаде, його не стане,
замре його останній сміх ...
І мозок білий, як сметана,
забризка руки вартових ...
А чорні коні в чорну тьму
летять у ночі океані,
й біжать, мов привиди неznані,
за ними тіні на снігу ...
Поволі рідшає туман,
тріпоче крилами смутними.
Мовчить, зігнувся отаман
і тільки блискає очима.
Він у сідлі — мов на ножах.

Цей біг дорогою дзвінкою
його несе на кари жах ...
І холод смерті по костях
біжить холодною рікою ...
В тумані блимнули огні
далеким холодом погрози ...
І вітер крики паровозів
доніс поривом крижаним.
Гадюки рельс, останній міст
і шум околиці міської ...
Ось бронепоїзд «Комуніст»
верта домів з близького бою,
повзе і дулами гармат
суворо дивиться назад.
Над містом дим, колони хмар,
їх рвуть вітри, мов клапті вати.
Мовчать церкви, мовчить базар,
і лиш кричать кругом плакати ...
Вузькі вулиці, майдани
стрічають мовчки отамана ...
І от розбив ранкову тьму
будинок сірий ДПУ.
«Прощайте, зорі і туман,
не зустрічать мене тепер вам ...»
— Злізайте, пане отаман,—
сказав чекіст з уклоном чемним ...

III

У коридорі вартовий
у тишині карбує кроки.
Години б'ють, як серця бій,
вони такі, як довгі роки ...
І ходить, ходить світлоокий
у коридорі вартовий.
Загуртувавсь у злиднів горні
незламний цей солдат Чека.
А в двері камери з очка
за ним слідкують очі чорні.
Це отаман. Куточки губ
стягнуло зморшками одчаю.

На мокре чоло чорний чуб
зм'ією тоскною звисає.
Остання мить, остання путь.
Десь двері грюкнули ... ідуть ...
Лунає тугою терпкою
тих кроків траурний мотив ...
І отаман немов зомлів,
поник покірно головою,
і от у камері вже мрець ...
Погаснув зір, зів'яли губи,
і серце холодом розгуби
востаннє стиснуло ... Кінець.
Вже смерть на білому папері,
і штик гримить в залізні двері.
І одчинились двері враз!...
— Збирайсь, отамане, вже час.—

До ДПУ біжать дроти
з усіх кінців, з усіх просторів;
їх промінь сонця золотить
і по ночах їм світять зорі.
По тих дротах біжать слова,
що відступа червоне військо ...
Сидить чекістський голова
Фелікс Едмундович Дзержинський.
В обличчя плеться сонця мідь,
над ним росте гора паперів,
і все риплять тривожно двері,
і телефон дзвенить, дзвенить ...
І по дротах на сотні гон
летять нестримано накази
і не ламаються ні разу ...
Дзвенить невпинно телефон.
Летять і падають слова,
немов мої покірні рими,
там, де чекістський голова
сидить з невтомними очима.
Летить, летить дев'ятий вал:
Колчак, Денікін і Петлюра ...
Тепер заглянем у підвал,
на отамана біля муру.
Як він зігнувся і поник,

як піт укрити лице й долоні!
І наближається до скроні
холодне дуло ...

Раптом крик :

— Товариші! Скоріш нагору!
До зброї всі! У місті ворог! —
І глухо вдарив у підвал
стрільби страшний дев'ятий вал.
Отаман впав, і смерть у стелю
з розгону вдарила огнем ...
А на дверях уже шинелі
й погонів блиск: «Ми йдем, ми йдем!...
Що шаблі блиск — то крик і рана.
Що блиск шабель — троянди ран.
Звільнили білі отамана,
утік од смерті отаман.
Та ні, не втік. Він путь важку
скінчив тоді ж. О струни чулі!
Його метка чекіста куля
десь наздогнала у кутку.
Уже не встане отаман.
Лежать порубані чекісти ...
І на сніг, задуманий і чистий,
все тихше кров тече із ран
і гусне чорними струмками
біля зруйнованої брами,
де у шоломі, мов живий,
заснув навіки вартовий.
У місті білому бенкети,
розгульний музики мотив,
і в жовтих вікнах силуети
у срібнім дзвоні острогів ...
А в передмісті смерті спів,
ніч протинають залпи, крики ...
І в морок дивляться так дико
розбиті вікна без огнів ...
З броневи́ків гармати тупо
герлянки чорні простягли,
і на стовпах самотні трупи
гойдає вітер ... Лий же, лий
нужденних кров ти, білий кате!
Вже наближається розплата,

гуде у бурі огневій —
все ближче бій, останній бій ...

І от негадано зі мли
непереможною юрбою
у танку радіснім набої
над білим містом загули.
Летять огні у чорну муть,
немає тим огням упину
І марно жерлами хрипкими
гармати відповідь їм шлють.
Цвіте розривами блакить,
над білим містом смерть летить.
І чути крик: — Вперед на коні!
Добридень, месники червоні! —
Прийшли, мов вилиті з металу,
у сяйві сонячнім мети.
І знов розірвані дроти
рука робочого з'єднала.
По тих дротах слова у тьму,
у них журби уже немає,
бо над будинком ДПУ
червоний прапор знову має,
й біля починених воріт
вже інший вартовий стоїть.
Вже роки огненні, як дим,
і сніг уже не червоніє.
Немає трупів на стовпах,
у полі жито вільно мріє.
І тільки сниться крові пах
під небом диким і рудим.
Вже інші образи в очах
у днів ристованні новому.
Та не вернулося додому
багато хлопців і дівчат,
що йшли з зірками на чолі
на смерть за щастя всій землі.
Не марно, ні, їх кров пролита,
вони розбили море тьми.
Гримить наш юний крок над світом,
їх путь продовжуємо ми,
несем їх прапор, їх ідеї

усе вперед ... Війні — війна !
И комуністичною зорею
уже сіяє далина,
така прекрасна і ясна.

Харків, 1928

Хмуро, хмарно.
Ярина.
Любим марно
я й вона.

Я мовчу, — вона рида ...
Плачу я, — вона мовчить
Лиш рука її бліда
у руці моїй тремтить.

Що це ? Звичка чи любов ?
Яде мій, останній яд ...
Скільки раз од неї йшов
і вертався я назад.

Я цілую, та дарма.
Ми не рідні й не чужі,
бо в любові цій нема
пісні повної душі.

Хмуро, хмарно.
Ярина.
Любим марно
я й вона.

1929

1931—1933

Гудуть над світом грози ...
Живе хай воля мас !
Ні спека, ні морози,
ніщо не спинить нас.

Колгоспи, Дніпрельстани,
порти, заводів гай ...
Ми творимо незнаний
всесвітній щастя край.

Од кроків знов і знову
вгинаються поля,
у боротьбі класовій
палає вся земля.

Чи бути, чи не бути ?
Ми — блискавка, ми — гнів.
Далекий гуркіт чути
панцерних поїздів.

Не плач за сином, мати,—
його поверне бій.
Наведено гармати
давно на світ старий.

Вперед, на крилах юні,
поразок і побід.
Ми молоді, ми юні,
і нам належить світ.

Грудень, 1931 р.

ЧОРНІ ТРОЯНДИ

Од розп'ятих на небі долонь
вікна
вечірні
в багрянім інеї.
Кидаю
на сучасності вогонь
чорні троянди
душі
моєї.
Серце,
свої перебої покинь,
туго,
не стукай у скроні.
Чорні
звертаються пелюстки,
обертаючись
на червоні.
Крізь нестримні
полум'я і дим
світять літерами в муках ідеї
пелюстки як пожовклі листи,
в них вся повість душі моєї.
Я в огонь цей не марно прийшов,
що в обличчя шумить і влекоче.
І, здається, у мене знов
шістнадцятилітні очі.
Сміх мій теплий, дзвінкий,
і летять моїх дум лелеки
в те село, що за ним вітряки
синіють, як птиці далекі,
де дитинства одквітла сіянь,
де немає асфальтів і бруку,
де старенька бабуся моя
виглядає свого онука.
В морі зморшок обличчя їй,
моя доля її тривожить.
Сто два роки бабусі моїй,

і вона вже й ходить не може.
У вікно вечірня блакить
і двигтіння заводу шалене.
А бабуся на ліжку лежить,
все чекає листа від мене.
Рідна, дальня,
твоя в мені кров!
Пам'ятаєш той вітер над нами,
коли ти,
як в повстанці я йшов,
годувала мене пиріжками
і хрестила мене,
щоб не згинув в бою,
щоб вернувся до тебе крізь дими,
і лохмату шапку мою
поливала сльозами дрібними?
Ніч була від пожеж золота,
повна пострілів і тривоги,
коли зняв я з шиї хреста,
що дала ти мені в дорогу.
Роки йшли крізь мороз і вітер,
на полях не стихало, гуло ...
Лютували махновці - бандити,
коли знов я прийшов на село.
Тихі сльози, слова, поривання, —
передати чи можна їх зміст?
Я тобі відповів на питання,
що давно вже я комуніст.
І сьогодні, в цей вечір іскристий,
не забудь мені слів тих твоїх:
— Значить, гарні вони, комуністи,
раз пішов мій онучок до них. —
Серце б'ється і в горлі клекіт,
губи кривляться в плач і в сміх ...
Як я мало бабусі далекій
посилав з гонорарів своїх.
Туманіє образ бабусі ...
Крізь небажані сльози рясні
я на чорні троянди дивлюся,
що горять у потужнім огні.
Хай горять, я палю їх свідомо,
і з трояндами цими нехай

пропадають сумніви, втома
й марних сліз непотрібний одчай.
Щоб не знати ні злиднів, ні бруду,
щоб загинув минулого слід,
нам потрібні залізні люди
в цю епоху
великих
робіт.

Це в повітрі, це з думами бродить.
Та не скажуть мені, я клянусь,
що потрібно співать лиш заводи
і забуть про стареньких бабусь.
Тих бабусь,
що як верби похилі
над ставком
у зажурі німій,
тих бабусь,
що по серце, в могилі,
світ
вітають
новий.

Розпливлися вечірні долоні,
й мені в душу, у дзвоні пісень,
замість чорних троянди червоні
повертає
сьогоднішній
день.

Грудень, 1931 р.

МАРІЯ

Зеленіють жита, і любов одцвіта,
і волошки у полі синіють.
Од дихання мого тихий мак обліта,
ніби ім'я печальне — Марія ...

Ми з тобою одні. Ми у полі одні.
Ти стоїш перед мене, як вечір.
Я дивлюсь на заплакані очі твої,
на покійно нахилені плечі ...

В небі хмари біжать ... може, буде гроза ?!.
Зацвіли блискавиці над гаєм ...
Я не можу сказати, я боюсь розказати,
що тебе я уже покидаю ...

Що я можу ?.. Скажи ... Мої дні, мов хрести.
Я не мав і нічого не маю.
Ти стоїш і мовчиш ... тільки вітер тремтить,
на плечі твою шаль підіймає ...

Зеленіють жита, і любов одцвіта,
і волошки у полі синіють.
Од дихання мого тихий мак обліта,
ніби ім'я печальне — Марія.

ВОРОШИЛОВ

ПОЕМА

1

Там, де Донець, і в поле вітер кличе,
мов вільний дзвін за гаєм голубим,
де в сонці міняться смутні обличчя
і над заводом тане думний дим,
там народився в будці залізничній
смуглявий хлопчик, Ворошилов Клим,
щоб стати тим, чим потім можуть стати
обранці наші в час борні крилатий.

2

Щоб потім грім послать на всі кінці,
йдучи вперед невпинно, без утоми,
як і рядки закохані оці
в промінні рим рожево - золотому
Не знаю, чи купався він в Дінці,
але я певен, що купався в ньому.
І в вільний час прогляне, може, він
моїх октав натхненний боєм дзвін.

3

Звичайно, форма ця нова для мене.
 Октавами поем я не писав.
 Хіба вкладеш епохи ритм шалений
 в рядки заковані? Життя — не став.
 Але шуміть, думок моїх знамена!
 Продовжуй, хлопче, раз уже почав.
 І, може, дорікать мені не стане
 безсмертний Байрон, автор «Дон - Жуана».

4

Хай кожне слово знає, де воно
 і що робить йому, і як світити,
 і розливати образів вино,
 як дальні зорі неба синє сито,
 де все на місці. Сон уже давно
 упав на місто, мороком повите.
 А я про грім гармат і шуми трав,
 хоч Рильський теж октавами писав.

5

Сказать мені, звичайно, можна, брате,
 як революцію і чумаків
 з коханням у одному об'єднати.
 Про різні речі єсть і різний спів,
 і різні форми, бо життя строкате,
 і так багато в ньому ритмів, слів.
 Але мені обридло, слово честі,
 з самим собою суперечки вести.

6

Та мусить критиком бути і поет.
 Не переборщувать і знати міру.
 Лети ж, моя поезіє, вперед
 і звуків рій навій моїй ти лірі,
 щоб в мене вийшов вождь, не силует,
 не повторитись щоб ні в якій мірі,
 хоч у поемі є уже моїй
 гармати і епітет «голубий».

7

Хоч є Донець і буде Третя Рота,
та в цьому вже не винен я ніяк,
бо вийшов я з донецької голоти,
і Ворошилов Клим є мій земляк.
Ми — діти одного села й заводу,
хоч різні вдачею. Нехай і так.
Зростали ми під зорями одними,
вони світили і на мене й Кліма.

8

Там, за селом, зелені шуми нив
і залізниця крізь село — дугою.
Я будку знаю, де в минулім жив
великий Клим дитиною малою.
Там горобця з рогатки я убив,
коли маленьким бігав під горою,
а потім ворога свого б'ючи,
розстрілював каральників вночі.

9

Ви даєте поетів і вождів,
сумні землянки й будки залізничні.
Нехай про вас мій неповторний спів
летить вперед крізь зоряні сторіччя,
щоб для нащадків він не одгримів
і кликав так, як сурма в грози кличе,
коли бій серць зливається у такт
перед огнем нестриманих атак ...

10

Ми йшли вперед на поклик безнастанний :
«Війна палацам — вічний мир хатам».
Ворожі орди, як бліді тумани,
під нашим тиском рвались тут і там.
Був захід весь од вибухів багрян timer, —
і навіть хмари й ті корились нам,
тікали в даль, розвіяні в покорі
й крізь них на нас дзвінке дивились зорі.

Зорею нам майбутнє зайнялося,
 бо в боротьбі нас ворог не зборов.
 Де кров лилась, колгоспівське колосся
 тепер шумить, і не вернути знов
 минулих днів. Кому ця ера — осінь,
 а нам — весна, і квіти, і любов.
 Для нас цвіте зорі багряний човен,
 встають міста у радусі рештовань.

Я повертаюсь знову на завод.
 Там недалеко, біля Михайленка,
 маленька будка, що впаде от - от
 з крутого насипу, де вічно дзенька
 чавунка рейками, під вічний льот
 вагонів з вантажем. Біжить вузенька
 там стежка вгору, де так часто Клим
 по бабки лазив хлопчиком малим.

Вже обсипа зоря свої вінки,
 на гори сходить вечір ніжнокрилий,
 туманяться далекі вітряки,
 і синню покриваються могили,
 відбилися зорі в дзеркалі ріки,
 спадає дим розвіяний, безсилий,
 що лине вдаль з міцних грудей заводу,
 і блимає вогнями Третя Рота ...

Картини рідні! Рідний краєвид!
 Серпанком вечора донецького повіті!..
 Хоч і пройшло уже багато літ,
 не можу вас забути і розлюбити.
 Гримить історії залізний хід,
 а з ним і ми, нової ери діти,
 йдемо вперед, і тануть в тумані
 минулого заплакані огні.

Та я туман думками протинаю,
 лечу назад до рідних берегів
 і рідних хат. Холонуть небокраї,
 як серце в льоті. Світиться мій спів.
 Осінній вечір тихо догоряє
 і золото спадає з ясенів,
 шумить трава, про щось шепочуть клени ...
 І будка знов, як привид, перед мене ...

У світлі місячнім стоїть вона,
 немов задумалась на тлі заводу,
 мов кішка вколо бродить тишина.
 Десь чуть свисток. Ось будочник виходить.
 Він з ліхтарем, од нього тінь чудна
 біжить через рівчак і по городу.
 Рипить пісок у срібній тишині,
 і будочник нагадує мені

того, кого я бачу на портретах
 і на обкладинах товстих книжок,
 хто нас в огні на танки, на багнети
 водив крізь смерть, коня чийого крок
 чув світ старий, і наші силуети
 звивались з ним під лезами зірок,
 як блискавки з гарматною грозою
 на димнім тлі пожежі світової.

Це — Ворошилов - батько. Він у тьму
 повільно йде і рейки оглядає,
 і доля сина мариться йому
 такою, як і всіх. Він і не знає,
 що рабських днів розіб'є Клим тюрму
 і вирветься на світлі небокраї,
 ударивши в нечуваний ще дзвін,
 а з ним і тисячі таких, як він.

Горить ліхтар. В огні його проміння
холодні рейки світяться, повзуть.
Не знають рейки, що по них у сині
Червона гвардія проріже путь,
і в тій грозі впадуть жахні склепіння,
до неба здійметься сувора лють
і вибухом нестримним динаміту
шпурне до зір непотріб недобитий !..

А в будці сон, а в будці тишина.
Малеча спить і лиш зітхає мати,
крізь сльози дивиться на них вона.
Від дум важких не хочеться їй спати.
Як далі жить? Немає злидням дна.
Невже ж то доля в них така проклята,
невже ж отак сидіти тут весь вік ?!
Чого такий спокійний чоловік ?

Чого не рветься він у світ широкий,
куди так часто поїзди біжать ?..
Куди так владно кличе їхній рокіт,
і тягнеться за ним її душа ...
Невже цей світ для них такий жорстокий
і хтось поклав на радості печать ?..
Де відповідь? Все довші тіні ночі ...
І тільки Клим щось уві сні шепоче ...

Над содовим заводом у огні
світань донецьких пролітали роки,
синіли вітряки у далині,
і розбігалися шляхи широкі,
шуміли вишні по садах рясні,
пахтіло квітами, і зорі щоки
рум'янили вітрами на горі ...
Мантачками дзвеніли косарі

23

у білих сорочках, брилях широких,
згиналися ритмічно по степах,
і коси блискали ... О вітру кроки,
в траві зів'ялій пісня хвиль і, ах,
дівочий зір і вечір синьоокий,
розіп'ятий криваво на стернях ...
Під зорями гармонія там плаче,
де пролітали дні його дитячі.

24

Його? Ні, їх. Таких, як він, у нас
зростали тисячі, й над тисячами
піднісся він, це нам його Донбас
зростив для бур. Міцний він тільки нами.
Його до зір піднесли руки мас,
щоб він горів, як прапор, над віками,
в прийдешнє нам освітлюючи шлях,
цей велетень, народжений в боях.

25

Копалень крила чорні над рікою,
солодкий вітер тихих вечорів,
ряди домів, громадою мутною
ви слухали його дитячий спів ...
О, гнів огнів над димною горою!
О, гуркоти вечірніх поїздів!
Летіли дні крилатою юрбою,
як журавлі над Білою Горою.

26

Там, на горі, і музика, і спів,
в огні балів стрункі стоять палати ...
Ви, що зросли в вінках безжурних днів,
чи знали ви, що значить старцювати?
О, з вас ніхто тоді про це не снів,
але тепер ідіть із хати в хату,
жебрачте, прокляті, як гній, як дим!
Хто був усім, той став тепер нічим!

Жебрайте й ждіть! Це ми йдемо грозою
по ваших нервах, жилах і кістках...
Встають міста за даллю голубою,
куди простягся наш залізний шлях.
Скарби життя беруть мільйони з боєм,
вам несучи відплати гнів і жах,
що їх підніс, скінчивши ваше свято,
меч диктатури пролетаріату.

І ви, як пил, що в даль вітри женуть,
як атоми, розвіяні й розбиті.
На вулицях Європи марну лють
ви носите... Під вами динаміти...
Идете ви зігнено в останню путь,
на фоні кризису і безробіття,
де по ночах не сплять банкір і кат
в передчутті Жовтневих барикад...

І світиться обличчя ватажка
в огні знамен на тлі будов і сині.
І пісня котиться звияжна і дзвінка
колись замурзаній донбасівській дитині
від мрійного поета - земляка.
Синіють вікна... Вже ранкові тіні
на стіни впали. Вже кричать гудки,
і з мозку йде в перо тепло з руки...

Зоря, як птиця, б'ється об колони
у залі тій, де Ленін виступав.
Там ходить Сталін, смуглий і безсонний,
і чути кроки більшовицьких лав
по всій землі... Хитаються бетони
ворожих веж у відблиску заграє,
і помсти крик летить по всій планеті
«За Лібкнехта, за Сакко і Ванцетті!

За всіх пригноблених !» — Все вище грізний вал
до верховин підводиться заліз мур ...
За чорні дні терорів і навал
ми йдем на чорні прапори фашизму.
Ведуть нас гнів, борні нестримний шал,
далекі вже від суму і від сліз ми,
коли встають пожежі навкруги ...
Нехай тепер сумують вороги.

Ні, ще не раз заллються кров'ю бруки,
гнів інсургентів світом загримить.
Нам Схід і Захід простягають руки,
шматують вибухи просторів мідь,
і тупо б'є гармат далекий гуркіт
в захмарену від літаків блакить ...
То крізь вогні під прапор наш багряний
ідуть бійці Китаю й Індостана ...

Як радо нам ! У нас такий міцний,
незламний вождь, що з нами став на чати,
безсмертний Сталін. Крізь суворість вій
так тепло світить зір його крилатий.
Як гордо нам, бо нас веде на бій
вождь світового пролетаріату,
за щасні дні, що ми будуєм з ним, —
і поруч нього Ворошилов Клим.

Коли серця всіх трударів зібрати
і злить в одно, під гуркіт наших днів,
це буде серце Сталіна. Як радо,
як юно нам ! У сонці квітне спів.
Встають у синь колгоспівські левади
й гримлять міста ... Вже вечір засинів,
в вікно оркестру линуть дальні звуки
і кроки рот, що гупають по бруку.

О, скільки нас! Хто злічить наші сили!
 Кордонів синь вартує РСЧА.
 Хоч витягла вже з піхов скривавілих
 Японія гадючого меча,—
 Але в напрузі мускули і жили,
 спокійні ми, за нас працює час,
 не тра землі чужої нам, але і
 вершка землі не віддамо своєї!

Ось на стіні новий портрет вождя.
 На ньому він у формі воєнмора.
 Вже сивий він, з біноклем на грудях
 і зором рідним, теплим і суворим.
 Крізь рій згадок дивлюсь на нього я...
 І от встають Донбаса милі гори,
 і хлопчик Клим на рейках, і над ним
 заводу содового дальній дим...

Виходить з будки чорнобрива мати
 і кличе сина. Як давно, давно...
 Та дні прийшли, покликали гармати,
 і він пішов... Годин веретено
 все крутиться, біжить, і час крилатий
 розкручує нитки. Мале вікно
 пропало десь, як будка... Це нічого,
 бо ми йдемо до Жовтня світового.

Бо знаєм ми, на місці одного
 нових бійців незлічні стануть лави,
 з огню ми вийшли і йдемо в огонь,
 щоб розцвіли в віках його заграви,
 щоб на руїнах «власного», «свого»
 встав світ новий акордом величавим.
 Хто поведе мільйони нас на бій,
 не сивий, ні, він вічно молодий.

АКАЦІЇ ЦВІТУТЬ

Акації цвітуть ... І в їхнім ароматі
ідуть закохані ... в очах їх щастя муть ...
І я з юрбою йду Думки мої — крилаті ...
Акації цвітуть ...

Акації цвітуть. Над рейок паралелі
там повний щастя сад хитається й шумить ...
І піє в тьмі струмок: лілюні, лю, нінелю ...
Якимсь передчуттям душа моя тремтить ...

Я бачу той струмок, і як дерева гнуться ...
Там липи аромат — дихання вуст твоїх ...
Солодкі солов'ї там плачуть і сміються,
і місяць слухає кохання срібний сміх ...

І поїзди летять, уквітчані стрічками ...
Куди прослалася щаслива їхня путь?
Кого везуть вони, цокочучи мостами,
й на їхньому путі скрізь станції цвітуть ?!

А ранки !.. А блакить !.. Пливуть од рік тумани,
й міняється в тонах, як музика, зоря ...
Сьогодні в нас весна: в нас — свято Дніпрельстану,
бо ми перемогли, і очі в нас горять ...

Вирує Дніпрельстан ... і світяться турбіни,
що до Комуни нам проб'ють блискавну путь ...
Майова впала ніч на гори, на долини,
і в серці кожному акації цвітуть ...

Я бачу кораблі: по сивому Славуті
пливуть вони, пливуть — поважні, як качки ...
Покірно їх несе цей велетень закутий,
і музика летить над дзеркалом ріки ...

А скрізь на берегах без димарів заводи,
намистом на груді у ночі, у весни ...

Старих гудків не чуть,— там інший спів заводить
електрика в цехах про здійснені сні ...

Про те, за що ми йшли восторжено вмирати
з комуною в очах і піснею в устах ...
І не спинили нас ні танки, ні гармати,
нащадкам і собі пробить в Комуни шлях ...

Я бачу дітвору Вона з веселим сміхом
учитися летить зі швидкістю, як блиск,
і літаки цвітуть їх неповторним сміхом ...
До них мої думки промінням простяглись ...

Аж ось вони зайшли в широку залу, світлу,
з кімнати синьої виходить вчитель їх,
смуглявий і стрункий, як дівчина, привітний ...
І гомін школярів поволі спав ... Затих ...
— Сьогодні ми почнем про свято Дніпрельстану
і пригадаєм ми героїв тих часів,
що йшли за нас крізь смерть, крізь морок і тумани,
що з кулею в грудях Комуни слали спів ...—
Я чую голос цей ... І серце щасно тане ...
Дрижить моє перо, горить моє лице ...
І мовчки слухають Комуни громадяни,
як хлопчик їм чита: «Лисиче над Дінцем».
Лисиче над Дінцем ... Любов моя безкрая!
До вас, до дальніх вас, щоб вічно молодим
в віках і з вами жить ... Лиш дівчинка спитає
у вчителя свого: — А що таке цей дим?..

1932

ЗНОВ СЕЛО ...

Знов село. По блакитному трапу
сходить сонце над маревом нив.
Я в пальто і у фетровій шляпі,
де колись у свитині ходив.

Де колись неповторного літа
одягнув я, смуглявий юнак,
коли став на заводі робити,
не свитину, а теплий піджак.

Роки йшли силуетами станцій,
що минали на фоні заграв,
коли я гострооким повстанцем
на шинель піджака проміняв.

А коли одлунало, й багнети
ми змінили на пера, тоді
я купив закордонні штиблети,
став ходити у шляпі й пальті.

Я життя вже заповнив анкету,
приза першого взяв у бою.
І смуглявим і ніжним поетом
перед огнищем рідним стою.

Як колись, в цей провулок, садами,
я повз верби пройшов, через гать ...
Та не вийдуть мене біля брами
ні сестра, ні Сірко наш стрічать.

Вмер мій батько. І брата не стало.
Сплять вони під хрестом край села ...
Нашу хату давно поламали,
ту, що нашою і не була.

Щоки чують, як котяться перла,
тихі й теплі ... Вертатись пора.
Санітаркою юною вмерла
од плямистого тифу сестра.

Друга вмерла недавно від раку.
Скільки сліз я за нею пролив !..
А старого й глухого собаку
Від жалю я з нагана забив.

Ось і школи знайомої мури,
і до мене біжать школярі ...
— Це — поет наш, Володька Сосюра ! —
Їх усмішки — мов квіти зорі ...

— Чом це ти одягнувся буржуєм ?
Одяг цей не приносить добра ...—

Мені «Зиму Червону» цитує,
критикує мене діввора.

Вийшов вчитель ... Згадки — як намети ...
Ми говорим про те і про те ...
— Я не знав, що мій учень поетом,
українським поетом, зросте ...—

каже він. Запалив я цигарку,
вчитель — теж. Скільки споминів, слів !..
Як я, від нього потайки,
цигарки в час перерви курив ...

Марив будь я тоді інженером,
вийти з бруду на сонячний шлях ...
Бив з рогатки собак і, за пера,
біля школи ходив на руках ...

Попрощалися. Дощ уже крапа ...
Марив я ... Як давно це було
Що вернусь я в пальті і у шляпі
з гомінливого міста в село ...

Ах, ви мрії, ви милі, дитячі,
як обличчя за дальнім вікном ...
Над селом небо осені плаче,
дим завода пливе над селом ...

Працювать, працювать, безумовно !
Кожній хвилі нема ж вороття !
Ні ! Я зовсім іще не заповнив
золотої анкети життя.

Літо, 1932 р.

Я ПРИГАДАВ

Осінні кольори і мрії.
Я йду. Народжується спів ...
В алеях тоскно вітер віє,
шумить і плаче між кущів.

На землю жовте і червоне
з дерев летить і лине скрізь.

Я пригадав крізь скло віконне
благить очей в тумані сліз.

Ось так же жовте та червоне
з дерев летіло, мов крізь сон ;
біля станційного перону
стояв військовий ешелон.

Ридала сурма над горою,
шумів за муром жовтий сад,
і ми прощалися з тобою
під дальнє охкання гармат.

Вагони рушили поволі
в важкому цоканні заліз,
і, повний розпачу і болю,
твій крик протяв мене наскрізь.

1932

МАРІЇ

Якби помножити любов усіх людей
ту, що була, що є й що потім буде,—
то буде ніч ; моя ж любов — як день,
не знають ще чуття такого люди.

Якби зірвати з неба всі зірки
і всі сонця з усіх небес на світі,—
моя любов горітиме яркіш
на всі віки, на тисячі століть.

Якби зірвать квітки з усіх планет,
що вітер їх під зорями колише,—
моя любов пахтітиме міцніше
над квіти всі, бо я — творець, поет.

Якби зібрать красунь усіх віків,
повз мене хай ідуть вони без краю,
Марії я на них не промінюю,
ні одній з них не вклониться мій спів.

Хай очі їх зіллються в зір один,
і в серце зір цей буде хай світити,
зачарувать мене не зможе він,
твоїх очей йому не замінити.

З яких зірок злетіла ти сюди,
товариш мій, і друг мій, і дружина?
Світи ж мені, світи мені завжди
над зорі всі, зоря моя єдина!

1933

1934—1940

ХЛОПЧИК

У полоні білому, в Одесі
я згадав, у гуркоті навал,
по мосту йшов хлопчик літ на десять
і свистів «Інтернаціонал».

Вдалині хиталися дерева,
і синів задумано прибій ...
Раптом крик повітря полудневе
пронизав наказом гострим : — Стій ! —

Грубий крик і клацання затвора,
і лякливе лопотіння ніг ...
Але куля зла і гострозора
перетнула хлопчикові біг

Перетнула, кинула на камінь
на гарячий, на південний брук ...
Кров забила чорними струмками
й розпливлась біля обличчя й рук ...

І коли вечірня позолота
залила загравами квартал,
посинів навік маленький ротик,
що свистів «Інтернаціонал»

1934

ЛІ

Навколо вітер свище,
і в небі хмари злі ...
Сидить на пожарищі
маленький хлопчик Лі.

Японці вбили тата,
спалили все село.
Людей від кулі ката
багато полягло.

Далеко десь од станцій,
з зірками на чолі,
живуть в горах повстанці,—
й до них зібрався Лі,

щоб відплатить за тата,
за себе і за всіх,
хто ще ярмо прокляте
не скинув з пліч своїх.

І він пішов полями,
де шум холодних трав,
і місяць білі плями
йому під ноги слав.

Минав далекі хижі,
де стрілянини жах,
і од японців хижих
ховався у ярках.

Од мороку німого
пливли тривога й сні.
Світили Лі дорогу
лиш зорі з вишини.

Й далеко там од станцій,
де гори й вітру спів,

братів своїх, повстанців,
маленький Лі зустрів.

Вони зорю червону
несли усій землі
і до свого загону
взяли малого Лі.

І Лі співає дзвінко
і йде, як всі, вперед.
Японська карабінка
і з зіркою кашкет.

Як зорі, грають очі,
бійцем зростає Лі
в своїй сім'ї робочій
з шахтьорів і кулі.

І знають хай бандити,
що в золоті й шовках :
уже встає над світом
червоний праці стяг.

І хай запам'ятають
ворожі зграї злі :
маленькі Лі зростають
в великих грізних Лі !

1934

Іду я стежкою дзвінкою.
Так вільно й молоді мені.
І Марс горить переді мною
в непереборній вишині.

Над далиною голубою
віків гармонії печать,
і наче крила за спиною
в просторах світових шумлять.

Я хочу піснею ясною
прославить радість на землі,
щоб юні повною луною
вона цвіла у днів далі.

Повітря медом лине в груди,
і грає зорями блакить.
Так хто ж сказав, що я не буду
з тобою, пісне, в світі жить?

1935

Д А Т А

Вже рік минув. Ми згадуєм тепер це
й тієї кулі хижий, гострий свист,
коли розбив твоє велике серце
зінов'євсько - троцькістський терорист.

В уяві знов стоїть та чорна дата
і образ твій, до болю рідний нам,
і траур над снігами Ленінграда
й над краєм всім, і гнів в серцях до дна.

Несли вожді героя домовину
і тисячів гримів за ними крок,
кого він вів на сонячні вершини,
і з ким ти йшов завжди до перемог.

Ми поклялись віддячити за брата
в той дальній день, під траурний мотив,
і він упав, як молнія крилата,
відплати меч, на голови катів.

Здійснили ми і другу клятву горду,
ту, що дали безсмертному тобі:
твій край дає стахановські рекорди
в невиданій ніколи боротьбі.

Вони ідуть, шахтьори, інженери,
в борні за світ, нема упину їм.

І літаків мотори в стратосфері
гримлять великим іменем твоїм.

Крилом ясним ми протинаєм далі,
нестримані соратники побід.
Будь певний ти, бо з нами рідний Сталін,—
він буде наш, цей неозорний світ !

Ми всі здійсним цю третю клятву щиру,
яку дали тобі ми як один.
Нам не забудь тебе, товариш Кіров,
ти з нами йдеш до сонячних вершин.

1934

Сьогодні я такий щасливий,
мов вийшов хлопчиком на шлях,
де сонце наливає сливи
солодким золотом в садах.

Сьогодні я такий співучий,
так гордо й радісно мені.
Крило зорі рум'янить тучі
у голубій далечині.

Сьогодні я такий бадьорий,
од кроків котиться луна.
А наді мною зорі, зорі,
і там, над зорями,— вона.

Сьогодні я такий веселий,
що молодіти хочу знов.
Біжать дроти од міст у села,
а в тих дротах — моя любов.

Київ, 1935

В СТОЛИЦІ

Я ходжу у вуличнім прибої,
де асфальт у мареві огнів,
і з безодні темноглубої —
місяць зайвий, як минулий спів.

Теплий вітер між каштанів лине,
барви, й сміх, і вигуки кругом.
Це шумить столиця України
над залитим зорями Дніпром.

Лине ніч, і в ній снуються думи,
а над ними зоряне рядно.
І згадав я в вуличному шумі
інший шум, що одшумів давно.

Не такі тоді були квартали,
над лицем стривоженим ріки,
як у білих Київ одбивали
непоборні Щорсові полки.

Він ішов. Гули в боях дороги.
Він дивився впевнено кругом,
і горів огнями перемоги
зір його під темним козирком.

Я згадав і степ той, і могили,
і вогонь у дальньому гаю,
де ворожа куля нахилила
командира голову в бою.

Ми боролись, щоб ніякі сили
не спинили наш до щастя біг,
щоб життя, мій Києве, шуміло
на зелених вулицях твоїх.

1935

НАД ЗОШИТОМ

На мене зорять знов закохані рядки,
що серцеві колись відкрили в щастя браму,
де шахти на горі за синіми садами
й багрянні квіти зір над хвилями ріки.

Синіли на межі прощально васильки,
вони услід мені голівками хитали,
коли з села я йшов в задимлені квартали,
в рум'яну далечінь од верб і од ріки.

Рожевий пил спадав, синіло все кругом,
і коси золоті зоря вплітала в трави.
Я покидав село і тихий зір ласкавий
над айстрами в саду за голубим вікном.

Пройшло багато літ. Я знову на селі,
сиджу над зошитом, де юною рукою
писав я в давні дні задумані пісні,
що в серці розцвіли пахучою весною.

Моя далека юнь, ти не здаєшся сном,
хоч зморшки на чолі все глибшають у мене,
життя, як і раніш, веселе і зелене,
під вигуки гудків гуркоче за вікном.

Багрянні од зорі шумлять мені тополі,
хитаються й шумлять, як і тоді давно ...
І пісня котиться в розчинене вікно —
то їдуть трактори з колгоспівського поля.

На землю сходить ніч і зоряним рядом
вона вкриває все, мов ніжною габою.
Рожевий тане пил, синіє все кругом,
і комсомольці йдуть шумливою юрбою.

Огнів далека гра у вишині прозорій,
електрики огні в заводі й на селі,

наначе дивний хор, в липневій теплій млі,—
це з зорями небес земні злилися зорі.

И так радісно мені, і з серця лине спів
про цю добу, що в ній так сонячно живу я.
І згадуючи гул моїх минулих днів,
пожовклі сторінки у тишині цілую.

1935

НІЧ

II

Ніч холодною рукою, там, за даллю голубою,
розгорнула наді мною зір невидані світи,
і дорогою ясною кличе, манить за собою,
щоб нервовою ходою міг за нею я піти.

Ніч, не клич мене, не хочу! Ніжний день чарує очі,
де акацій цвіт влекає й розцвітає синь очей...
Тумани твої на клоччя хай порве мій спів робочий,—
ліг на вікна з опівночі золотий зорі іней.

Розкрива проміння вії, в серці радісно ясніє...
Сон злітає на Марію... Спить давно вже мій синок.
Я сплітаю співо - мрії. У кімнату вітер віє.
Стільки радості й надії, хоч немає цигарок.

В небі зоряні плакати. Сон і тишина кімнати.
Ніч свої згортає шати, впали роси на поля.
Золоті гудуть гармати,— то зоря привіт крилатий,
щоб я міг тебе співати, посилає нам здаля.

1935

ЗАЦВІЛИ КАШТАНИ

Зацвіли каштани. Пелюстки проміння
на панелі ронить сонячна блакить.
Гей, ви, далі, далі безконечні й сині,
як чудесно в світі молодому жить!

Зацвіли каштани. Май у серці й слові.
Гордо і привітно, пісне, задзвени!
Вулиці веселі, вулиці святкові,
як щасливі ріки, в щебеті весни.

Слався, наша юність, і сади, й діброви,
і міста, і села, край орлиний мій,
славтесь, наші руки, стяги пурпурові
й той, кому навіки кожний серця бій.

Ці полки могутні, танки і гармати,
ці ряди, що ними день і даль буя,
шум гаїв широкий, в небі флот крилатий —
це моя вітчизна, молодість моя.

Все у ній сіяє, слава і походи,
свист клинків у полі і набоїв спів.
Задивився Київ у Дніпрові води,
відбива Славута море прапорів.

Києве, мій Київ, рицар України,
малинове місто юності й пісень!
Зір для тебе квітне, спів про тебе лине
на лани блакитні в цей майовий день,

на моря бурхливі, на високі гори
в сніжному завої, де вітри й орли,
на степів південних сонячні простори,
на міста, що вежі в небо простягли.

Краю героїчний, пісне соколина,
ми розбили бурі вільними грудьми,
підняли ми в лузі журну ту калину,
Україну славу звеселили ми.

Вулиці майові, вулиці святкові
в прапорах і квітах, у хитанні віт.
Хлопці кароокі, юнки чорноброві,
край орденоносний, непоборний світ.

Небо над землею, як весна, привітно,
як над синім ставом пісня солов'я.
В кожному серці сяє, в кожному серці квітне
зорями повите Сталіна ім'я.

Зацвіли каштани в пелюстках проміння
і хитає віти теплий вітровій.
Гей, ви, далі, далі безконечні й сині,
як чудесно жити на землі моїй !

СВІТАННЯ

На сході троянди світання
в хитанні гілок золотих.
Це пісня моя не остання,
я серцем іще не затих.
Вже небо знімає намисто
далеких зірок угорі.
В піснях про народжене місто
я буду подібний зорі.
Неначе уранці весною
я йду золотим юнаком,
і дід мій, коваль, за рікою
призивно дзвенить молотком.
Над вітами вітер ласкавий
хмарки пурпурові жене,
і роси, і птиці, і трави
з зорею вітають мене.
Я слухаю співи прозорі,
як море, що лине до ніг,—
і сльози восторгу, як зорі,
як роси, на віях моїх.
Я йду золотою землею,
і серце моє — як вино.
То юність моя, що я з нею
уже попрощався давно.
Неправда. Той вітер ще лине,
що квітнув весною кругом.
Я знову в садах батьківщини
іду золотим юнаком.
І місто встає осіянне,
що в ньому співати я звик.
Мені тридцять вісім ? Омана !
Мені вісімнадцятий рік.

7-IV-36. Ніч. Харків

ЦЕ ТИ, МІЙ КРАЙ...

Це ти, мій край, моя ти Україно,
на сонці граєш радісним крилом,
гримиш піснями гордо, соколино,
що розцвіли веселкою кругом ...

Це ти, мій край, героїв батьківщина,
для тебе спів у серці — як весна.
Од літаків рясніє далина,
за ними зір у морі світла лине.

В огні знамен шумить кругом життя,
і люди йдуть упевнено і ясно ...
Це ти, мій край, співаєш про вождя,
що дав тобі життя таке прекрасне.

1936

В САДАХ

Як оксамитно вітер лине !..
Снігів розтанула вже муть ...
Настане час, і в юній сині
сади моєї батьківщини
рум'яним цвітом зацвітуть.

Так вий же, вітре кучерявий,
щоб молодів тобою я,
щоб стигли зорі, мліли трави.
Де гнуться верби понад ставом,
там пройде дівчина моя.

Ії на греблі я зустріну.
Яка ж то буде зустріч ця ?
До неї легітом полину,
й сади моєї батьківщини
шуміть нам будуть без кінця.

Про що ми будем говорити?..
Кругом синітиме Донбас,
над нами будуть зорі й віти,
і місяць буде той світити,
що нам світив в розлуки час.

Це буде там, де залізниця
біжить, дзвенить кругом села,
де в вечорах завод іскриться,
де рідні так трава і птиці,
де наша юність протекла.

Берези білі, сині зорі,
тепло смуглявої щоки,
донецькі далі неозорі,
і тиск руки, і щастя в зорі,
і сміх, як молодість, дзвінкий.

А вітер б'є в долоні в танку,
в трамваїв дзвоні юнь буя...
Той тихий шепіт біля ганку
Я йду на лекції щоранку,
й щоночі сню про неї я.

Це буде, друзі, буде, любі,
там, де шумить, цвіте Донбас,
де мій завод високотрубий...
Тугі, солодкі й рідні губи
відчую я в той жданий час.

А покищо ... хай вітер лине
в кімнату затишну мою.
Я буду вчитись щохвилини,
щоб гідним сином батьківщини
зустріть в садах любов мою.

1936

СТАЛІН

Твоє ім'я — як сурми срібний звук,
в борні за день завжди ти перед нами.
Тебе до зір знесли мільйони рук,
щоб ти сіяв як прапор над віками.

Ти нас ведеш, як вів колись давно
до перемог, скоривши час і далі.
Коли серця мільйонів злить в одно,—
твоє це серце буде, рідний Сталін!

Шумлять міста, і сонце знов і знов
встає для нас за даллю голубою.
Тобі вітчизна шле свою любов,
як кожне серце, сповнене тобою.

Цвіте мій край, як пісня у боях,
у світлі зір і у гаїв безжур'ї,
це ти зробив — це партія твоя,
це — кожний з нас, народжений для бурі.

Не марно, ні, боями край гримів,—
минули дні і злиднів і негоди.
У гуркоті заводів і ланів
прийми цей спів щасливого народу.

Прийми його у сонячний цей час,
щоб він гримів про тебе яснодзвонно.
Ти світиш нам, ведеш в майбутнє нас,
віків маяк і слава мільйонів.

1937

ВІТЧИЗНА

Ти — всі сонця, ти — небо,
у льоті, в боротьбі.
Якої пісні треба
і слів яких тобі?

Велика ти, безкрая,
слова ж мої малі,
такої ще немає,
як ти, на всій землі.

Нехай тобі минуло
однині двадцять літ,—
про тебе слава гулом
летить на цілий світ.

Зірвала, осіянна,
зірки з небес ярих
і в зорі Дніпрельстану
ти обернула їх.

У кожному серці стала
як радуга — зоря.
Ти ріки об'єднала,
народи і моря.

Твої міста і люди,
твої поля й сади ...
Так хто ж із нас не буде
співать тебе завжди !

1927

ПІСНЯ ПРО ВОРОШИЛОВА

То не лине сокіл смілий,
що завжди до бою звик,—
виступає Ворошилов,
наш луганський робітник.

А за ним ідуть рядами
ті, хто пана в море змив ...
Грає вітер кумачами
більшовицьких прапорів.

Проводжають їх дівчата
хусточками вдалині ...
І летять пісні крилаті,
революції пісні.

Наче крила соколині
в вишину беруть розгін :
про бої на Україні,
про Царицин і про Дін

Як над нами грози висли
і крізь вітер і туман
утікав за дальню Віслу
ненависний польський пан.

Пролетіли роки грізні
в перемогах і боях ...
З ними зв'язано залізне
Ворошилова ім'я.

Розливай же, пісне, громи,
бо ясна дорога ця :
до залізного наркома
від донецького бійця.

1937

ТРИ ГЕРОЇ

Це вам гримлять фанфар привіти.
Під голубий моторів спів
злетіли ви до стелі світу,
куди ніхто ще не злетів.

Туди, де полюс і морози,
проклали ви над морем путь,
в цей час, як чорні бомбовози
над Піренеями гудуть ...

З них бомби шлють на мирні брами
по знаку чорної руки ...
А ми сталевими крилами
з'єднали два материки.

Вони летіли, три герої,
в бою з природою туди,

де зорі слави всеземної
зійшли над нами назавжди.

Гримить од краю і до краю
все вище сонячний наш спів ...
Це з перемогою вітає
орлиний край своїх орлів.

1987

КРІМГІЛЬДА

БАЛАДА

Де кличе безодні хитлива імла
самотній окрилений човен,
у замку над морем Крімгільда жила,
з очима — як сонце зимове,

з волоссям — як сяйво північних заграв,
чолом — у задуми тумані.
І пояс англійський зірчасто сіяв
у неї на мрійному стані.

Минала для неї двадцята весна,
у замку над морем минала,
і лицаря з півдня кохала вона
з обличчям немов із металу.

Як ніч був юнак і дівчина — як день,
що никне до ночі з журбою.
На мові чужій він співав їй пісень,
подібних до моря прибою.

Коли він співав, то тремтіла вона,
не в силі здолати з собою,
і никла в знеможі сумна і ясна
на груди йому головою.

За вікнами море на скелі в бої
розгойдано мчало в прибої.
Крімгільда не знала, що брата її
юнак цей забив на двобої.

Він був селянин. У бою за село
з вікінгів розбійним загоном
два брата його під мечами лягло,
зросивши їх соком червоним.

В бою ще невинна була їх рука,
не чути вже більше їх мови.
Вони полягли од руки ватажка,
з очима, як сонце зимове.

Вадим за братами в ту мить не ридав,
не никнув над ними з журбою,
а вдарив вікінга й до пліч розрубав
шолома йому з головою.

Селяни були — як нестримний потік,
як велетень бився з них кожний.
Один тільки лицар на північ утік
під регіт юрби переможний.

Утік він туди, де тумани і мла,
в холодну далеку країну,
де в замку над морем Крімгільда жила,
яку він для слави покинув.

— Крімгільдо, Крімгільдо ! Програли ми бій.
Крімгільдо ! Нема в тебе брата ! —
він дівчині крикнув, як моря прибій,
як постріл невдалий гармати.

І стала Крімгільда — як вечір, як сніг,
як далі в ранковім безсонні,
так легко й прозоро упала до ніг
гіганту в посіченій броні.

І раз біля замку спинився співець,
смуглявий юнак зореокий,
волосся його ніби карий вінець
над чолом, і голос глибокий,

глибокий і ніжний ... Він голосом цим
співав і печальні й веселі ...

Це був трубадур мандрівний, мій Вадим,
що кинув кохані оселі,

де юнку його і коханих братів
забили північні бандити.
Він гнів і печаль на пісні перелив,
і зиму змінив він на літо.

На північ пішов, щоб піснями сказати
все те, що у серці кипіло,
й від скальдів для пісні що треба узяти,
щоб дужче вона загриміла,

щоб пісня дзвінка згартувала братів
і кинула в бій переможний,
щоб край його рідний зорею розцвів,
щасливий і вільний, як рожа.

Так думав Вадим, так він знав і робив,
простившись з сльозами гіркими.
А море суворе і грізне, як гнів,
шуміло валами мутними ...

Зливався з прибоєм і хвилями спів ...
Вадиме, Вадиме, Вадиме,
нащо ти Крімгільду між сосен зустрів,
з очима, як сон, золотими ?

Ій серце забилося, як радісний дзвін,
і мрії окрилило юні ...
Вона полюбила Вадима, та він
не міг полюбити красуні.

— Скажи, о Вадиме, — питала вона,
вся мука, в обличчя натхненне, —
чому в твоїм зорі байдужість одна
і ласки немає для мене ?.. —

Та раптом над ними чийсь крик, як огонь,
ударив : — Так ось де ти, гаде !?
Це він, це убійник Олафа твого,
Олафа, коханого брата !

Це він!..— І Крімгільда, волосся рвучи,
упала на землю в риданні ...
І в місячнім сяйві схрестились мечі,
як очі в смертельнім єднанні ...

Шуміли вали, і ридали сичі
у криках, у дзвоні металу,
як очі Крімгільди, сіяли мечі,
ворожого серця шукали ...

Давно вже погасли вгорі янтарі,
що в небі тремтіли потоком.
Два лицарі б'ються на фоні зорі
над морем, на скелі високій.

Аж ось посковзнувся об камінь один,
хитнувся й потяг за собою
другого ... І впали обидва, як дзвін
у море, униз головою.

І довго кипіла морська глибина,
і кров'ю вода клекотіла,
аж поки не кинула гнівно вона
на берег суворий два тіла.

Підбігла Крімгільда і впала на труп
того, хто був сонцем для неї ...
Але вже ні знаку ні з рухів, ні з губ,
ні з вій у кривавім інеї ...

Та що це?.. Як буря кругом загула,
то ліра од леготу, ліра ...
Трояндою пісня в душі розцвіла,—
і крикнула дівчина : — Звірі !..

Я знаю, кохав він, коханий, мене,
та дужче свою батьківщину,
над квіти, над зорі, над сонце ясне,—
і от він за неї загинув ...

А я б з ним щаслива, як квітка, була,
забула б і край свій і брата,—

і пісню Вадима Крimgільда взяла,
ту пісню любові й відплати ...

Ця пісня і зараз гуде крізь віки,
та вже ми за все відплатили ...
Без ліку, без краю червоні полки
рядами ідуть молодими.

І пісня лунає ... Хай ворога тьми,
та ми революції сили,
ми — дні ... І лунає ця пісня, що ми
катам ще не всім відплатили.

Харків Ірпень
1944—37

ГАМЕН¹

ПОЕМА

I

Нехай цей спів, як вітер, лине
в вечірній час над морем трав
В сім'ї шевця — маленький Ціна
в підвалі темному зростав.

В важкій нужді, що гірша смерті,
в нужді без краю і межі,
завжди голодний і обдертий,
латав він чоботи чужі.

Пливли для Ціни довгі роки, —
хотів він вирости скоріш.
Як море хиже і жорстоке,
шумів за вікнами Париж ...

В колясках їхали панята,
гвіли усмішки їм ясні.
А в Ціни босі ноженята,
худі, порепані, брудні.

¹ Вуличний хлопчик (по - французьки).

II

І жив у першому поверсі
панич Арно. Він мук не знав.
Ніщо, ніщо в холоднім серці
нужди кошмар не викликав.

Він був чванливий і пихатий,
на Ціну зорив він крізь сміх.
Немов цариця — його мати,
і батько — цар ... Бо дім був їх.

Арно — в кафе, Арно — всім «любий»,
він «покоряв» дівчат серця ...
Все фарбував карміном губи
і щоки пудрив без кінця.

І раз Арно проходив бруком,
назустріч — коні як огонь ...
Він не почув глухого грюку,
та був тут Ціна — осторонь.

Гукнув він — Стій !..— І цю гадюку,
потвору, в золоті й духах,
урятував ... Щоб знову круком
панич крутився по садах.

Він Ціні дав (як це їм личить)
сантим — за чорнеє життя.
Він не сказав : «Мій рятівниче !..»
лиш подививсь, як на сміття ...

Нехай іде й махає стеком,—
у Ціни очі — як ножі ...
А мимо йдуть шляхом далеким :
обличчя ... рідні і чужі ...

Аж ось пройшла похила жінка,
в її очах голодний жах ...
Охляла й висохла дитинка
поникла в неї на руках.

Вона хитається з утоми,
ніде притулку не знайде.
нема такого в неї дому,
як у Арно, що гордо йде.

За нею — Ціна, мов незрима
і зрима тінь, мов неба спів ...
— Постійте, тьотю! — і сантима
дитині в ручку положив.

А сам пішов ... Моє хороше,
чому, чому ридаєш ти?..
Чи мо' тому, що ти не можеш
усім цим тьотям допомогти?..

А ось іде, пахуча й тонка,
їй весело у ніч таку.
За нею вслід біжить болонка
на золотому ланцюжку.

«Держи його!..» — «Лози!..» — невпинно
позаду крики, рев і ах ...
Та не здогнуть нікому Ціни ...
Це що блищить в його руках!?

А!.. Ланцюжок! А де ж болонка?
Вона за Ціною біжить!?.
Ні, ні! Над нею плаче тонка,
немов зарізана вищить ...

Тебе виправдую я, Ціно!..
Я й сам, коли б я був малим,
там, у Парижі чи в Берліні,
з одчаю теж таке б зробив ...

Та це не варто. Повставати
на ката треба! Ніч горить ...
Вітрини, музика, плакати ...
І уночі Париж не спить ...

III

Прийшла війна. Під неба шати
летіли вигуки й пісні,
рядами йшли кудись солдати
і пропадали вдалині ...

Шуміли юрбами квартали,
та юрби ті були в шовках,
в циліндрах юрби вирували
і злотом заливали шлях.

Була зима. Холодні віти
вітри хитали ... В млі годин
чув Ціна крик несамовитий
чужий і дикий : «На Берлін !..»

І думав він у тьмі, маленький :
«Чому кричать вони, чому ?»
Коли татусь його і ненька
казали : — Всіх їх — у тюрму,

бандитів цих !.. Вони за гроші
готові горло гризти всім !..—
А за вікном летить пороша
і сонце в ній — неначе дим ...

— Арно !.. Він буде офіцером,
це цуценя рябе й руде
(бо грошей — тьма) ... Як жить тепер нам ?
І що з біднотою буде ?..

Погонять їх, немов отару,
собі — на смерть, на славу — їм ...
Це все панів прокляті чвари.
А ми, біднота, тут при чім ? —

казав татусь під крики й свисти,
що пролітали за вікном ...
— Ех, паразити ви, бандисти !..—
И гатив підметку молотком.

IV

Все менше для шевця роботи,
хоч і робить було не лінь.
Прийшла війна й нові турботи,
став Ціна з голоду як тінь.

Грозило все йому бідую :
і захід сонця, як кумач,
і сльози матері блідої,
і плач сестер, голодний плач ...

Мов у жахливій завірюсі,
криваві дні летіли в муть ...
Уже давно його матусі
в крамниці набір не дають.

Без хліба, сонця і без ласки
минає днів потік швидкий ...
А за вікном летять коляски,
і в них панята — мов квітки ...

Вітри холодні хмари гнали.
І небо все було мов мідь ...
Як батька на війну забрали,
де даль гарматами гримить.

На схід холодні хмари мчали
і плакав вітер у шибках,
як мати в Ціни умирала
на ліжку бідному в сльозах ...

А потім !? Люди, домовина ...
І в ній — матусине лице ...
Цього забуть не може Ціна.
Та й як забути можна це ?!

У млі холодного підвалу
як жить маленькому тепер ?
Сусіди добрі розібрали
його заплаканих сестер.

V

Кривава звістка серце ріже ...
Як гул могутньої ріки,
все ближче й ближче до Парижа
похмурі Прусії полки ...

І вечір був, гула країна,
як рій стривожений в огні,
коли узнав маленький Ціна,
що вбили татка на війні.

Минали сумно так години,
усе страшним здавалось сном ...
І плакав у підвалі Ціна,
і вітер плакав за вікном ...

VI

У світлі сонця променистім,
що розцвітало на шибках,
в брудних кварталах передмістя
копався Ціна в смітниках ...

А в небі хмари — наче вата,
і вітер між домів шумить ...
Мої ви бідні ноженята
і очі, ніжні як блакить !

Сирітко мій, моя дитино,
з блідим нахиленим чолом ...
Нехай про тебе пісня лине,
як тихий вечір за вікном ...

Нехай цвіте, немов над полем
огонь зорі в вечірній млі,
щоб не було уже ніколи
і горя й злиднів на землі !

VII

Та що це, що ? Гримлять оркестри.
Народ повстав, народ повстав !..
Вперед на бій, брати і сестри,
хто на землі знущань зазнав !

Вперед! Виходьте із підвалів!
Палаці — справа ваших рук,
і ці на паннах пишні шалі,
і магазини, й хліб, і брук ...

І всі книжки і вся музика,
усе це створено, коли
у млі лунали ваші крики,
коли рабами ви були ...

Вперед! На бій, на горді вежі,
де люто в'ється панський стяг ...
Розірвем ми кордони й межі
з огнем комуні у серцях!

Вперед і хлопчики смугляві,
що знали вулиць дикий свист,
коли сніжинки кучеряві
вкривали скорбний жовтий лист ...

Дивіться, як блищать вітрини,
за ними їжа і ляльки ...
Над ними вічно гнули спини
і ваші сестри і батьки.

І матері, й брати ... В Парижі
і скрізь по світові, в злий час ...
Та жерли все байдужі й хижі,—
й були ляльки ці не для вас.

Але тепер — усе народу,
все, що на світі, все йому,
бо все його!.. Нужду й негоду
ми заженем у вічну тьму!

До зброї, Франціє, до зброї!
І, як огонь, повстав народ:
сини родини трудової,
бійці омріяних свобод ...

VIII

Пани втекли. Вони в Версалі.
Втекли панята й паничі ...
Народ, в огнях і дзвоні сталі,
до щастя підібрав ключі ...

І сміх, і співи ... Барикади ...
Вожді на вулиці, між всіх ...
Тому і лине юно й радо
в огні знамен веселий сміх.

Вони — як всі, вони — як зорі
в безмежнім морі синіх блуз,
цвіте весна у їхнім зорі ...
Барлен, Домбровський, Делаключ ...

І ти, Дюваль, і ти, мій Ціна,
дівчата, хлопчики, і всі,
хто потім страшно так загине
на золотій землі росі ...

На золотій, бо сонця коси
вам витруть сльози із очей,
криваві сльози ... Ближче грози
тяжких ударів батарей ...

Версальці йдуть !.. Не спи, народе !..
Ти надто добрий, мій народ,
в той час не зміг ти для свободи
перестрілять усіх господ,

усіх, хто з зброєю й без зброї,
хто боязкі й гадючно злі ...
При них для раті трудової
не буде щастя на землі.

Вони шиплять, повзуть, гадюки ...
Ну що, ну що робить тепер ?
Вони повзуть ... І довгі руки
уже простяг кривавий Тьєр,

цей хижий карлик !.. Щоб народу
старе ярмо надіти знов,
щоб утопить в огні свободу
І небо бризнуло, мов кров ...

Це вдарив залп ... Найкращі, смілі
пішли так радісно на бій,
щоб не змогли прокляті білі
сім'ї пошкодить трудовій ...

Щоб не змогли ... Але несила ...
Хоч билися за кожний крок ...
І знов рука кривавокрила
замкнула щастя на замок ...

ІХ

Остання впала барикада,
навколо трупи, без кінця ...
Хто ж це стоїть між них так радо,
так гордо й сміло ?.. Ручка ця

у смітниках конфет шукала,
і папірців, і ягідок ...
У млі холодного підвалу
звучав оцей маленький крок ...

Що ж це трима худенька ручка,
чому цей хлопчик не тіка ?
А вітер куль в лице — так рвучко,
і вже гримить хода тяжка ...

Версальці йдуть. За поворотом
уже з'явився офіцер ...
За ним тупа солдатів рота ...
— Так ти живий ? Ти ще не вмер ? —

кричить Арно поперед роти ...
— Не вмер ! — у відповідь гримить ...
І затулила куля рота
панку чванливому в ту ж мить.

Це вдарив Ціна з пістолета ...
Панок упав ... Застигли всі ...
Лиш жовті, в золоті, штиблети
розкинулись в крові росі ...

А Ціна миттю — у ворота !..
Через паркан !.. Його знайти —
що порошок в купі злота,
що в полі вітер золотий.

Та що це, що ? Немов стрілою
протнуло спину і живіт
мому маленькому герою ...
Чому так страшно він поблід ?

Хто ж підхопив його на руки,
хто це несе його, біжить ?!
Щоб не здогнали чорні круки ...
В чиїх обіймах він лежить ?...

Шепоче Ціна, мов крізь дим :
— Ну, глянь, ну, глянь, себе примусь ...—
І враз він засіяв очима —
над ним схилився його татусь ...

Він у крові, йому бинтами
уся обвита голова,
і сам, і сам він, мов з нестями,
шепоче золоті слова ...

— Синочку мій, моя лелеко,
моя любов, моя зоря,
я понесу тебе далеко,
туди, за синії моря.

Туди, де сонце не заходить,
де люд щасливо так живе,
де смерть по вулицях не бродить
і кров народу не пливе ...

Я заберу сестер з тобою.
Ми будем жити там, малий,

аж поки сурми золотої
покличе крик нас знов на бій.—

Ідіть, ідіть, я вас вітаю.
Він є, він тут, щасливий май ...
Він тут, брати, він обнімає
й цілує вас, мій рідний край !

1937

ЛЕНІН

Пролетіли роки, як шумливі ріки,
як дощі весною, свіжі, золоті.
Образ твій у серці кожному навіки,
ми йдемо незмінно по твоїй путі.

Крізь запілля ночі, крізь тюремні муки
вивів ти на неї трудову сім'ю.
Піднялись на ката наші гнівні руки
і вітчизни щастя вирвали в бою.

Ленін ! Твоє ім'я, як зорі сіяння,
як огонь гарматний в той повстання час.
Ленін — це мільйони, що на бій останній
йдуть по всій планеті. Ленін — воля мас.

Імени твого сяйво негасиме
світить нам дорогу, лє огні навкруг.
Нас веде невхильно учень твійлюбимий,
твій ясний соратник, твій найкращий друг.

Райдугою, садом розцвіта вітчизна,
ми скорили небо й далі голубі.
І гримлять простори клекотом залізним,
піснею дзвінкою, славою тобі.

Це зробив нам Сталін, це його орлами
небо над ланами грізно зацвіло.
Він сіяє сонцем радісним над нами,
щоб ніколи ночі в світі не було.

Ленін, рідний Ленін! Клятва твого друга
зацвіла містами, линуть поїзди
у тайзі далекій, де кордонів смуга.
Він такий, як море, він такий, як ти.

Спи спокійно, Ленін! Як зоря вишнева,
сходить над тобою перемоги спів.
Пронесе в Комуни учень твій сталевий
крізь вітри і роки стяг більшовиків.

II

Чи спів, чи крок маніфестацій,
чи гул моторів з висоти
у шумі теплого акацій,—
завжди, завжди між нами ти.

Чи йде у полі подорожній,
і небо міниться й сія,—
шепочуть губи безтривожно
твоє ім'я.

Як з денним променем колосся,
як з ніжним зором зір огонь,
твоє ім'я ясне злилося
з ім'ям соратника твого.

Чи в шумі кедрів поїзд лине
і з гулом проліта мости,
чи бій гримить за батьківщину,—
завжди, завжди між нами ти.

Чи над північним океаном,
де сяйва радісні цвіти,
летять республіки титани,—
завжди, завжди, між нами ти.

Злилось, натхнення і крилате,
як поклик огнений в боях,
з ім'ям соратника і брата
твоє ім'я.

III

Хай роки проходять без ліку,
і пісня приboями б'є,
у кожному серці навіки
орлинеє ім'я твоє.

Ми грати розбили похмурі
в безсмертних жовтневих огнях.
Ти вів нас до щастя крізь бурі
і вивів на сонячний шлях.

Вже років багато без тебе
на наших полях одгуло.
Над нами розквітлеє небо,
й до кожного щастя прийшло.

Садами цвітуть небокраї,
пливуть на морях кораблі,
і гордо наш прапор сіяє
на шостій частині землі.

В любові й у гніві, як треба,
злютовані ми, як один.
Гуде на землі і на небі
музика чудесних машин.

Як сонце, що лине над нами
й проміння нам шле зрлоте,
земля молодими містами
рясніє, шумить і цвіте.

Так лине, моя пісня висока,
як нашого щастя блакить!
Озброєна юнь огнеока
на варті кордонів стоїть.

А сурма до бою покличе,
за край свій ми станем грудьми.
Це, Ленін, твій пам'ятник вічний —
життя, що будуємо ми.

Як сонце, як небо, вітчизна,
що вів ти од горя і мук.
Здійснив свою клятву залізну
твій вірний соратник і друг.

1939

ПРОЩАЙ

В. Чкалову

Вітчизні ти віддав життя своє орлине,
герою рідний наш, безсмертний у віках.
Завжди між нами ти. Про тебе слава лине
і світить, світить нам твій героїчний шлях.

У серці кожному твоє ім'я сіяє,
у серці кожному, що любить рідний край.
Ти так любив блакить, і дальні небокраї,
й народ могутній свій, що промовля: «Прощай!..»

Прощаються стежки задумані з тобою,
що ти по них ходив, і неба вишина,
де ти літав орлом, і промовля з журбою
наш вождь і вчитель твій: «Товаришу, прощай!»

Ти так любив його. Ти за його маршрутом
літав на Дальній Схід, Північний океан.
Ти гордо пролетів крізь бурі й хугу люту.
Перед твоїм ім'ям тремтів ворожий стан.

Схилились прапори в жалобі над тобою,
і тих, що ти любив, обличчя дорогі,
і день, зимовий день над тихою труною,
над вічним сном повік і холодом руки.

Стоять товариші, мов виковані з сталі,
вартуючи твій сон, останній спокій твій,
немов біля труни віки на варті стали
і неба вишина в тривозі голубій.

Прощай же, орле наш! Ми понесем без тебе
той стяг, що ти тримав так чесно все життя,
ми пронесем його в залите сонцем небо,
як і любов твою до вчителя й вождя.

16-XII-38

СТАЛІНУ

Тобі багато так співали
й багато будуть ще співать.
Наш вождь із сонця і металу,
що одімкнув віків печать,
що показав такі нам далі,
яких не бачив ще ніхто,
щоб не було нужди й печалі,
щоб сонця золоте авто
лиш нам світило і летіло
в безмежну вічність, як і ми.
Щоб нас ніколи не гнітили
кривавоокі тварі тьми,
ти нам продовжив наші крила,
як Ленін в той далекий час,
в тобі світів безсмертна сила,
в тобі любов безсмертна мас.
Ти — ми. Тому й таке сіяння
з твоїх очей летить до нас.
Тому тебе Україна мила,
весь світ і зоряний Донбас
так люблять, ніжний наш, великий,
шанують так і бережуть.
По всій землі лунають крики,
бере від них всіх хижих жуть,
од них тікають чорні тучі,
бо ясно так і так жагуче
нам лиш твоя сіяє путь.
Це — наша путь... По ній мільйони
на всій планеті вже ідуть,
наш вождь смуглявий і безсонний!
Тобі пісні кругом цвітуть.
Писав і я, співав про тебе,
співати хочу поки жив,

для мене ти, як в зорях небо,
прийми ж і цей од мене спів.
Ні, ні! Від нас. Бо я не хочу
ні краплі слави на землі.
Нехай же шлють загибель млі
твої ясні, всесвітні очі!

12-І-37

Харків

ВОЖДЮ

Сіяй, вождю, безсмертна слава!
Салют гігантові, салют!
Бо маєм ми щасливе право
на відпочинок і на труд.

Бо край цвіте зорею зрання,
і в нім єдині, як зоря,
живуть у братньому єднанні
народи вільні Октября!

В ці дні, пісень і щастя повні,
залиті сонячним огнем,
ми в наші органи верховні
людей найкращих оберем.

І першим — Сталіна. За нього
мільйони голос подають,
бо він крізь бурі та тривоги
нам показав до щастя путь.

Він нас привів у дні, де зріє
весна, як сонце на крилі.
Наш вождь і прапор і надія,
найкращий з кращих на землі.

26-X-37

НА МОГИЛІ ШЕВЧЕНКА

Над широким Дніпром у промінні блакить
і висока і тиха могила.

В тій могилі співець незабутній лежить,
що народу віддав свої сили,

що народу віддав своє серце й пісні,
свої мрії про зорі досвітні ...

А навколо лани вдалині, вдалині
розлетілись, як птиці блакитні ...

На могилу приносять розкішні вінки
з пишних квітів садів України
кароокі дівчата, стрункі юнаки,—
і всміхаються гори й долини ...

І щасливий Дніпро зустрічає дідів
і жінок — батьківщини окрасу,
і гримить «Заповіту» безсмертного спів
на високій могилі Тараса.

Спи спокійно, поет! Україна твоя
вже розправила крила орлині
так, як мріяв колись ти в жагучих піснях,
на засланні, в тяжкій самотині ...

Спи спокійно, поет! Ми, нащадки твої,
пронесем крізь віки твоє ім'я,
крізь колючі вітри, крізь жорстокі бої,
батьківщини сини незборимі.

Бо вперед нас веде, хто нам волю здобув
і розкрив золотими руками
браму в щастя сади, в далечінь голубу
Він сіяє, як сонце, над нами.

Де він пройде, цвіте і співає земля,
оживають пустелі безкраї,

наливаються соком могучим поля,
кожна квітка веселкою грає ...

Слово скаже,— і гори з таємних глибин
віддають нам скарби незлічимі ...
Бо живе його слово в диханні машин,
в кожному серці живе його ім'я.

Спи спокійно, поет! Образ огнений твій
не зітерти ні бурі, ні часу.
В більшовицькій сім'ї, славній, вольній, новій,
ми тебе не забули, Тарасе!

9-IX-38

ВІТЧИЗНІ

Ні зради яд, ні танки, ні гармати
не допоможуть ворогу в бою,
коли на нас він рушить, щоб зламати
вітчизну сонячну мою.

Йому назустріч грізні бомбовози
з ясних висот загибель понесуть,
за кров дітей, за вдів невістні сльози,
щоб він звільнив до щастя людям путь.

І на землі не буде більше ката,
неправди слуг, і тюрем, і ярем,
і стане світ, немов зоря крилата,
що розцвіла велично над Кремлем.

Розквітне світ, як ти, моя вітчизно,
що ми знесли до зір на крилах бур,
і всі краї не будуть жити різно,
щоб стать навік єдиними, як мур.

Світи нам, день, безсмертними вогнями,
шуміть, сади, роди зерно, земля!
Хай вічно світить сонце над полями,
як сонце те, що світить із Кремля.

4-XII-38

УКРАЇНО МОЯ!

Україно моя, дорога, молода і орлина,
у вінках із пісень, під крилами невиданих зір ...
Я нікого ще так не любив, як тебе, Україно,
твоє щастя — моє, ти для мене і серце і зір.

Ти ідеш, і земля під твоєю ясною ходою
розцвітає мов мак, мов музики акорди гучні,
ти летиш, — і стає далечінь, як весна, голубою,
і зоря розкидає квітками навколо огні ...

Як тебе не любить, коли кожна маленька стежина
мені рідна, мов сон, що в дитинстві я бачив колись ...
Твої ріки й гаї, коли квітне над ставом ожина,
і вечірні гудки, що морями в душі розлились ...

Твої хлопці стрункі, і рум'яні, як зорі, дівчата,
і герої твої, що їх ім'я світами гримить ...
Як тебе не любить, не молитись тобі, не співати,
моє сонце, мій день, зачарована щастя блакить !

Вийду, вийду на гори твої, на зелені :
гордий Київ шумить над залитим огнями Дніпром ...
В серці спів нароста, наче листя весною на клені,
щоб шуміть, як воно, під вітрами тугими кругом,

щоб крилом літака у промінні сіяти грозово,
у мигтінні зірниць, і на землю спадати дощем,
весняним, золотим, і злітати за обрії знову,
бути сонцем для нас і на ворога бути мечем.

Як тебе не любить ! Ми за тебе на смерть, Україно,
йшли в безмежні поля, і шуміли криваві жита ...
Але ніч одгула, одцвіла довга ніч горобина, —
і до келеха щастя припали народа уста.

І зітхнули засмаглі, могутні і звільнені груди,
і на наших ланах заgrimів переможний наш сміх.

Україна ніколи, ніколи рабою не буде,
як і весь наш Союз, непоборний союз молодих !

Гей, столице моя ! Голоси безтурботні, дитячі,
голубами — в груді, голубами надій і пісень.
Я іду, і цвіте моє серце, любов'ю гаряче,
до вітчизни й вождя, що нам дав цей сподіваний день.

До вождя, що в Кремлі, під рубінами зір, величаво
творить щастя для всіх, хто живе тільки власним трудом.
Слава ж вічна йому, невмируща, як подвиги, слава,
як пісні, що для нього розквітли троякдно кругом !

І як пісня пісень, що у безвісті не потонула,
квітни, наша любов до учителя, друга й вождя !
Заспіваймо ж, брати, щоб земля нашу пісню почула,
пісню світлу про того, хто дав нам чудесне життя,

хто прогнав ворогів з України навіки, навіки,
хто, у сірій шинелі, нас водив і веде на бої.
Хай почує в Кремлі він вітань наших радісні крики,
побратими червоні, побратими прекрасні мої !

Ми прославим його, як прославили ми Україну,
що цвіте, як слова голубиної книги пісень,
як сади, що шумлять, і як ріки, що біг їх невинний
ореолом повив наш безсмертний, наш сталінський день.

5-XII-38

ПРОХАННЯ

Не шуміть ви, осокори,
щоб синок вас не почув.
Довго бігав він на дворі,
натовився і заснув.

Місяченьку, чародію,
не жартуй крізь вікна з ним,
не лягай йому на вії
ти промінням золотим.

Спить мій син, моя дитина.
Серце, тихше ти стучи,
не збуди мого ти сина,
не злякай його вночі.

8-XII-38

ВАСИЛЬКИ

Васильки у полі, васильки у полі,
і у тебе, мила, васильки спід вій,
і гаї синіють ген на видноколі,
і синіє щастя у душі моїй.

Одсіяють роки, мов хмарки над нами,
і ось так же в полі будуть двоє йти,
але нас не буде. Може, ми квітками,
може, васильками станем, я і ти.

Так же буде поле, як тепер, синіти,
і хмарки летіти в невідомий час,
і той другий, дальній, сповнений привіту,
з рідними очима порівняє нас.

11-XII-38

КРИНИЦЯ

Пекучий день, щебечуть птиці,
де яворів шумлять ряди,
я із прозорої криниці
нап'юсь солодкої води.

В промінні вся вона іскриться,
уяву збуджує мою.
Так і душа твоя — криниця,
з якої я кохання п'ю.

9-XII-38

І ТИ ПРИЙШЛА

І ти прийшла. Я ждав тебе так довго.
Мою любов, як зірку, я беріг,
хоч на душі була, як ніч, тривога
і на годинник глянуть я не міг.

Минала ніч, вікно уже синіло.
Не міг я знять пониклого чола.
Яка гроза в душі моїй гриміла!
Я ждав тебе, а ти усе не йшла.

І день настав. Життя шуміло море.
Хотів тебе зустріти я так зло,
і на вустах були слова докору
А ти прийшла — і серце розцвіло.

І вже нема в душі моїй тривоги.
Зі мною ти. Чого ж мені іще?
О, аромат волосся золотого,
О, тишина задуманих очей!

10-XII-38

ПТИЦІ

То що за шум, за гул над нами?
Це що в зорі іскриться?
Летять над селами й містами
стальні вітчизни птиці.

Летять ключами, як і треба,
не знаючи віддалин,
і вимальовують у небі
безсмертне ім'я: Сталін.

16-XII-38

Над містами днів акорди
у піснях, у сталі.
Ми йдемо походом гордим,
в серці нашім Сталін.

Золоті лани розквітли.
Все вперед і далі
ми йдемо походом світлим,
в серці нашім Сталін.

До комуни, до комуни,
у піснях, у сталі,
ми йдемо походом юним,
в серці нашім Сталін.

15-XII-38

СЕРГО

Соратник Сталіна і друг
вождя усіх народів!
Твого ім'я ми чуєм звук
у гуркоті заводів.

Цей звук, як сурма золота,
що в серці співом лине:
«Серго, Серго» ...— шумлять жита,
«Серго» ...— гудуть машини.

У сяйві зір, хитанні трав,
овіяний піснями,
у світлі доменних заграв,
завжди, завжди ти з нами.

Привітний, з волею, як штик,
ти йшов на бій упертий.

Не може вмерти більшовик,
Серго не може вмерти.

Ти йшов за юне, за нове
у грозянні походи.
Не може вмерти, хто живе
в серцях свого народу.

1938

ЧИ ЗНАЄШ ТИ...

Чи знаєш ти світання в полі,
або в задуманих садах,
коли од щастя мимоволі
сіяють сльози на очах?

Щебечуть птиці, вітер лине,
немов дитинства дальні дні.
і кожна квітка і стеблина
до тебе тягнуться в півсні.

А ти ідеш. На небокраї
яка краса огнів сія!
Й разом з природою співає
душа закохана твоя.

І тільки серце б'ється дуже.
Здається, так би вічно йшов...
Якщо ти знаєш це, мій друже,—
ти знаєш, що таке любов.

10-XII-38

СЕРЕНАДА

За Дніпром зайшло вже сонце,
пахнуть яблуні в саду.
Виглянь, мила, у віконце,
я заграю на дуду.

В золотім пилу дороги
хай чуття не спить сліпе.

Я заграю так, що ноги
з хати виведуть тебе.

Пароплав пускає дими.
Будем жити вкупі ми.
Трудоднями золотими
я насиплю закроми.

В серці місячна пороша,
серце мріє про весну.
Я тебе, моя хороша,
наче кралою, одягну.

Я зніму свого кашкета
і скажу : «Яка ж ти, ах !
Золоті в косі монети,
срібні персні на руках.

Очі сповнені любові,
пастя в помаху руки.
Юбка синя, кольорова,
ще й червоні чобітки.

Не надишусь я тобою,
як зорю, не розлюблю,
і до блузки голубої
я троянду приколю.

Грай, дуда моя кленова,
як не грала ти давно,
щоб для любої розмови
мила глянула в вікно.

Грає хлопець. Над землею
звуки ллються голосні.
Очі синьою зорею
засвітились у вікні.

Грає хлопець чорнобривий,
мліє даль од звуків тих.
І для любої розмови
мила вийшла на поріг.

6-XII-38

ПРОМІННЯ

Гай примарний. Вечір. Літо.
Спить у вербах вітровій.
Десь далеко б'ють копита.
Де ти, де ти, друже мій?

Чи на полі, чи у морі,
чи в краю, де вічний сніг,
і на тебе світять зорі
ті, що й я дивлюсь на них?

Ім часу й числа немає,
ні початку, ні кінця,
і проміння їх єднає
наші очі і серця.

9-XII-38

ВЕЧІР

Вечір у вікна, і сонце у груди.
Серце, і сонце, й весна.
Вулиці радісні, квіти і люди,
в морі огнів вишина.

Місто шумить і вирує прибоєм.
Це — до майбутнього путь.
Вийдем, кохана, під зорі з тобою,
щоб у юрбі потонуть.

Будем блукати з тобою допізна
там, за рікою, в гаю.
Швидше ж ходім. Щоб не бути нарізно,
дай мені руку твою.

Люба, не знизуй закохані вії,
сни не ховай золоті.

Я до груді приколю конвалію,
до дорогої груді.

Пальчики рідні, тоненькі і чулі,
ви — мого щастя печать.
Буде для нас кукувати зозуля,
довге життя віщувать.

Що ж ти схилила в задумі обличчя,
тінь на лиці молодім?..
Вечір під зорі з тобою нас кличе.
Швидше ж, кохана, ходім!

6-XII-38

НАД ПІСНЕЮ

Над піснею, над вишнею
хмарок привіт.
Рум'яною і пишною
ти вийшла в світ.

Минає день хвилиною.
Шумлять гаї.
Зорею і калиною
вуста твої.

Не даль під неба шатами,
не тінь колон,—
під віями крилатими
блакитний сон.

Мовчить земля розніжена,
і поле, й тінь.
Твоя голівка стрижена
вся в золоті.

7-XII-38

ЖИТЬ!

Літа здогнав я молоді
на зорянім мосту.
Неначе лебеді в груді,—
душа моя в цвіту.

На голубі дивлюсь міста,
на марево степів,
на дорогі твої еуста,—
і з серця лине спів.

Співать про день, що нам несе
щасливих літ блакить,
співать про молодість, про все
і жити, жити, жить!

XI -39

ВОРОНЕНЯ

Був день, мов сяєво опалу.
Під безпорадні крики гав
вороненя з гнізда упало,
і я в траві його спіймав.

Воно в руці моїй тремтіло
з безмовним жахом у очах.
Вгорі ж кричало і шуміло
на густолистих деревах.

Було так тепло і дитинно,
в той день під шум і крики гав,
коли налякану пташину
я на розгілення поклав.

Воно дивилось і мовчало,
але з очей одлинув жах.
І я пішов. І тихо стало
на густолистих деревах.

15-XII 38

Д О Щ

Б'є годинник. Дощ надворі.
Плачуть вікна в темноті.
А у мене в серці зорі,
в серці зорі золоті.

Крикне іноді сирена,
й знов осіння тишина
сонно лине. А у мене
в серці музика ясна.

Крізь дощові загорожі
десь пливуть вогні рої.
А у мене в серці рожі
і сміються солов'ї.

Так безмежно і натхненно.
І горять, горять уста ...
Це тому, що біля мене
ця голівка золота.

7-XII-38

З І М А

Зима. Сніги. Лютує хуга,
кров заморожує до дна.
І серце так повільно стука.
Але зза гір летить весна.

Вона не любить? Серця хуга
тобі чужа і навісна.
Настане час, ти стрінеш другу,
з любов'ю вернеться весна.

18-XI-38

НІЧ

Бродить ніч по вулицях зимових,
у провулках вітром завива.
Я про тебе, сповнений любові,
на папір кладу ясні слова.

Ліхтарів проміння простяглося
і в вікні задумано цвіте,
а мені здається: то волосся,
то твоє волосся золоте.

І летять із неба опівночі
зір огні, а з ними мрії й сні.
І мені здається: твої очі
в мою душу світять з вишини.

Ніч іде. Як серце терпко стука,
і сніжинки крутяться в вікні,
наче ти рукою, в час розлуки,
мов крилом, махнула вдалині.

Заглядає ніч у темні труби
і плащем засніженим шумить.
Вже давно заснула моя люба,
лиш любов одна моя не спить.

Падав сніг на місто білокриле,
і в тумані жовті ліхтарі
нам привітно й тепло так світили
у сніжинок і проміння грі.

Ми ішли, немов крізь білі дими,
у грайливім мареві огнів,
і руками теплими своїми
я твої холодні руки грів,

і дивився на твоє обличчя
в той далекий, неповторний час.
На сопілку вітер грав північний,
падав сніг лілеями на нас.

Скільки днів пройшло і пролетіло,
але в серці й досі ще та ніч,
і туман, і місто білокриле,
і гудків призивний дальній клич.

Наче пісня зустрічі й прощання,
у якій — початок і кінець.
О, снігів холодне чарування
і єднання тепле двох сердець !

19-XII-88

Догоряє вечір, квітка пурпурова,
у дзвінках трамваїв, кроках і піснях,
і нечутно лине довга ніч зимова,
довга ніч зимова, чорнокрилий птах.

Дзьоб його довбає квітку пурпурову,
заливає тьмою пелюсток огні.
Тихша дзвін трамваїв, замовкає мова,
перехожих кроки, вигуки й пісні.

Завмирає місто. Тишина і спокій.
Тільки сніг синіє, тільки вітру змах,
і коло будинків ходять одиноко
сторожі, як тіні, в довгих кожухах.

Вулиці безкраї. Порожньо і дзвінко.
Кроки одинокі, ніби серця стук.
І в холоднім небі зорі, як сніжинки,
шлють байдуже світло на замовклий брук.

Де - не- де у вікнах світло янтаріє,
ліхтарі хитливі, тіні без кінця.
В серці пісня спіє. Місто, ніч і мрії.
Що мені навіє довга ніч оця ?

Скільки їх минуло, цих ночей зимових !
Та навіки в серці тільки ніч одна,—
ніч моя далека першої любові,
ніч моя чудесна, юності весна.

Як тоді шуміли верби над рікою,
як світили зорі, як сніги цвіли ...
Од твого волосся віяло весною.
В ніч ту над рікою ми одні були.

Ні човна, ні весел, ні квіток, ні співів,
тільки сніг і вітер, і весна, весна
в двох серцях жагучих, в двох серцях щасливих,
першої любові сповнених до дна.

Місяць над рікою в темному просторі
розливав на гори і на верби ртуть.
От чому для мене тільки сині зорі,
тільки сині очі у житті цвітуть.

Линь же, моя пісне юності й любові,
і весною линьте в серце, сніг і мла !
Я за те люблю їх, ночі ці зимові,
що одна з ночей цих щастя принесла.

20-XII-38

В САДУ

Зелений сад, густий,
розчинене вікно.
Я в ньому молодий
колись давно, давно.

Ні, не забуду я
той шум далекий віт.
О юносте моя,
мій неповторний цвіт !

Я знову молодий,
як був колись давно.
Зелений сад густий,
розчинене вікно.

15 XII-38

ТИШИНА

Тишина, ні звуку.
Цигарки і дим.
Лиш годинник стука
на столі моїм.

Десь шумує море,
і вали, мов дим ...
Квітко яснозора,
що ти, де ти, з ким ?

Думи неозорі
у огні згадок ...
Може в коридорі
прозвучить дзвінок.

Ти простягнеш руки,
як тоді, тоді ...
Тишина. Лиш стука
серце у груді.

11-ХІІ-38

О Д Н А

Гай і поле,
синь без дна.
І навколо
тишина.

Тільки небо,
тільки ти,
та круг тебе
все цвіті.

Сяють крила
в вітра грі.
Може милий
то вгорі ?

Ледве видко.
В серці мла.
В небі квітка
розцвіла.

Нижче й нижче
парашут.
Сяй, обличчя —
милий тут!

Синь навколо ...
Серце — твоє.
Гай і поле.
Ви удвох.

21-XII-38

ДО СЕБЕ

На голубому фоні неба
тонкий і ніжний силует.
Не треба споминів, не треба,
завжди, завжди дивись вперед.

Знамена радісні над краєм
вітають молодість твоєю.
Все, що іти нам заважає,
зумій одкинути в бою.

Нехай дитинство пролетіло,
в години тьми, неначе бред,—
уперто, молоді і сміло
завжди, завжди дивись вперед.

9-XII-38

БАЖАННЯ

Степ і степ простягнувся без краю,
мов нагадує вічність мені.
І орел над землею кружляє
у залитій огнем вишині.

Гей, простори безмежні і сині,
серце вам свій присвячує спів!
О, якби мені крила орлині,
щоб за хмари і я полетів!

II-XII-38

В О В А

БАЗКА

Ліс і вітер. Ніч зимова.
Страшно, страшно в тьмі такій.
В лісі йде маленький Вова
в теплій шубі хутряній.

Зір сміливістю іскриться.
Незнайомий Вові жах.
За плечем його рушниця
й шабля б'ється по ногах.

З ночі виринула хата.
Вова в хату. В хаті тьма,
і густа і волохата,
мов нікого в ній нема.

Що робити тут синочку?
Тільки чути серця бій.
Ідось захникало в куточку.
Вова крикнув: «Хто такий?»

«Я, хазяїн цієї хати,
сам лишився без синів.
Страшно й холодно тут спати,
третій день я вже не їв.

Ще нічого, якби літо.
В лісі б ягоди були».
«А сини?»

«Синів бандити
в підземелля повели».

Засвітив Володя свічку,
нарубав багато дров,
затопив, як треба, пічку
й полювати в ліс пішов.

Не знайшов Володя птиці
ні в гіллі, ні на снігу,
тільки зайця із рушниці
він застрелив набігу.

До хатиночки хоробрий
мій синок попрямував,
там засмажив зайця добре,
сам поїв і діду дав.

Але що це? Дзвін заліза.
Тихий крок, і враз, ого! —
у вікно розбійник лізе,
Вова — шаблею його!

Хтось і злякано й сердито
там на дворі закричав.
Вова голову бандита
аж по плечі одрубав.

Потім вискочив із хати
й за бандитами — бігом.
Віє вітер волохатий,
дерева шумлять кругом.

Ось і дерево дугове
зустрічає шумом віт.
А під ним розкрився Вові
в підземелля чорний хід.

Вова тихо вліз у нору.
Враз бандити перед ним.
Вова крикнув: «Руки вгору!»
Крики, постріли та дим...

Кулі б'ються знов і знову
в груди Вові. Дужча шум.

Та під шубою у Вови
броніюваний костюм.

«Ей ви, гади, вам не жити!» —
грізно Вова закричав.
Постріляв усіх бандитів,
постріляв і порубав.

Поламав він банді зуби,
підземелля розорив,
і на волю іспід дуба
вивів дідових синів.

Радий дід, сміється й плаче.
Він не буде вже один.
«В хаті сонечко неначе
засвітилось», — каже він.

Ніч за вікнами зимова.
Ніч — мов сон, і сон — мов яв.
А дідок «спасибі» Вові
сто разів уже сказав.

«Дома ждуть і татко й мама.
Треба йти!» — «Ну, будь здоров».
Вова з дідом і синами
попрощався і пішов.

І пішов синок хоробрий.
Він не знає слова «жах».
За плечем рушниця добра,
шабля б'ється по ногах.

І-ХІІ-38

ВІЧНІСТЬ

Так тихо скрізь. Ми знов з тобою.
В моїй руці твоя рука.
І пісня дальня за рікою
серця нам солодко стиска.

Од слів простих незнана сила
в липневу лине темноту.
Ти на плече мені схилила
свою голівку золоту.

Мов за спиною в мене крила,
так легко й радісно мені.
Он зірка в небі пролетіла,
погасла зірка в вишині.

І ми погаснемс з тобою,
як зірка ця. Але й по нас
ітиме вічною ходою,
як і тепер, невтомний час.

І так же пісня за рікою
летіти буде в темноту,
і другий буде у другої
голівку гладить золоту.

Він буде чути за плечима
неначе крила сгняні,
і так же в темноті над ними
погасне зірка в вишині.

Таке ж над ними буде небо,
що зараз нам із тьми сія.
І він про неї і про себе
подума те, що думав я.

15-XII-38

СВЯТО

День майовий. Праці свято.
Вишині немає дна.
В серці музика крилата
і на вулицях весна.

Прапори вітри полощуть,
сонце — радості печать.
Вийшла молодість на площі
Перше травня зустрічать.

Перше травня, наше свято
перемоги і труда.
Пісня горда і крилата,
як вітчизна молода.

Вище крил розмах орлиний,
ширше кроки, дужче спів!
Флот вітчизни в небі лине
над морями прапорів.

Завойовані висоти,
наша пісня — наче штик.
Нас нікому не збороти,
воля вільному навік.

У нестримному буруні
ми — на вежі, на шпилі.
Слава Сталіну і юні
на щасливій цій землі!

1938

СНІЖИНКИ

Сніжинки, надворі сніжинки
роями летять до вікна.
Смієшся ти ніжно і дзвінко,
така загоріла й міцна.

Тобою кімната розквітла,
такою ще ти не була.
Бо стільки і щастя і світла
ти з моря мені принесла.

Дивлюся в зіниці прозорі,
і в них не наводжу я дна.
Сніжинки, сніжинки надворі,
а в серці моєму весна.

11-XII-38

В ТУМАНІ

Вже погасли неба чорні грані,
потонуло десь крило зорі.
Я піду на вулиці туманні,
де жевріють жовті ліхтарі.

І пливтимуть люди мимо, мимо,
наче тіні, в сонну тишину.
Може, може тінь твоя незрима
нагадає про мою весну.

Гарно так, бездумно, до втоми,
все іти й не знать, куди й чого,
відчувати дотик твій знайомий
до чола холодного мого.

В шумі вітру, вітру голубого
ти стоїш. На гори лине мла.
І на морі місячна дорога
у краї неznані пролягла.

Теплий вітер віє над тобою.
А у нас зима уже як слід,
і Дніпро похмурою габою
закував, укритв давно вже лід.

Там, на півдні, квіти над тобою
нахилили грона запашні,
а у нас, у срібному завої,
білий грудень бродить в тумані.

З груднем я брешу в тумані тому,
і незримо біля мене ти,
і, здається, в вітрі золотому
аромат свій шлють мені цвіти.

Я іду тривожною ходою.
Може, це приснилося мені,

що з тобою, рідною тобою,
розмовляю я у тишині.

Ти смієшся молодю і дзвінко
крізь туман і сніжну каламуть,
під беретом, ніжним, як пушинка,
сині очі зорями цвітуть.

7-XII-88

НА ЛИЖАХ

Журавлі вже давно одлетіли
у далекі і теплі краї.
І земля вся засніжена, біла,
кличе в срібні простори свої ...

Гострий вітер шумить над рікою,
що замерзла і вся — як блакить.
Ми на лижах у полі з тобою,
тільки сніг під ногами рипить.

Як люблю я любов до земного,
ці сніжинок лазурні цвіти !
А навколо нікого, нікого,
ні душі, тільки я, тільки ти.

Тільки тіні за нами, лиш тіні,
тільки вітер сліди заміта.
О, снігів голубе безгоміння
і холодні й покірні вуста !

15-XII-88

РОЯЛЬ

Синій місяць химерною грою
опромінив узор на вікні,
і ридає рояль за стіною
про далекі загублені дні.

Од ридань тих заплакати можна.
Що ти, серце моє, замовчи !

Хтось на клавіші душу тривожну
виливає сльозами вночі.

Що згубив ти чи що ти згубила,
що тривожиш так душу мою?
Звуків цих зачаровану силу
я все дужче і дужче люблю.

Але раптом ридання змінила
пісня щастя, мов сяєво, тінь,
моє серце на огненних крилах
понесла в голубу далечінь.

Гей, ти доле моя солов'їна,
що колись довго гнана була!
Як радію за ту я людину,
що загублену радість знайшла.

Грай же, грай! Я всім серцем з тобою,
нам життя тільки щастя дає.
І сміється рояль за стіною,
наче чує прохання моє.

19-XII-38

ВАЛЬС

Зал в огнях. Кружляють пари,
хвилі музики пливуть,
а у вікна, мов примара,
заглядає ночі муть.

Блиск очей, в сплетінні пальці,
цигарковий тане дим.
І повз мене в ритмі вальсу
промайнула ти з другим.

Промайнули сині очі,
серце кинули у тьму.
Він тобі про щось шепоче,
ти всміхаєшся йому.

Дивні речі ! Я сумую,
і журбі немає дна.
А як з іншою танцюю,
сумно дивиться вона.

Стихла музика. Сердито
я дивлюсь. Огні, огні.
Що то можуть наробити
звуки вальсу чарівні !

9-XII-38

ЮНІСТЬ

ПОЕМА

Пролог

Як сади, як весна голубина,
що над обрієм димно встає,
твое ім'я просте, Валентина,—
як шипшиннеє плаття твоє ...

Молоді і розгублені кроки,
очі — щастя і суму моря ...
Ти проходиш ясна, одинока,
неповторна, неначе зоря ...

Я не знаю тебе. Ти сказала,
що не треба про тебе пісень ...
Та для мене, як сонце, що встало,
ти несеш зачарований день ...

Над ланами югою — порсша,
в ній ранкове проміння сія ...
Як у серці моему, хороша
Валентина — зірниця в боях.

Ти даруй, що у пісні молюся
я на тебе, за дум ці рої ...
Як у озеро тихе, дивлюся
я в зажурені очі твої ...

Я не знаю, що буду співати,
та про це і не хочу я знати.
Поможи ж мені, серце крилате,
тихий образ її передати.

Пісся знайома...
Життя, як тюрма ...
Вулиці й дома
того вже нема.

Серце орлине
терзає цей сліз ...
Де та дівчина,
що я полюбив ...

Даль неозорь ...
Над полем — зоря ...
Рідного зору
лазурні моря ...

Шахти, як півні ...
Вечірні гудки ...
В небі — зірніці ...
В руках — васильки ...

Хмари над полем ...
Куди — моя путь ...
Сумом і болем
гармати гудуть ...

Перед тобою
стою я в нилу ...
В очі з журбою
дивлюсь, як у млу ...

Тане і тоне
багряний замічет ...
Серце холоне,
рипіння штиблет ...

Пісня про Київ,
про юнку мою ...

Стер каблук я
і серце в бою ...

В полі тумани ...
стою, чорнобров ...
Образ коханий
проніс я крізь кров ...

Ось я — у лаві ...
Багнет, патронташ ...
Б'ється кривавий
похмурий Сиваш ...

Ворог — в обличчя
з рушниць і з гармат ...
Хто ж мене кличе
в майове назад?..

Коси шовкові ...
Тремтіння долонь ...
Крові ж, ой, крові ...
Гарматний огонь ...

Кроки : «В атаку !..»
Штики ворогів ...
Серце — без ляку
У ньому — лиш спів ...

Сонце сміється
з багряних висот ...
Всі ми — на герці
за бідний народ ...

«Зась, ненажеро,
смоктать нашу кров !..»
Штик офіцеру
під серцем пройшов ...

Пісня знайома,
звучиш ти дарма.
Дівчини й дому
давно вже нема.

Тільки з журбою
на камені мох ...
Де під вербою
стояли ми єдвох ...

Рідні долоні ...
А очі — цвіти ...
Десь на кордоні
з дружиною ти ...

Ну, і нічого,
звичайно ... Авжеж ...
Та, як тривога,
ти в серці цвітеш ...

Щастя тривога ...
Коли у бою
йшов я в дороги
за юність мою ...

«Юність Максима ...»
Учительки зір,
неповторимий,
мов райдуга, зір ...

Дзвони металу
Майовка в гаю ...
Ви нагадали
про юність мою ...

Тільки, Максим,
ти — щасливий ... А я ...
Канула в дим
неповторна моя ...

Серце — неначе
розхлюпана кров ...
Плачу, як бачу
я першу любов ...

В зорах — тривога,
слова золоті ...

Щастя такого
не знав я в житті ...

В серці грозою
закоханий спів ...
Котю !.. На що я
тебе пожалів ...

Степ той далекий,
і губи й рука.
— Ти, мов лелека.
близька і ярка ...

Ти, наче небо,
безсмертна моя ...
Чому ж від тебе
відмовився я ?

Чом я пішов
у бої, та не взяв
юну любов
над приboями трав ?..

Ти б мене ждала ...
Бліда і сумна
ти б не сказала :
«Чужа я жона».

Я — тільки з рейду
О серденько, ша !
Губи, мов крейда,
порожня душа ...

В ній — тільки вітер,
ридання і кров ...
Сльози я витер
і в битву пішов.

Знову — на банди ...
Загони Чека ...
Зорі, як банти,
як лезо пітилка ...

В вихорі ночі
все снівсья той спів ...
Дім той і очі,
що я полюбив.

От, Валентино,
хотів я про вас ...
Вийшло ж дитинно :
Про себе й Донбас ...

Одеса,
Лермонтовський інститут
6-VII-39

Як я можу розлюбити
сині очі ці !
Ти стоїш, зорею вміта,
з квітами в руці.

У вінку, як молодая,
як до сонця клич,
і вбрання твоє спадає
кружевами з пліч.

За вікном співають півні,
в'ється, в'ється шлях ...
Як люблю я ці наївні
ямки на щоках !

Листопад 1939

Журно хиляться тополі,
одцвітає мак у полі,—
розцвітаю я.
Над житами громи бою,
ти стоїш переді мною,
синьоокая !

Хмурий вітер, чорні зграї,
я з тобою розцвітаю,
в серці — солов'ї ...
На гречки упали тіні,
як на плечі лебедині
кучері твої.

9-XI-39

Луна від кроків. Темно. Гулко.
Неначе жив я тут раніш ...
В середньовічних цих провулках
переді мною ти стоїш.

У тому ж платтячку, що знаю
я в нім тебе вже стільки літ ...
Як передать журбу безкраю,
що закувала серце в лід !

Нас розлучила синь дороги,
між нами даль і море хмар.
Як передать мою тривогу
і серця бідного пожар ?

Скажи, сестра моя крилата,
яких знайти від болю чар,
і як у серці поєднати
розлуки лід, любові жар !

Грудень 1939

Львів

Не стелись, барвінку, не стелись низенько,
бо мене на горе породила ненька.

Упаду землі я на холодні груди,
любая не любить і любить не буде.

В небі місяць лине, одцвітає вечір.
В лузі на калині соловей щебече.

Годі тобі, любий, щебетати дзвінко,
ви не лийтесь, сльози, не стелись, барвінку !

29-ХП-39

Я К Б И

Осінній вечір. Сині клени
над тихим золотом стежок,
і павутиння, й крик сирени,
і молодий прощальний крок ...

Давно, давно ... Біліють скроні ...
Я не сказав їй : «Підожди !»
І щастя в хусточці червоній
пішло від мене назавжди.

А небо кольору опалу
і осінь та ж і синя мла ...
Якби, якби то юність знала,
і старість мудрая могла !

28-ХП-39

Ні, не кажи, що ти вродлива,
що ти струнка і молода.
Твоя краса, мов час, мінлива,
спливе, як по весні вода,

що голубим Дніпром гуркоче,
як це не раз уже було.
Настане час, зів'януть очі,
і зморшки вкриють це чоло.

Не будеш ти тоді такою,
бо наші дні такі малі.

І старість хмурою рукою
нахилить стан твій до землі.

Це — так, це буде неодмінно,
як те, що вже старію я.
Красою іншою повинна
сіяти молодість твоя.

І хай тоді сивіють брови,
і кров у жилах погаса.
Краса душі, краса любові
найкраща на землі краса!

29-ХП-39

ВЕСНА

I

Весна у вікна заглядає,
хмарки у синяві пливуть,
і серце райдугою грає ...
«Весна надворі» — тільки й чуть.

А ще недавно люта хуга
крилами біла у вікно,
і ти ламала в тузі руки
за тим, чого нема давно.

Вони пройшли, зими тумани,
пташки щебечуть край вікна ...
Ти усміхаєшся, вихана, —
і на душі моїй весна.

Не по дорозі нам з журбою.
Сміється сонечко з висот ...
І ми вітаємо з тобою
весни чудесний поворот.

7-IV-39

II

Гей, рум'яні мої небскраї,
ви, міста гомінливі кругом!
По країні весна пролітає
і шумить журавлиним крилом.

Пролітає над полем, над гаєм,
сипле квіти з ясного чола.
Ій у відповідь серце співає,
стільки в ньому і світла й тепла!

Бся вона — як усмішка дитини,
як усмішка дитини у сні ...
і пливуть, як веселка, години
і вітання, й музика, й пісні.

Хай сніги простяглися безкраї,
сиві хмари закрили блакить,—
по країні весна пролітає
і крилом журавлиним шумить.

ВИЗВОЛЕННЯ

Зір туманять солоні перлини,
сльози щастя,— і серце сія ...
Ти вже вільна, моя Україно,
друга матір Західна моя.

Йдуть і йдуть міліони без ліку,
їх вітають і місто й село,
бо з'єдналося серце навіки,
що віками роздерте було.

Не хилися, верба, над рікою,
лист зелений, не жовкни вгорі.
Де знайшов би я пісні такої,
слів, подібних до рож і зорі,

щоб прославить народ наш великий,
нашу землю, і зорі, й любов,

і вождя, що любимий навіки,
тьму мечами сіяння зборов.

І усіх, хто ішов до загину,
щоб не гинув замучений брат,
хто життя за свою батьківщину
положив під удари гармат.

І усіх, хто поверне з походу,
хто обніме кохану свою,
хто служив і хто служить народу,
зневажаючи смерть у бою.

Ми ішли у двадцятому році,
визволяти західних братів,
хоч на кожному, кожному кроці
кулі в серце нам слали свій спів ...

Ах, той рік, золотий і далекий,
і серця і багнети в крові ...
На покинутих стріхах лелеки,
трупи й трупи на грізній траві

Наші трупи ... То ми відступали ...
Важко, важко назад було йти
І дзвеніли уламки металу,
і ридали за нами брати ...

«На Гусятин!» А в ньому поляки ...
перетнули дорогу назад ...
Захлинались у тьмі з переляку
пересохлі горлянки гармат ...

Над Збручем, мов із крові, вставало
скорбне сонце ... Сіяли штики ...
Коли коло сталеве прорвали
наших армій незламні полки.

«Ми повернемось» ... Роки летіли ...
І здійснили ми клятву свою.
Повні щастя, і юності, й сили
ми звияжцями вийшли в бою.

Серце й сонце, і трави, і квіти,
що над дзеркалом синім ріки ...
Я б хотів і співати й горіти,
для народу віки і віки ...

Щоб як сонячні дзвони металу,
у майбутніх віків далині,
моя пісня нащадкам звучала,
як звучить в наші грозяні дні.

Шумні вулиці дальнього Львова
і Дністро — незабутня ріка ...
Ти вже вільна, моя малинова,
многострадна вітчизно Франка.

Ти, як сонце, повстала із бруду,
під вітання: «Хай Сталін живе!»
І ніколи уже ботокуди
не клюватимуть серце твоє.

Сльози щастя — солодкі перлини ...
В них невидане світло сія ...
Здрастуй, здрастуй, моя Україно,
друга матір Західна моя!

Вересень 1939
Київ

БЕЗСМЕРТНИЙ

Од рідних стріх, журливих хворостянок,
підвалів тьми, копалень і цехів
ви йшли на куль холодний, лютий спів,
щоб засіяв над краєм стягом ранок,

щоб не було ярма і тих бичів,
що дерли нам гарячі вени й жили,
і кров текла в замучених братів,
росли в полях незлічені могили
під тінями нахилених хрестів ...

На клич вождя, на коней важкогрових
злетіли ви на стрічу бурі мли,

в руках клинки — як блискавка, як злива ...
Ви в Чорне море ворога змели.

Безсмертя вам, о рицарі вітчизни,
ви обернули ніч на вічний день.
Пройдуть віки, а похід ваш залізний
все буде жить у райдузі пісень.

Вам одкрива обійми батьківщина
і притуля до серця, як тоді,
коли на бій гриміла Перша Кінна,
щоб сонце Сталіна над світом пронести.

Ми вийшли всі з громів і праці горна,
сини грози, що гримала кругом ...
І на стіні, як пам'ять неповторна,
сія мені будьонівський шолом.

І цей клинок, од крові поржавілий,
я бережу О серця теплий дзвін ...
«Служи вітчизні так, як ми служили», —
скажу я сину, і всміхнеться він.

Клинок важкий в маленькі візьме руки,
спاخне в очах невидана любов ...
І, як музика, слів полинуть звуки :
«Вітчизні я служить завжди готов».

10-XI-39

У Д А Р

На голову північного бандита
упав удар. Тікає фінський пан.
Народний гнів, як вибух динаміту,
розвіє орди вражі, як туман.

Уже десант гримить біля Хельсінки,
колони йдуть, як вісники весни.
І падають, і падають сніжинки
на мертві скроні паліїв війни ...

Настане час, в диму кафе - шантана
(музики жаль, за вікнами туман ...)
розділиш ти з обдертим польським паном
безславну долю, жалкий фінський пан.

Усе летять сніжинки в високості,
тебе вкривають саваном блідим ...
На смітнику Європи твої кості
між покидьків згниють, обернуться на дим ...

Тікай же, клятий пан! Тобі маріонетить
не прийдеться уже. Порвались ниточки ...
Тікай, проклятий пан. Циліндри і манжети
губи в густих снігах ... Бо вслід — усе штики,

бо вслід народу гнів, що витязів крилатих
стрічає у піснях, як брата рідний брат.
На голови катів ударила відплата,
щоб розцвіла в віках Фінляндія, мов сад.

з-хп-39

„ТОВАЖИШ!“

Колись тут був кордон, і стражниця катівні,
в шоломах вартові, й за ними стогін, крик ...
Над трупами братів співали тоскно півні,
а над усім : нагай, і шибениця, й штик ...

Колись тут був кордон ... А зараз ... братні руки
я тисну, весь в сльозах ... Ось хлопчик : «Товажиш!»
Ніколи вам не знать, мої маленькі, муки
в голодній тьмі ночей, як це було раніш ...

Нічого, рідний мій, що вустілки у тебе
з штиблетів подраних жаліються комусь,—
ти в щасті будеш жить, одягнений як треба,
і ти, й твої брати, і весь народ, клянусь.

На ниви ці вузькі, покраяні бідною,
йде армія машин, її створили ми.

І зашумлять жита колгоспною весною,
і стане лад один, де був закон тюрми.

І стане світ новий, без розпачу і бруду,
одійде в тумани вороже і сліпе ...
І ти, маленький мій, про вустілки забудеш,
як і про тих панів, що роздягли тебе.

Ти сядеш на коня веселого, сталюого ...
За муки всі твої, ти над усіх рідніш.
Вагони рушили. Та крізь коліс тривогу
я довго, довго чув тоненьке : «Товажиш !»

2-ХІІ-39
Підволочиськ

БОЖЕВІЛЬНИЙ

Цигарка вже давно погаснула в зубах.
Хитливо він іде, блідий і тонконогий,
в очах його то сміх, то сміливість, то жах
непереможної жагучої тривоги ...

Що бачить цей мутний, порожній, хмурий зір,
що чує цей юнак, згинаючись од жаху ?...
І шляпа фетрова, надіта набакир,
пом'ята і брудна, під неба синім дахом

неначе кривиться в якийсь кривавий сміх,
мов слуха грізний гул далеких бомбовозів
Я зору не зведу з очей його мутних,
усе дивлюсь, дивлюсь на юнака крізь слюзи ...

Він біженець. Тікав од гуркоту війни,
тікав із тьми до нас із братиком трирічним,
тікав ... але над ним роздерло небо враз,
щось тепле і густе забризкало обличчя ...

То мозок брата був ... І ось іде юнак,
хитаючись іде, блідий і тонконогий ...
В душі його пожар і в зорі переляк,
а брови стиснулись над переніссям строго.

Як розбудить тебе? Брати твої прийшли.
І замість братика, забитого катами,
до тебе руки ми визвольні простягли ...
Чого ж ти дивишся порожніми очима?..

Проснися! Ми прийшли! Твій братичок живий.
Ось кличе він тебе із смертної тривоги ...
— Проснися! Я живий! — Та дум вирує рій,
згинає у ході, як соломинки, ноги ...

І тяжко він іде неначе крізь вітри,
що б'ють йому в лице розпачливо і туго,
мов чує гул страшний, що близиться згори,—
і шляпа жалко так насунулась на вухо ...

2-ХП-39
Підволочиськ

НОВИЙ РІК

Двадцятий рік ... Минає двадцять років
з тих днів, коли побачив вперше я
в газеті спів свій, воїн карооєий,
коли сіяла молодість моя ...

Південних птиць, і трав, і рос привіти,
куди прийшли ми в огненних боях,
прибої хвиль об берегів граніти
політбійцем смуглявим слухав я.

Стояв і марив ... Мати ... Рідна рудня ...
Сіяло все, усе цвіло кругом ...
Як щастя символ — зірка п'ятикутня
над молодим задуманим чолом.

Там розгорнула вперше пісня крила,
звучали кроки ніжні, молоді ...
Збулось усе, за що тоді ми білились,
не марно орден сяє на груді.

О, скільки в серці квітів і любові!
Туманить зір захоплення слізьми ...

А те, що далі, збудеться, братове,—
майбутніх днів предтечі світлі ми.

Двадцятий рік! Двадцятий рік минає,
з тих днів, коли в колони кобзарів
я юно став і йду за небокраї,
в даль несучи вождю й вітчизні спів.

Я рік новий вітаю дзвоном ліри,
що нам несе невидану весну,
за рідний край, як пісню серця щиру,
здійму я келех щастя в вишину!

За зорі ті, що їх теплом зогріта
цвіте земля, за те, щоб назаєжди
в горах північних фінського бандита
заговкнув крок, щоб радості сади

шуміли й там, де в грізному пориві
ідуть полки, звільняючи братів,
щоб розцвіла Фінляндія щаслива,
й налився колос неозорних нив...

За всіх дітей, що знали тільки горе
й голодний плач, за їх веселий сміх!
Світи ж і їм, світи, о щастя зоре,
як світиш нам теплом огнів своїх!

Ясні вінки на дорогі голівки
ти поклади в трояндах променів.
Не плачте, діти! Чуєте!.. Гвинтівки
вже ближче б'ють... То армія братів

вам день несе, і золота ялинка
на їх штиках розквітнула для вас...
О, не сумуй за сином, бідна фінко,—
узнає він з тобою світлий час.

Він скоро прийде з корпусом народним,
ти до грудей притиснешся мідних.
Надходить день всім гнаним і голодним,
шумить крилом у хмарах голубих...

Тікає ніч ... Вікно уже синіє ...
Все ближче йде, що марилося давно
Здійми чоло ! Весни вже вітер віє,
і рідні пальці стукають в вікно ...

Грудень 1939

ПІСЛЯ ГРОЗИ

Одгриміла гроза, теплий дощ одшумів,
одцвіли блискавиці крилаті ...
І назустріч весні я вікно відчинив,
стало сонячно й тихо в кімнаті.

Ти вернулась, прийшла, наче з дальніх країв,
мов з холодного царства Валгали.
І назустріч тобі я обійми розкрив,—
в серці тихо і сонячно стало.

16-IV-39

Спіє жито ... Б'ють копита
Десь музика грає ...
Як тебе та не любити,
краю, мій ти краю !

Спіє жито ... Б'ють копита
Десь вітальні крики ...
Як тебе та не любити,
Сталін наш великий !

Спіє жито ... Б'ють копита
Десь пливуть тумани ...
Як тебе та не любити,
о моя кохана !...

1939

ВЕСНА ПРИЙШЛА

Весна прийшла. І серце тане ...
Стою в задумі край вікна.
В садах, квітками осіяна,
пливе вечірня тишина.

Надворі хтось сміється дзвінко,
і за вікном, де синя мла,
майнув берет, немов пушинка ...
Вона прийшла, вона прийшла.

7-IV-39

М. Т. РИЛЬСЬКОМУ

Вже тридцять літ шляхом співучим
ти йдеш іще з далеких днів,
коли над краєм рідним тучі
звисали тяжко, і твій спів

летів у вихорі шалені
й до сонця кликав. Жар і сніг,
тривога й радощі натхнення
тобі знайомі з літ малих.

Нехай твій спів ще довго лине
на цій землі, народу син,
тебе любов до батьківщини
зняла до світлих верховин.

Під гул труда і в гromі бою
за наше сонячне життя
лунає складена тобою
безсмертна пісня про вождя.

За слово, оженне й натхненне,
з бажанням жить багато літ,
Максим Тадеєвич, од мене
прийми любов мою й привіт.

10-IV-40

Чи знову я тебе побачу,
чи обніму тебе я знов?
Ту, що любов мою гарячу
змінjala на чужу любов.

В душі ні болю, ні докорів.
Таке пусте усе кругом.
І тільки шелест осокоpiв,
немов ридає за вікном.

Пішла, погаснула, мов зірка,
в душі моїй настала ніч.
Чого ж ти плакала так гірко,
коли ішла від мене пріч?..

2-III-40

Я вигадав тебе. А може ні? Не знаю.
Не любиш ти мене. Та і за що любить?
Холодної душі осінні небокраї
в твоїх сумних очах, і тане листя мідь

у траурі зіниць, що не мені сіяють,
у мріях, що летять крізь них, повз мене, в даль ...
Не любиш ти мене. У мареві одчаю
горить моя душа, і за минулим жаль

на частки серце рве, розбризкуючи густо
на цім папері кров загублених надій.
Ламаю пальці я з тонким нервовим хрустом,
ходжу з кутка в куток у тиші голубій.

А місяць у вікно холодне ллє проміння ...
Він — як душа твоя, і лине, лине мла.
Для мене — айстра ти і сонечко осіннє,
без запаху краса і сяйво без тепла.

3-III-40

Заснуло сонце в павутинні,
немов дитя, між віт густих.
Очей твоїх криняці сині
відбили тьму очей моїх.

Прозоро й легко так над нами
і в нас ... О щастя вічна мить!
А літо бабине стежками
за нами тепло шарудить,

мов шамотить. «Усе — омана,
і ви, й цей сад, і я сама.
Всіх нас, як смерті час настане,
покриє саваном зима.

В землі зотліють вапні жили,
і губи ці, що щастя п'ють,—
і ці стежки, де ви ходили,
холодним снігом зацвітуть ...»

«Нехай і так,— шепнуло серце —
та поки б'ється в жилах кров,
із небуттям у вічнім герці
нас все вперед веде любов».

19-III-40

КРАЮ МІЙ!

Краю мій, тебе у гromі броні,
за минуле, сповнене жалю,
я люблю любов'ю мільонів,
кожним стуком серця я люблю ;

за сьогодні — співом безтривожним,
що, як сонце грає, на крилі.
Я люблю тебе диханням кожним,
поки буду жити на землі.

За майбутнє, світле і чудесне,
що за нього бій лунає скрізь,
я люблю тебе, моя ти весно,
так люблю, що не спинити сліз.

Квіти скрізь ... Ідуть щасливі люди ...
Краю мій, тобою повна груди.
І коли мене уже не буде,
про пісні мої ти не забудь.

23-III-40

Світи, моє серце, як сонце, світи !
Тобі моя пісня, любов і цвіти,
що з них я сплітаю безсмертний вінок
тобі, що злетіла до мене з зірок.

Світи, моє серце, і вдень і вночі,
тобі віддаю я до щастя ключі.
Гляди ж не закинь їх у зради моря,
ці світлі ключі з бірюзи й янтаря.

Уже я на зорі вночі не молюсь
і в хвилі прозорі крізь сльози дивлюсь.
У серці розлуки холодні мечі ...
Нащо ж ти в пучину вронила ключі ?

3-IV-40

Люблю я море в шумний час прибою,
коли воно за валом вал жене.
Але ще дужче в чарах супокою
люблю я море мрійне і ясне.

Люблю тебе, коли ти балаклива,
як не любив я так іще раніш.
Але ще дужче, мавко пустотлива,
люблю тебе тоді, як ти мовчиш ...

2-III-40

Я так тебе люблю, що стримати не в силі
захоплених пісень, що ллються через край...
Співати буду я про тебе і в могилі,
коханий друже мій, душі моєї май!

Коли заглянеш ти на цвинтар у печалі,
де буду спати я у глибині важкій,
і зашумлять листя, і засиніють далі
у ніжнім дзвоні приць — то буде голос мій...

В диханні леготу запахнуть дужче квіти,
і зорі в вишині спашнуть морями мрій,—
то буде без кінця ридати і радіти,
у шелесті трави, примарний голос мій...

Я так тебе люблю! Пройдуть мільйони років,
і, навіть і тоді, у гравах і квітках,
сіятиме мій спів про тебе, яснооку,
як промінь зір, що зник давно вже їхній прах...

Летітиме земля все так же, між світами,
в холодну вишину, як лине вічний час,
і кучері твої бесплотними вустами
я буду цілувать, хоч і не буде нас.

23-V-40

Журавлі прилетіли, кохана,
повернулись до мене пісні.
І загоїлась давня рана,
що зітхнуть не давала мені.

Журавлі прилетіли... Весною
зацвіли, засиніли поля.
Теплий вітер шумить наді мною,
і в сльозах задрімала земля.

І так легко іти нам полями
в тишині голубої землі.
Закурликало щастя над нами ...
Ой, привіт вам, мої журавлі !

80-VI-40

І сонце, і гудки, і запахи ялини,
і шелести берез, і птичі голоси,
і паровоза крик, що у простори лине,
і неба синій зір у сяєві краси ...

І все, що навкруги і що в мені, сплелося
в безсмертний образ твій, омріяний в віках
моїх шукань і дум ... цілує даль колосся,
і облітає мак, і пил здіймає шлях ...

Я думаю, це — ти. Ідуть плехи до бою,
вітчизну боронить ... Од вибухів мости
летять у вишину Небесною красою
сіяє рідний зір на мене з висоти.

В підземній глибині, в морях і під водою,
і на вершинах гір, і в хащах лісових,
уранці, вніч, удень, вечірньою порою,
і в селах і містах, звучить мені твій сміх.

Чи осінь, чи зима, чи в зелені діброва
весни вітає дні, чи літо славить птах,—
усе мені шумить хода твоя цювкова,
і стан твій молодий пливе в моїх очах.

І в мандрів далині, і в творчому тумані,
і в час, коли летить жаданий сон до вій,
і в мир, і на війні -- любов'ю думи п'яні ...
Де б я не був, завжди зі мною образ твій.

6-VII-40

У морі сяйва мовчить діброва,
в багрянім морі квіток печаль,
рум'яний вечір і даль бузкова,
очей фіалки, зелена шаль.

Заходить сонце. Пливе на води
туман із луків, як сон блідий ...
Заходить сонце. І щастя сходить
і сонце сходить в душі моїй.

Одкрий блаженства яснє віконце,
заплач од щастя, впади на груди.
Зійшло над нами кохання сонце,
що місяченьком в піснях зовуть.

9-VII-40

Садами мрій моїх люблю іти з тобою
і в фарби одягать садами мрій моїх,
мов ранок пишний цвіт жемчужною росою
й морями променів, і погляд твій і сміх ...

Отак іти та йти, не думати, не знати,
по травах і квітках, у щебеті зорі,
все цілувать тебе й пісень розкіпні шати
над нами в тих садах розкинути вчорі.

Лиш ти не погасай, мій променю єдиний,
бо прийде тьма в сади, і облетять квітки,
замовкнуть солов'ї, погаснуть рос перлини,
і вкриє горя лід озера і стави.

І загуде зима холодними крилами
у мрій моїх садах, оголених, лустих,
печальних, як і я, зав'ялих снігами,
там, де сіяв твій зір і де звучав твій сміх.

Світи ж, не погасай, голуб і грій ці квіти,
що я зростив в піснях для тебе, друже мій!
Бо ці сади — твої, в них буде вічно літо,
коли в них будеш ти, голуб їх і жалій.

28-VII-40

Погасли сонячні заграви,
зоря задумалась бліда.
Удоденя в холодні трави
упало з теплого гнізда.

Нема ні мамки, ані татка,
й нещасне труситься між трав.
Та я спіймав мале пташатко
і до гнізда його поклав.

Було ще двоє там крім нього.
Зоря погаснула бліда.
Промчала ніч, і дня другого
його прогнали із гнізда.

Чудний закон між птиць триває,
старий закон, як шум дібров:
рука людини убиває
і батька й матері любов.

1-VIII-40

СТАРІ ПАРУБКИ

Є жовті квіти в нас. Старими парубками
їх у народі звать. Самотні і сумні,
між різнобарвними веселими квітками
цвітуть і не цвітуть у синій тишині.

Над ними дощ промчить і сонце з хмари гляне,
у повній щебету блаженній вишині,
розквітне все кругом, огнями осіяне,
усміхнене, як день, і лиш вони сумні.

І люди є такі. В грімів гарматних гулах
ми подолали їх в останній смертній грі.
Самотні і сумні, уламки днів минулих,
живуть вони між нас, як парубки старі.

І-VIII-40

Ще серпень лиш прийшов, а осені дихання
вже віє од листків зелених та сумних.
Так, ще кохані вдвох, а холод розставання
сумним передчуттям уже встає між них.

Пожовкне листячко і з вітей своїх милих
осиплеться воно під крука гострий крик,
зів'яле і сухе ... А ті, що так любили,
холодні і чужі, розійдуться навік.

І-VIII-40

Любіть і боріться за щастя безкрає,
згоріть без останку за край дорогий.
Блажен, хто горить, бо він попів лишає,
а хто тільки тліє — один тільки гній.

Борня нам відкрила шляхи пурпурові,
садами вітчизни цвітуть береги.
Горіть і боріться! Без сонця любові
у серці й природі — лиш тьма навкруги ...

Горіть і боріться, любіть батьківщину,
огні свого серця єдняйте в бою.
І вам не узнати ніколи загину, —
безсмертний, хто любить вітчизну свою.

І-VIII-40

Туман пливе долиною,
побудь, серце, ізо мною.

Туман пливе низько, низько,
пригорнись до серця близько.

Ой, пливе туман у ярі,
а ми будьмо, серце, в парі.

1-VIII-40

ПІСНЯ

Смутний ранок, віти хворі.
Сном здається все кругом ...
Дощ надворі, дощ надворі,
мокне пісня під вікном.

Під удари вітру злісні,
що летить над морем нив,
відчинив вікно я пісні,
серце пісні відчинив.

Розпустила пісня крила,
мов негода й не була,
у вікно вона влетіла
і у серці розцвіла.

2-VIII-40

Хай вікно від дощу і сумне і рябе
й посилає нам вітер загрози,
я у фарби пісень одягаю тебе,
їх не змиють ні краплі, ні сльози.

Хай прилине зима і розвісить свій пух
на холодних і голих деревах,—
я любов'ю тебе обігрію, мій друг,
моє горе і радість вишнева !

А як прийде та смерть і під музики шум
нас засиплять землею глухою,
між веселих людей, повні щастя і дум,
будем жити ми в пісні з тобою.

2-VIII-40

ПІСЛЯ ДОЩУ

Ти знову плакала. І дощ шумів сердито.
Але одлинув він, і свіжо стало скрізь.
Після дощу гостріше пахнуть квіти,—
люблю тебе ще дужче після сліз.

І настає така блаженна тиша,
зливається і небо і поля.
Ти після сліз стаєш іще рідніша,
як од дощу розкішніша земля.

4-VII-40

КИЇВ

ПОЕМА

I

У тумані віків, між розкішних гаїв,
над задуманим сріблом Славути,
на зелених горах гордий Київ розцвів,
ніби лицар у панцер закутий.

Ніби сад - ясноград. Лийся гусям улад,
юний спів про красу України,
що шумить над Дніпром і крізь бур громопад
пронесла свою долю орлину,

про найкраще із міст, повне барв і пісень,
злотоверхє, ясне, пурпурове,

що в тумані віків починало свій день,
розбиваючи ночі закови.

І як свідок отих днів далеких твоїх,
у веселій і сонячній зливі,
мов химерний узор, од Воріт Золотих
пада тінь на панелі шумливі.

І на тіні на тій од північних морів
пропливають човни гостроносі,
і вікінги на них, і разноситься спів,
і сіяють хмарки русокосі

в голубій вишині ... Чути дзвони мечів,
кров гарячу ковтає Славута,
кров і нашу й чужу... Тихша й тихшає спів,
тільки зброя виблискує люта.

В небі з хмар здійнялись і палати й мости,
мов жаліється хвиля осіння,
і цілує полянам червлені щити
золоте надвечірнє проміння.

Знов шоломи цвітуть, ой, куди ж їхня путь
простяглася, ясна й величава?..
То до брам Царгорода пливуть і пливуть
орлекрилі човни Святослава.

Світить сонце тривожно з лазурних висот,
тільки небо спокійне, безкрає,
і Перуна біжить рятувати народ,
а Перун у воді потопає.

Чорні хмари пливуть з азійських степів ...
Все узнало ти, місто кохане,
як грозили тобі буйним морем списів
вояки половецького хана,

і монголів орда, що Добриня одбив
з побратимами в бурі кривавій,
щоб зростало ти, любе, над синню ланів,
щоб розквітло у силі і славі.

Все узнало ти, рідне,— й Батиїв полон,
і руїну, і горе безкрає,
а коли одлетів рабства довгого сон,
відповіло розгромом Мамая.

Твої славні сини непохитні були.
Хто ж тебе нахилив мов калину?
То поляки на муку тобі принесли
довгу ніч, довгу ніч горобину

Скільки ти повставав і випростував стан,
та схилявся, подоланий знову
Та звільнив тебе син твій, Хмельницький Богдан,
мов калину здійняв малинову.

У кривавій борні ти тягнувсь до висот,
кликав сонце у тьмі золотес...
Простягнув тобі руки російський народ,
щоб дорогою йти однією.

Пси Варшави упали у порох, у прах,
що тебе так безумно терзали,
своє щастя тримав ти у власних руках,
та не зовсім... Літа пролітали...

Двоголовий орел тінь розкинув свою
над полями вітчизни й тобою...
Довго бивсь з ним народ і здобув у бою
свою волю рукою сталюю.

Знов розцвів, зашумів у морях прапорів
славний Київ, та вдарили з ночі
чорні зради полки, дикий свист нагаїв,
знову кров у Слауті клекоче...

Громадянська війна грізний клекіт заграв
над містами й степами прослала,
і в нерівнім бою гайдамаків стрічав
ти громами з гармат Арсенала.

Вили кулі кругом, не спинявся їх льот,
диму хмари пливли над землею...

Та простяг тобі руку російський народ,
щоб дорогою йти однією.

Та в сталевих шоломах чужинці прийшли,
і стогнали твої тротуари,
люди бігли, гармати навколо гули,
клекотіли по селах пожари.

Знову ніч... Та в Унечі повстання огні
засвітила рука промениста,
і загони пішли на загати міцні,
їх до бою вів син машиніста,

славний Щорс. Він у Леніна був у Москві,
і послав його Ленін на бурі,
щоб на місце загиблих повстали живі
і розбили в'язниці похмурі.

Линь же, спів мій про те, як з громами у грі
гуркотіли в мости динаміти,
як полки перейшли по замерзлім Дніпрі,
щоб тебе, злотоверхий, звільнити.

Білі орди, поляки, як тіні, пройшли
по твоїх вулицях гомінливих...
Всіх прогнав їх народ, щоб ніколи вже мли
ти не знав у громах і у зливах.

Одягли ми Слауту в бетони й граніт,
і відбились огні Дніпрельстану
в його водах, неначе небесний той світ,
що огнями у безвісті тоне.

Це для того, щоб ти, славний Києве мій,
брат Москви, щоб міста всі і села
квітли в щасті, промчав громовицями бій,
сонце квіти під ноги нам стеле.

І співучі мотори вітають вгорі
і в полях — твої вежі і брами,
і вітає мій спів, мої струни у грі,
зір кремлівських сіяння над нами

і того, хто веде нас, як Ленін нас вів,
хто у кожному серці і в зорі,
і про кого всі співи злилися у спів,
наче ріки в єдиному морі.

Злотоверхий наш день, красне місто садів,
місто весен, як стяг над рікою,
ти шумиш у віки. Це про тебе я снів,
в чорні грози я марив тобою,

коли йшли ми, і криця гриміла в лице,
коли вітер тріпав нам шинелі.
Там, далеко, я снів над блакитним Дінцем
про твої гомінливі панелі.

І за тебе я бивсь і тебе боронив,
як мільйони таких же в ті роки,
коли йшов я просторами огнених нив,
смуглий воїн, співець кароокий.

Місто слави і гроз, що в громах одгули,
тільки луни від них, тільки луни ...
Розірвавши навіки запону імлі,
ти, як поїзд, летиш до Комуни.

Львову руку подав ти, а Львів — Чернівцям,
голос твій докотивсь до Дунаю,
голос дужий і свіжий, подібний громам,
що весною в полях пролітає.

В криках коней залізних, в гудках заводських,
у ажурі мостів над рікою,
ти сіяєш, дзвениш, і щасливий твій сміх
не порвать бомбовозів грозою.

Вийдеш ніччю на гору, поглянеш униз,—
на Подолі огні, наче море,
переливно цвітуть, чути дзвони заліз,
що у небо пливуть яснозоре,

і летять над гаями, над синню озер
молодого труда переклики.

Як Добриня колись, так Стаханов тепер
нашу землю прославив навіки.

Хай про нього гримить мій захоплений спів,
розцвітає на кожному розі.
Його ім'ям тепер ми звемо трударів,
що ідуть по звитяжній дорозі.

Пролетіли літа, одлунали літа,
одгули дзвони Лаври й Софії.
І над світом встає наша слава свята,
наче прапор любові й надії.

Мир і спокій у нас, а навколо війна
за кордонами світ роздирає.
Та до миру і щастя дорога одна,
та, якою пройшов ти, мій краю !

Та, якою наш Київ крізь грози пройшов,
наш зелений, ясний, пурпуровий,
та дорога, якою вела нас любов.
Що ж є в світі сильніше любові ?

Пролітають авто за блакитним вікном,
звучно роти з піснями проходять.
В нас на півночі мир, мир і спокій кругом,
і на півдні, й на заході, й сході.

Наших крил золотих усе ширша розмах,
чують гори, діброви і ріки
на колгоспних полях і в веселих містах
молодого труда переклики.

Київ рідний шумить, і сирени в блакить
підіймають свій голос прозорий.
На вокзалі гудки, чуєш, друже, гримить,—
до Москви пролітає то скорий.

Київ, Київ, тобі моя пісня і сміх !
Оспівати готовий я радо
і узорі огнів на асфальтах твоїх,
і ЦеКа на горі колонади,

й шумні парки твої, і Хрещатик, і все,
що так серцю багато говорить,
що його, мов на крилах, у пісні несе,
тихі води і ясні зорі ...

Вже світання огні за рожевим вікном
над тобою розквітли крилато.
Ми стрічаємо, Київ, з тобою разом
двадцять третє Жовтневес свято.

Буде любо в колонах іти повз трибун,
о калина моя малинова,
і дивитись у сяєві сонячних рун
на спокійну усмішку Хрущова.

Він вітатиме нас, і з громовим ура
у шоломах пройдуть батальйони,
од ходи сколихнуться і води Дніпра,
і задумані гори, і гони ...

Не страшні нам погрози глухої зими,—
нам весна свої брами розкрила.
Слався, Києве наш, твоя слава — це ми,
це вітчизни і Сталіна крила.

1940